त्रिवर्षिय क्षमता विकास योजना

(२०७८/७९-२०८०/८१)

रुरुक्षेत्र गाउँपालिका, गुल्मी

प्रस्तुतकर्ता
गोरखकाली मनकामना अध्ययन तथा अनुसन्धान केन्द्र
सानो ठिमी, भक्तपुर

त्रिवर्षिय क्षमता विकास योजना

(२०७८/७९-२०८०/८१)

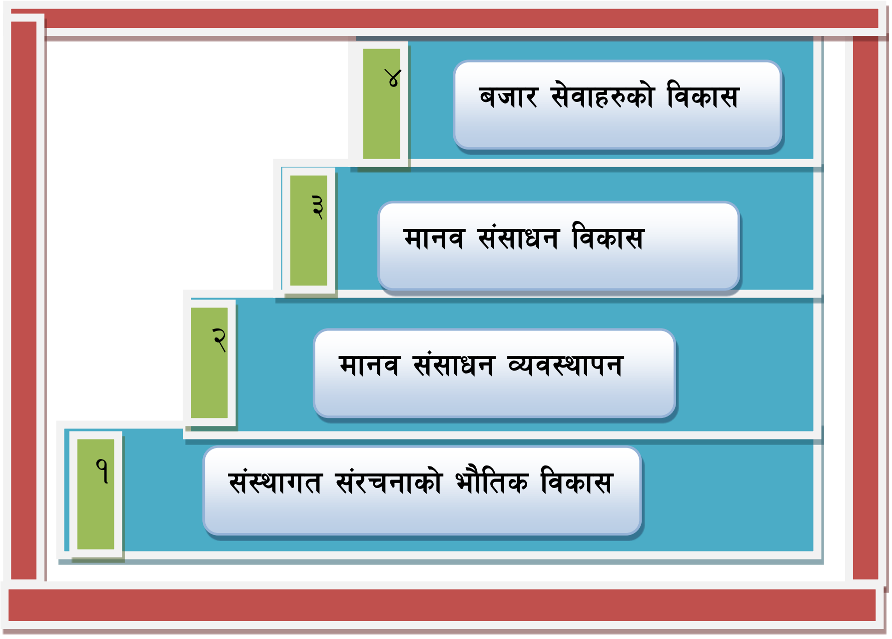

रुरुक्षेत्र गाउँपालिका, गुल्मी

प्रतिवेदनको संरचना

यो क्षमता विकास योजना ६ परिच्छेदमा विभाजित छ। परिच्छेद एकमा परिचय जस अन्तर्गत पृष्ठभूमि, क्षमता विकास योजनाको औचित्य, उद्देश्य, क्षमता विकास योजना तयारीको नीतिगत तथा कानुनी आधारहरु, संघ, प्रदेश र गाउँपालिकाको क्षमता विकासको अन्तर सम्बन्ध, योजना तर्जुमाको विधि तथा प्रकृया र योजना तर्जुमाका सीमाहरु उल्लेख छ।

त्यसैगरी परिच्छेद दुईमा रुरुक्षेत्र गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय र परिच्छेद ३ मा क्षमता विकासको समग्र लेखाजोखा गरिएको छ जस अन्तर्गत संस्थागत क्षमता विकासका तिन आयाम, संस्थागत, मानव संसाधन, बजार सेवाहरुको क्षमता लेखाजोखा गरिएको छ।

परिच्छेद चारमा समग्र योजना खाका उल्लेख छ। यस परिच्छेदमा संस्थागत क्षमता विकासको परिचय र स्थानीय सरकारको क्षमता विकास योजना उल्लेख छ। त्यसैगरी मानव संसाधन विकास एक परिचय र स्थानीय सरकारको मानव संसाधन विकास योजना र क्षमता विकास सँग सम्बन्धित स्रोत व्यक्ति सरोकारवालाहरुको पहिचान उल्लेख छ।

परिच्छेद पाँच योजना कार्यान्वयनको रणनीति सँग सम्बन्धित छ भने परिच्छेद ६ मा योजनाको व्यवस्थापन, अनुगमन तथा मूल्यांकनको विधि र जिम्मेवारी उल्लेख छ।

क्षमता विकास प्रकृयागत संरचना

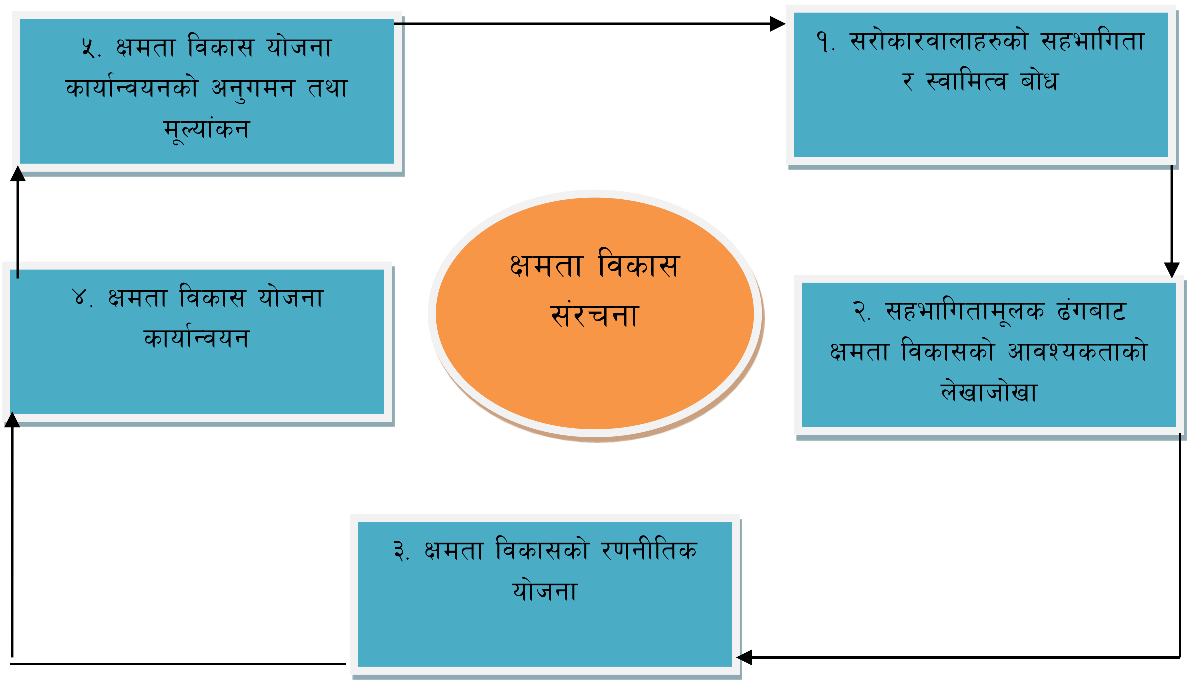

क्षमता विकास योजना एक झलक

प्रदेश	लुम्बिनी
अञ्चल	लुम्बिनी
जिल्ला	गुल्मी
नगर/नगरपालिका	रुरुक्षेत्र गाउँपालिका
योजना तयारीको नेतृत्व	प्रदेश प्रशिक्षण प्रतिष्ठान, लुम्बिनी, बाँके, नेपालगंज
आर्थिक सहयोग	स्थानीय शासन सहयोग कार्यक्रम (PLGSP)
सहजिकरण	गोरखकाली मनकामना अध्ययन तथा अनुसन्धान केन्द्र, सानो ठिमी, भक्तपुर
कार्यक्रम अवधि	३ वर्ष (आ.व.२०७८/२०७९–२०८०/२०८१)
कार्यान्वयन गर्ने मुख्य निकाय	रुरुक्षेत्र गाउँपालिका
मुख्य सरोकारवालाहरु	संघिय सरकार, प्रदेश सरकार, विकास साझेदार संस्थाहरु

विषयगत क्षेत्र र सहक्षेत्र	जम्मा	आन्तरिक रु	बाह्य रु
विषयगत क्षेत्र १: संस्थागत क्षमता विकास			
१.१ भौतिक स्रोत साधन व्यवस्थापन	१०१६०००	३६००००	६५६०००
१.२. नीति, योजना, ऐन/नियम/कार्यविधि प्रक्रियासँग सम्बन्धित	५३२५०००	१३५००००	३९७५०००
१.३. मानव संसाधन प्राप्तिसँग सम्बन्धित	१२०५००००	१२०५००००	०
१.४. तालिम, गोष्ठी, अध्ययन, अनुसन्धानसँग सम्बन्धित	३०५५०००	०	३०५५०००
जम्मा रु	२१४४६०००	१३९१६०००	७५३००००
प्रतिसत	**१००**	**६४.८९**	**३५.११**
विषयगत क्षेत्र २: मानव संसाधन विकास			
२.१. निर्वाचित पदाधिकारीहरूका लागि	७४६००००	१८६५०००	५५९५०००
२.२ समिति, उपसमितिहरूका लागि	३६७००००	९१७५००	२७५२५००
२.३ कर्मचारीहरूका लागि	५४०००००	१३५००००	४०५००००
२.४ सेवाग्राही लक्षित क्षमता विकास	२९४५०००	७३६२५०	२२०८७५०
२.५ साझेदारहरुको क्षमता विकास	१२८५०००	३२१२५०	९६३७५०
जम्मा	२०७६०००	५१९००००	१५५७००००
प्रतिशत	**१००**	**२५**	**७५**
कूल जम्मा (१ र २) रु	४२२०६०००	१९१०६०००	२३१०००००
समग्र प्रतिसत	१००	४५.२७	५४.७३

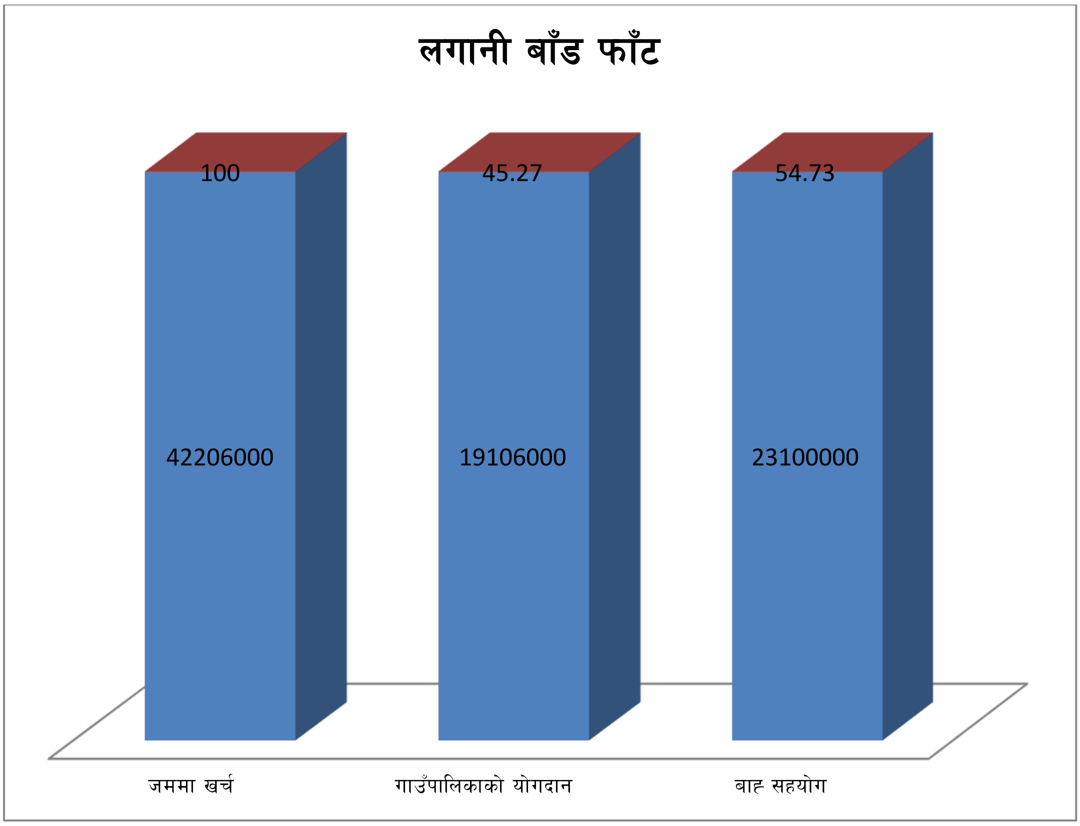
लगानी बाँड फाँट
100
45.27
54.73
42206000
19106000
23100000
जममा खर्च
गाउँपालिकाको योगदान
बाह्य सहयोग

विषय सूची

परिच्छेद १: परिचय 1

१.१ स्थानीय तहको क्षमता विकास योजना संक्षिप्त परिचय 1

१.२ क्षमता विकास योजनाको औचित्य 2

१.३ क्षमता विकास योजनाको उद्देश्य 3

१.४ क्षमता विकास योजनाको तयारीका नीतिगत तथा कानुनि आधारहरु 4

१.५ क्षमता विकास योजना तर्जुमा प्रकृया 4

१.६ योजना तर्जुमाका सीमा 9

परिच्छेद २: रुरुक्षेत्र गाउँपालिकाको परिचय 10

परिच्छेद ३: क्षमता विकासको समग्र लेखाजोखा 13

३.१ संस्थागत क्षमता विकास तीन आयाम 13

३.२ रुरुक्षेत्र गाउँपालिकाको संस्थागत क्षमता विकास लेखाजोखा 13

३.३ मानव संशाधनको क्षमता विकास लेखाजोखा 14

३.४ सेवा बजारहरुको क्षमता विकास लेखाजोखा 15

परिच्छेद ४: समग्र योजना खाका 16

४.१ संस्थागत क्षमता विकास एक परिचय 16

४.२. स्थानीय सरकारको क्षमता विकास योजना (अनुसूचि ७) 16

४.३ मानव संसाधन विकास एक परिचय 21

४.४ स्थानीय सरकारको मानव संसधन विकास योजना (अनुसूचि १०) 21

४.५ क्षमता विकाससँग सम्बन्धित स्रोत व्यक्ति र सरोकारवाला पक्षहरूको पहिचान (अनुसूचि ६ सँग सम्बन्धित) 31

परिच्छेद ५ क्षमता विकास योजना कार्यान्वयन रणनीति र कार्य योजना 32

५.१ पृष्ठभूमि 32

५.२ उद्देश्य 32

५.३ कार्य क्षेत्र 32

५.४ योजना कार्यान्वयनको रणनीति 33

५.५ र्यान्वयनका सिद्धान्तहरु 34

५.६ कार्यान्वयन तालीका प्रथम वर्ष 35

परिच्छेद ६: अनुगमन तथा मूल्याँकन 38

६.१ कार्यक्रम व्यवस्थापन 38

६.२ योजना कार्यान्वयनको अनुगमन तथा मूल्याँकन 38

सन्दर्भ सामाग्रीहरु 40

अनुसूचिहरुः 41

तालिकाहरुको सूची

तालिका १ आवश्यक सेवा बजारको विवरण....15
तालिका २ स्थानीय सरकारको संस्थागत क्षमता विकास योजनाको ढाँचा (अनुसूचि ७ मा आधारित)....17
तालिका ३ स्थानीय सरकारको मानव संसाधन विकास योजनाको ढाँचा (अनुसूचि १० मा आधारित)....22
तालिका ४ संस्थागत क्षमता विकासको खर्च सारांस 28
तालिका ५ मानव संसाधन विकासको विकासको खर्च सारांस 28
तालिका ६ क्षमता विकाससँग सम्बन्धित स्रोत व्यक्ति र सरोकारवाला पक्षहरू (अनुसूचि ६ सँग सम्बन्धित) 31
तालिका ७ पहिलो वर्षका कार्य योजना....36

अनुसूचीहरुको सूची

अनुसुचि १ स्थानीय सरकारको संस्थागत क्षमता (सञ्चालन व्यवस्थापन) लेखाजोखा संक्षिप्त विवरण 41
अनुसुचि २ स्थानीय सरकारको संस्थागत क्षमता (नेतृत्व तह) लेखाजोखा 49
अनुसुचि ३ आपूर्तिमा आधारित क्षमता विकास आवश्यकता पहिचानका फारम (अनुसूचि ५ मा आधारित) 51
अनुसुचि ४ स्थानीय सरकारको विद्यमान मानव संशाधनको क्षमता लेखाजोखा फाराम (शाखागत रूपमा अनुसूचि ८)....59
अनुसुचि ५ स्थानीय सरकारको विद्यमान मानव संशाधनको क्षमता लेखाजोखा फाराम (शाखागत रूपमा अनुसूचि ८)....64
अनुसुचि ६ योजना प्रस्तुतिकरणमा सहभागिको विवरण 67

परिच्छेद १: परिचय

१.१ स्थानीय तहको क्षमता विकास योजना संक्षिप्त परिचय

नेपालको ग्रामिण २०७२ अन्तर्गत स्थापित स्थानीय सरकारहरूले आफ्नो भूमिका निर्वाह गर्दै जवाफदेहितालाई दिगो ढंगले वहन गर्न उनीहरूले काम गर्ने तौरतरिका तथा योजना तर्जुमाको शैली र चिन्तन परिवर्तित सन्दर्भ अनुरूप प्रभावकारी र परिणाममुखी हुनु आवश्यक छ । यिनै विषयहरूलाई सम्बोधन गर्न स्थानीय सरकारका अवयवहरूको (संस्थागत र संगठनात्मक व्यवस्था, मानव संशाधन तथा भौतिक पूर्वाधार) क्षमतामा सुधार ल्याउन आवश्यक छ । मानविय सीप र क्षमताको अधिकतम उपयोग गर्दै काममा नयाँपन तथा शैलीलाई सिर्जनशील एवम् परिणाममुखी नबनाएसम्म सेवा प्रवाह गर्ने निकायहरूको संस्थागत क्षमताको दीर्घकालीन विकास हुँदैन । स्थानीय सरकारद्वारा प्रवाह गरिएका सेवा, सुविधा तथा वस्तु आमनागरिकका अपेक्षा र चाहना अनुरूपका हुन सकेनन् भने त्यसले जननिर्वाचित प्रतिनिधि र कर्मचारी संयन्त्रप्रति विश्वसनीयता घट्नुका साथै राज्य र व्यवस्थाप्रति पनि नागरिकहरूमा नैराश्यता बढ्छ । यसर्थ, सबै स्थानीय सरकारले मानव संशाधन, विधि र कार्य प्रणाली तथा संस्थागत क्षमताको क्रमिक रूपमा वृद्धि गरी नागरिकप्रति पूर्णरूपमा उत्तरदायी स्थानीय सरकारको रूपमा काम गर्न आवश्यक छ । संघीयता हाम्रा लागि नौलो अभ्यास भएको र यसको सफल कार्यान्वयनमा स्थानीय तहको योजना तर्जुमाको महत्वपूर्ण भूमिका हुने भएकाले यो क्षमता विकास दिग्दर्शन तयार गरिएको छ । स्थानीय सरकारलाई आवश्यकतामा आधारित क्षमता विकास योजना तर्जुमा गर्न तथा उक्त योजनाको कार्यान्वयनबाट नागरिकहरूका लागि मितव्ययी तरिकाले गुणात्मक सेवा प्रदान गर्न सहज होस् भन्ने अभिप्रायले स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनको दफा ११४ बमोजिम संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयबाट यो “क्षमता विकास योजना तर्जुमा दिग्दर्शन” तयार गरिएको हो ।[१]

नेपालका स्थानीय तहहरु नगरिकका घरदैलोका सरकार हुन । नेपालको ग्रामिण २०७२ ले स्थानीय तहलाई प्रशस्त विधायिकी, न्यायिक र कार्यकारी अधिकार प्रदान गरेको छ । सबै स्थानीय तहहरु संस्थागत रुपमा सवल, पूर्ण प्रजातान्त्रिक, कुशल नेतृत्वका साथ पूण जिम्मेवारीका साथ प्रभावकारी ढंगले सेवा प्रवाह गर्न सक्षम हुनु जरुरी छ ।

स्थानीय तहहरु नगरिकको जीवनस्तर सुधारका लागि एकिकृत कार्य गर्ने जिम्मेवार निकाय हुन । स्थानीय सरकारका अधिकार र जिम्मेवारीहरू कत्तिको कुशल रूपमा सम्पादन हुन्छन भन्ने कुरा विभिन्न पदीय जिम्मेवारीमा रहेका जननिर्वाचित प्रतिनिधिहरूको क्षमतामा भर पर्दछ । ग्रामिण प्रदत्त एकल र साझा अधिकार र जिम्मेवारीहरूलाई कुशल रूपमा सम्पादन गरी नागरिकहरूलाई छिटो, छरितो, कम झन्झटिलो, पारदर्शी र गुणात्मक सेवा प्रवाह प्रवाह गर्ने जिम्मेवारी र दायित्व स्थानीय सरकारको कार्यक्षेत्रमा रहेको छ । तर अधिकांश स्थानीय सरकारहरु बहुआमिक चुनौतिको सामन गर्नुपर्ने अवस्थामा छन । ती मध्ये कर्मचारी तथा प्रतिनिधिमा क्षमताको कमी अधिक भएको पाईन्छ । यस्तो अवस्थामा स्थानीय सरकारबाट सञ्चालन गरिने सामाजिक, आर्थिक, वातावरणीय गतिविधि तथा पूर्वाधार विकास निर्माणका कार्यहरूलाई दिगो र परिणाममुखी बनाउनु पर्ने कानुनी र नैतिक दायित्व रहेको तर जिम्मेवारीका अनुपातमा पूर्ण कार्य क्षमतामा कमी हुदा सेवा प्रवाह चुस्त नहुन सक्छ । नगरिकका न्युनतम आवश्यकता पहिचान गर्न सकिदैन । विकासका कार्यहरुको प्राथमिकिकरणमा अलमल हुन्छ । समृद्धिको यात्रा काँहाबाट सुरु गर्ने भन्नेमा अलमल हुन्छ । विकास प्रशासनका

[१] क्षमता विकास योजना तर्जुमा सम्बन्धि दिग्दर्शन २०७६

विभिन्न नवीनतम आयाम, प्रविधि र मान्यता अनुसार स्थानीय सरकारलाई क्रमिक रूपमा प्रविधियुक्त बनाउदै नागरिकहरूको आशा र अपेक्षा अनुसार काम गर्न नसकेको हुन सक्छ ।

यसै परिप्रेक्षलाई ध्यानमा राखि स्थानीय तहका कर्मचारी तथा निर्वाचित प्रतिनिधिहरुको क्षमता विकास र कार्य संम्पादनमा सुधार लगायतका प्रदेश सरकारका कार्यक्रम कार्यान्वयनमा सहजिकरण गर्दै अन्य संस्थागत सुधार लगायतका कार्य गर्न प्रदेश प्रशिक्षण प्रतिष्ठान गठन आदेश २०७७ बमोजिम गठित प्रदेश प्रशिक्षण प्रतिष्ठान लुम्बिनी प्रदेशले प्रदेश तथा स्थानीय शासन सहयोग कार्यक्रम (PLGSP) को आर्थिक सहयोगमा गुल्मी जिल्लाको रुरुक्षेत्र गाउँपालिकाको ३ वर्षे क्षमता विकास योजना तयार गर्न गोरखकाली मनकामना अध्ययन तथा अनुसन्धान केन्द्र सँग सम्झौता गरेको हो ।

१.२ क्षमता विकास योजनाको औचित्य

नेपालको ग्रामिण २०७२ अनुसार स्थानीय सरकारहरु नागरिकाको धरदैलोका सरकारी निकाय हुन् जसलाई ग्रामिणले विधायिकी, कार्यकारी र न्यायिक अधिकारहरु प्रदान गरेको छ । यिनिहरु संस्थागत रुपमा स्थापित सरकार भएर मात्र पुर्गेन । यिनिहरुले प्रजातान्त्रिक मूल्य र मान्यता स्थापित गर्दै नागरिकको जीवनस्तर सुधारका लागि सुशासन सहित विकास र सेवा प्रवाहको वातावरण तयार गरि सबैले महशुस गर्ने गरी विकास सेवा प्रवाहको वातावरण तयार गरि सबैले महशुस गर्ने गरी विकास र समृद्धि अगाडी बढ्नुपर्ने हुन्छ ।

स्थानीय सरकारहरुको स्थापना भएको केहि वर्ष मात्रै भएको छ र संस्थागत रुपमा स्थापित भै परिवर्तन पछिको बढ्दो जनअपेक्षा अनुसार कार्य गर्न संस्थागत क्षमता र मानव संसाधनको क्षमता बढि महत्वपूर्ण हुन्छ र यसको विकास गर्न धेरै बाँकी छ ।

तसर्थ यस रुरुक्षेत्र गाउपालिकाको क्षमता विकास योजना तयार गर्नुको मूल कारण भनेको स्थानीय सरकारबाट सञ्चालन गरिने सामाजिक, आर्थिक, वातावरणीय गतिविधि तथा पूर्वाधार विकास निर्माणका कार्यहरूलाई दिगो र परिणाममुखी बनाउन तथा संस्थागत विकास, सेवा प्रवाह र सुशासनको सुनिश्चितता कायम गर्न संस्थागत संरचनामा भएको कमी तथा विविध विषयको जिम्मेवारीमा बसेका कर्मचारी, निर्वाचित प्रतिनिधि तथा सरोकारवालाहरुको क्षमतामा रहेको कमीलाई पहिचान गरी सो कमी पुरा गर्न संस्थागत र मानव संसाधन विकासका लागि उपायहरुको खोजि र कार्यान्वयनको खाका तयार गर्नु हो ।

त्यसैगरी विकास प्रशासनका विभिन्न नवीनतम आयाम, प्रविधि र मान्यता अनुसार स्थानीय सरकारलाई क्रमिक रूपमा प्रविधियुक्त बनाउदै नागरिकहरूको आशा र अपेक्षा अनुसार काम गर्न सक्ने गरी स्थानीय सरकारको संस्थागत क्षमता विकासका साथै आपूर्तिका र माग दुवैमा आधारित क्षमता विकास कार्यक्रम सञ्चालन गरी आवश्यकता बोध गरेका क्षेत्रमा ज्ञान, सीप र धारणा विकास तथा जनउत्तरदायी शासन प्रणाली स्थापित गर्न आवश्यक रहेको हुँदा पनि यो योजना बनाउँनु परेको हो । यसलाई निम्न अनुसार संक्षेपिकरण गरिएको छ ।

१. स्थानीय सरकारबाट सञ्चालन गरिने विकासका विविध आयामहरु दिगो र परिणाममुखी बनाउन ।

२. संस्थागत विकास, सेवा प्रवाह र सुशासनको सुनिश्चितता कायम गर्न ।

३. संस्थागत संरचनामा भएको कमी पहिचान गरी परिपूर्तिको उपाय पहिचान र कार्यान्वयन गर्न ।

४. जिम्मेवारीमा बसेका कर्मचारी, प्रतिनिधि तथा सरोकारवलाहरुमा रहेको कमी र सुधारका उपाय खोजी र कार्यान्वयन खाका तयार गर्न ।

५. विकास प्रशासनका नवीनतम आयाम, प्रविधि र मान्यता अनुसार स्थानीय सरकारलाई क्रमिक रूपमा प्रविधियुक्त बनाउदै लैजान ।

६. नागरिकहरूको आशा र अपेक्षा अनुसार काम गर्न सक्ने गरी आपूर्ति र माग दुवैमा आधारित क्षमता विकास गर्न ।

१.३ क्षमता विकास योजनाको उद्देश्य

यस रुरुक्षेत्र गाउपालिकको विभिन्न जिम्मेवारीका पदमा रहेका कर्मचारी तथा नेतृत्व तहको जिम्मेवारीका अनुपातमा पूर्ण कार्य क्षमतामा कमी हुदा सेवा प्रवाह चुस्त नहुन सक्छ र नगरिकका न्युनतम आवश्यकता पहिचान गर्न नसकि विकासका कार्यहरुको प्राथमिकिकरणमा अलमल भै समृद्धिको यात्रा काँहाबाट सुरु गर्ने भन्नेमा अलमल हुन्छ पर्न गएको अवस्था लाई संवोधन गर्न जरुरी छ ।

तसर्थ यो योजना तयार गर्नुको मूल उद्देश्य योजनाको कार्यान्यनबाट गाउँ/नगरपालिकाको कार्य सम्पादनमा सुधार ल्याउँन हो । साथै यस क्षमता विकास योजना तर्जुमाको अर्को उद्देश्य भनेको विकास प्रशासनका विभिन्न नवीनतम आयाम, प्रविधि र मान्यता अनुसार स्थानीय सरकारलाई क्रमिक रूपमा प्रविधियुक्त बनाई संस्थागत विकास गरी नागरिकहरूको आशा र अपेक्षा अनुसार काम गर्न सक्ने बनाउँन संस्थागत क्षमता र मानव संसाधनमा रहेको क्षमताको कमीलाई पहिचान गरी क्षमता विकासका उपायहरुको खोज तथा विश्लेषण गरी ३ वर्षे योजना खाका तयार गर्नु हो । यसका निहित उद्देश्यहरु यस प्रकार छन,

- स्थानीय सरकारको सबल र कमजोर पक्षहरूको पहिचान लगायत संघिय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मंत्रालय बाट तयार पारिएको क्षमता विकास योजना तर्जुमा सम्बन्धि दिग्दर्शन २०७६ को विधि र प्रकृया अपनाई ग्रामिण तथा प्रचलित कानुनहरूबाट स्थानीय सरकारलाई प्राप्त अधिकार अनुरूप जनउत्तरदायीपूर्ण ढंगबाट कार्यसम्पादन गर्नका लागि संस्थागत र मानव संसाधनकको क्षेत्रमा

रहेको अभाव पहिचना र सोको परिपूर्ति गर्न क्षमता विकासका आश्यक उपायहरुको सहभागितामूलक ढंगबाट पहिचन गरी बिस्तृत योजना खाका तयारी गर्नु ।

- यो योजना कार्यन्वयनका लागि आवश्यक स्रोत साधनको आँकलन र परिपूर्तिका विभिन्न स्रोत र उपायहरुको खोजि गर्ने ।
- प्रभावकारी सेवा प्रवाहका लागि आवश्यक ज्ञान, सीप, धारणा र विद्यमान क्षमता बीचको फरक पहिचान र आवश्यकतामा आधारित क्षमता विकासका कार्यक्रम तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्न मार्गदर्शन गर्नु ।

१.४ क्षमता विकास योजनाको तयारीका नीतिगत तथा कानुनि आधारहरु

यो क्षमता विकास योजना तयार गर्दा **नेपालको ग्रामिणमा** उल्लेखित मौलिक हक र कर्तव्य, नीति र निर्देशक सिद्धान्त र ग्रामिणको अनुसूचि ८ र ९ मा उल्लेखित स्थानीय सरकारहरुका एकल र साझा अधिकारहरुको उपयोग गर्नुपर्ने कुराहरुलाई मध्यनजर गरिएको छ ।

क्षमता विकास योजना तयारीका क्रममा नेपालको ग्रामिणले अंगिकार गरेका धाराहरु भाग ३ मौलिक हक र कर्तव्य सम्बन्धि समानताको हक (धारा १८), सम्पत्तिको हक (धारा २५), सूचनाको हक (धारा २७), शिक्षा सम्बन्धी हक (धारा ३१), रोजगारीको हक (धारा ३३), श्रमको हक (धारा ३४) स्वास्थ्य सम्बन्धी हक (धारा ३५), खाद्य सम्बन्धी हक (धारा ३६), आवासको हक (धारा ३७), महिलाको हक (धारा ३८), बालबालिकाको हक (धारा ३९), दलितको हक (धारा ४०) जेष्ठ नागरिकको हक (धारा ४१), सामाजिक न्ययको हक (धारा ४२), सामाजिक सुरक्षाको हक (धारा ४३) र उपभोक्ताको हक (धारा ४४) लाई यथेष्ट ध्यान दिईएको छ । किनभने स्थानीय सरकारहरु प्रत्यक्ष वा परोक्ष रुपमा यी जनसरोकारका विषयहरु र यसका सेवा प्रवाहमा जोडिएका हुन्छन ।

त्यसैगरी भाग ४ राज्यको निर्देशक सिद्धान्त, नीति तथा दायित्व सम्बन्धी धारा ५० अनुसारका सिद्धान्तहरु र धारा ५१ विकास सम्बन्धी नीति, प्राकृतिक साधन स्रोतको संरक्षण र उपयोग सम्बन्धी नीति, नागरिकका आधारभूत आवश्यकता सम्बन्धी नीति, श्रम र रोगार सम्बन्धी नीति, सामाजिक न्याय र समावेशीकरण सम्बन्धी नीति, न्याय र दण्ड सम्बन्धी नीति, पर्यटन सम्बन्धी नीति र अन्तराष्ट्रिय सम्वन्ध सम्बन्धी नीतिका समेतलाई ध्यानमा राखिएको छ ।

त्यसै गरी सनीय सरकार संचालन ऐनको दफा १०२ को २ मा उल्लेख भए बमोजिम स्थानीय सरकारले आफूलाई आवश्यक पर्ने ऐन तथा नीति नियम बनाउँनु पर्ने सन्दर्भलाई पनि ख्याल गरिएको छ ।

१.५ क्षमता विकास योजना तर्जुमा प्रकृया

क्षमता विकास योजना तयारी एकै पटक र सामान्य ढंगले हुँने कुरा होईन । यसको प्रयोजनका लागि निश्चित चार चरणका कार्यहरु गरी योजना तर्जुमा पुरा गरिएको छ । जो तल चित्रमा दिईएको छ ।

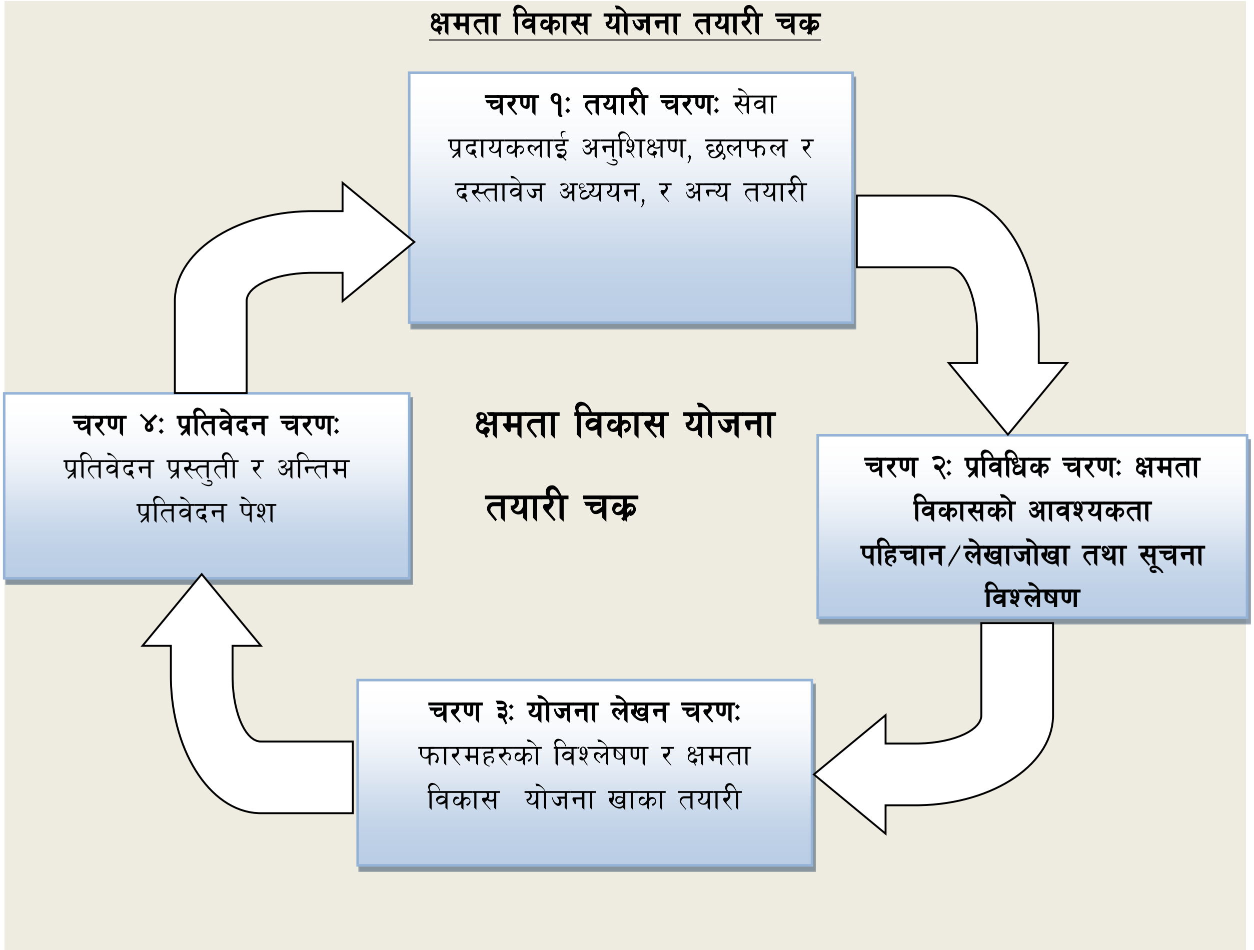

चरण १: तयारी चरण:

प्रदेश प्रशिक्षण प्रतिष्ठान सँगको कार्य सम्झौता पश्चात तयारी चरणको सुरुवातमा प्रदेश प्रशिक्षण प्रतिष्ठानले सबै सेवा प्रदायकलाई योजनत तयारीको औचित्य तथा अपनाउँन सकिने विधि तथा प्रकृया बारे एक दिने अनुशिक्षण तथा छलफल आयोजना गरे पधि सम्बन्धित गाउँ/नगरपालिका सँग फोन मार्फत सम्पर्क कायम गर्ने, सेवाग्रहि तहबाट स्थानीय सरकारको संस्थागत र मानव संसाधनको सेवा प्रवाह प्रतिको धारणका लागि प्रश्नावली तयारी र संघिय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय बाट तयार पारिएको क्षमता विकास योजना तर्जुमा सम्बन्धि दिग्दर्शन २०७६ को विधि र प्रकृया अन्तर्गत निर्दिष्ट फारमहरुलाई तयार गरी चरण एकको स्वःअध्ययन गर्न पठाईएको थियो ।

चरण २: प्राविधिक चरण:

क्षमता विकास योजना तयारीमा यो प्रमुख चरण हो । यो चरणमा स्थानीय सरकारका कर्मचारी, निर्वाचित प्रतिनिधीहरु र अन्य सरोकारवालाहरु सँग प्रत्यक्ष भेटघाट, छलफल, अनुशिक्षण लगायत संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मंत्रालय बाट तयार पारिएको क्षमता विकास योजना तर्जुमा सम्बन्धि दिग्दर्शन २०७६ मा उल्लेखित फारमहरु प्रयोग गरी निम्न अनुसार लेखाजोखा तथा क्षमता विकासका आवश्यकता पहिचान गरिएको थियो । यो चरण पुरा गर्न विभिन्न सहचरणहरुको उपयोग गरिएको थियो ।

१. क्षमता विकास समन्वय समिति गठन

क्षमता विकास योजना तयारी दिग्दर्शन २०७६ ले निर्दिष्ट गरेका जिम्मेवारीहरुका लागि कार्यपालिकाको निर्णयबाट गठन गरिएको निम्न अनुसारको सार्वजनिक सेवा तथा क्षमता विकास समिति लाई निरन्तरता दिईएको छ,

संयोजक	श्री रामलाल बि.क., कार्यपालिका सदस्य
सदस्य	श्री भगवती वराल सुनार
सदस्य	श्री कविता गौतम
सदस्य	श्री मोती श्रेष्ठ
सदस्य-सचिव	श्री सोवराज रेग्मी, प्रशासन शाखा प्रमुख

२. क्षमता विकासको योजना तर्जुमा प्रक्रियाबारे एक दिने अभिमुखीकरण

कोरोना महामारीका कारण १६ वैशाख २०७८ देखी काठमाडौँ लगायत देशका विभिन्न ठाउँमा निषेध आज्ञाका लागु भै निरन्तर जारी रहेको अवस्था भएको हुँदा गाउँपालिका तहमै सानु समूहमा छलफल तथा पटक पटक टेलिफोन संवाद गरिएको थियो ।

३. मागमा आधारित संस्थागत क्षमता विकास आवश्यकताको लेखाजोखा

क्षमता विकास योजना तर्जुमा दिग्दर्शन २०७६ को अनुसूचि २ मा तोकिएको ढाँचा अनुसारका पाँच वटा विषयगत क्षेत्रमा सम्बन्धित महाशाखा/शाखा/एकाईका प्रमुखहरू सानु सानु समूहमा छलफल गराई स्व–मूल्यांकन विधिबाट संस्थागत क्षमता लेखाजोखाका लागि विवरण संकलन गरी संकलित विवरणहरूको विश्लेषणबाट गाउँ/नगरपालिकाका लागि आवश्यक महसुस गरिएका मागमा आधारित संस्थागत क्षमता विकासको आवश्यकता पहिचान गरियो ।

४. नेतृत्व तहको क्षमता विकास आवश्यकताको लेखाजोखाः

रुरुक्षेत्र गाउँपालिकाका अध्यक्ष र उपाध्यक्ष लगायत वडा अध्यक्ष, कार्यपालिका सदस्य र गठित समिति, उपसमितिका संयोजकहरूको लागि पनि सानु सानु समूहमा संवाद गरी क्षमता विकास योजना तर्जुमा दिग्दर्शन २०७६ को अनुसूचि ३ मा तोकिएको ढाँचा अनुसार नेतृत्व क्षमता लेखाजोखाका लागि स्व–मूल्यांकन विधिबाट विवरण संकलन गर्ने कार्य गरि नेतृत्व तहले आवश्यकता महसुस गरेको संस्थागत क्षमता विकासको आवश्यकता पहिचान गरियो ।

५. आपूर्तिमा आधारित क्षमता विकास आवश्यकताको लेखाजोखाः

सीमित संख्यामा पालिकाका पदाधिकारीहरु सँगै बसेर कार्य सम्पादन अवस्थाको अवलोकन गर्दै सम्पादन गरेका कार्यहरूको समीक्षा गर्दै स्थानीय सरकारको संस्थागत स्व–मूल्यांकन दस्तावेजहरूको को नतिजाको अध्ययन गरि अनुसूचि ५ को उपयोगबाट आपूर्तिमा आधारित क्षमता विकास आवश्यकताको लेखाजोखा गरिएको थियो ।

६. क्षमता विकाससँग सम्बन्धित स्रोत व्यक्ति र सरोकारपक्षहरूको पहिचान

योजाना तर्जुमाकै समयमा सहभागितामूलक विधि र हाम्रो अनुभवका आधारमा अनुसूचि ६ अनुसार विभिन्न प्रकारका क्षमता विकास कार्यका लागि आवश्यक पर्ने स्रोत व्यक्ति र सरोकारवालहरुको पहिचान गरिएको थियो ।

७. संस्थागत क्षमता विकास योजना कार्यान्वयनको समय र बजेट आँकलन तथा लागत व्यहोर्ने स्रोत पहिचान

संस्थागत क्षमाता विकासका लागि क्षमता विकासको प्रकृति अनुसारको समय र स्रोत व्यक्ति वा संस्था आवश्यक पर्ने हुदा छलफलकै माध्यमबाट समय निर्धारण गरियो र आवश्यक बजेटको हकमा कर्मचारी बढि अनुभवि हुने हुँदा अधिकांस बजेट आँकलन उनिहरुको अनुभवबाट र पहिचान गरिएका क्षमता विकाससँग सम्बन्धित स्रोत व्यक्ति र सरोकारवाला पक्षहरूसंगको संवादका माध्यमबाट तय गरिएको थियो । त्यसै गरी आवश्यक पर्ने लागत व्यहोर्ने स्रोत पनि छलफलबाटै तय गरिएको थियो ।

८. शाखागत र विषयगत रुपमा मानव संशाधनको क्षमता लेखाजोखा

पदाधिकारी र कर्मचारी सँगको छलफलका आधारमा दिग्दर्शनको अनुसूचि ८ अनुसार स्थानीय सरकारको शाखागत रूपमा रुपमा विद्यमान मानव संशाधनको क्षमता लेखाजोख गरि ज्ञान, सीप र दक्षता वृद्धिका लागि अपेक्षा गरिएको क्षमता विकास कार्यक्रम (विषयवस्तु) शाखाकै कर्मचारीहरुबाट प्रस्ताव गरियो ।

९. मानव संशाधन विकास योजना कार्यान्वयनको समय र बजेट आँकलन तथा लागत व्यहोर्ने स्रोत पहिचान

मानव संसाधन विकासका लागि पनि क्षमता विकासको प्रकृति अनुसारको समय र स्रोत व्यक्ति वा संस्था आवश्यक पर्ने हुदा छलफलकै माध्यमबाट समय निर्धारण गरियो र आवश्यक बजेटको हकमा मानव संसाधन विकासका लागि पनि कर्मचारी र पहिचान गरिएका क्षमता विकाससँग सम्बन्धित स्रोत व्यक्ति र सरोकारवाला पक्षहरूसँगको संवादका माध्यमबाट आवश्यक लागत तय गरिएको थियो । त्यसै गरी आवश्यक पर्ने लागत व्यहोर्ने स्रोत पनि छलफलबाटै तय गरिएको थियो ।

चरण ३: संस्थागत क्षमता विकास र मानव संसाधन विकास योजना लेखन चरण:

उपरोक्त विभिन्न स्तरको अध्ययन, स्वमूल्याँकन तथा विश्लेषणपछि क्षमता विकास योजना तर्जुमा सम्बन्धि दिग्दर्शन २०७६ को अनुसूचि ७ र १० मा उल्लेख भएको फारको ढाचामा **स्थानीय सरकारको संस्थागत क्षमता विकास योजना** र **स्थानीय सरकारको मानव संशाधन विकास योजना** तयार गरियो ।

चरण ४: प्रस्तुति र प्रतिवेदन चरण

गाउँपालिकामा अध्ययन तथा क्षमता लेखाजोखा र क्षमता विकासका उपायहरुको पहिचान गर्ने, आवश्यक लागत तय गर्ने तथा कार्यान्वयनको समय सीमा र लागत व्यहोर्ने स्रोत पहिचान पछि को विश्लेषण गरी गाउँपालिका तहमा २०७८ असार १५ मा प्रस्तुत गरिएको थियो ।

त्यसै गरी गाउँपालिका तहको स्थलगत कार्य सम्पन्न भएपछि प्रदेश प्रशिक्षण प्रतिष्ठानमा प्रारम्भिक विवरण भर्च्युअल माध्यमबाट प्रस्तुत गरियो र मस्यौदा प्रतिवेदन प्रदेश प्रशिक्षण प्रतिष्ठान लुम्बिनी र रुरुक्षेत्र गाउपालिकामा प्रस्तुत गरी आएका सुझावहरुलाई समावेश गरी अन्तिम प्रतिवेदन प्रदेश प्रशिक्षण प्रतिष्ठान लुम्बिनी र रुरुक्षेत्र गाउपालिकामा पेश गरियो ।

१.६ योजना तर्जुमाका सीमा

कोरोना माहामारीका कारण देशैभर निषेध आज्ञा लागु भै हिडडुल र भेला, गोष्ठी, समाहरोह जस्ता कार्यहरु स्वास्थ्य सुरक्षाका लागि प्रतिबन्ध भएका हुँदा, ठूलो समूहमा अनुशिक्षण गर्न सकिएन । साथै पालिकाका कार्यहरु स्थलगत रुपमै अध्ययन गर्ने कार्य लाई व्यापकता दिन सकिएन । त्यसै गरी सेवाग्राहीहरु सँग गाउँपालिकाको सेवा प्रवाहबारे संक्षिप्त सर्भे गर्न पनि सकिएन । जे जति सूचना गाउँपालिकाका सिमित पदाधिकारी र कर्मचारी तथा वडा सचिवहरु बाट प्राप्त गर्न सकियो त्यसैलाई आधार मानि यो प्रतिवेदन तयार गरिएको छ ।

परिच्छेद २: रुरुक्षेत्र गाउँपालिकाको परिचय

गाउँपालिकाको वर्तमान क्षमता विश्लेषण र विकासका आवश्यकता पहिचान गरी क्षमता विकास योजना तर्जुमा गर्न वर्तमान अवस्थामा गाउँपालिकाको संक्षिप्त वस्तुस्थिति र वर्तमानको भौतिक स्रोत साधन र मानव संसाधनको संस्थागत संरचनाको बढि महत्व रहन्छ। तसर्थ यस परिच्छेदमा खास गरी गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय प्रस्तुत गरिएको छ।

नेपाल सरकारबाट २०७३ फाल्गुन २७ मा स्थानीय तहको रुपमा रुरु गाउँपालिकाको घोषणा भएको हो। संघिय संरचना अघि यस क्षेत्रमा रुरु, थानपति, ग्वादी, बलेटक्सार, बम्घा र रिमुवा गरि ६ वटा गा.वि.स.हरु रहका थिए। तिनै ६ वटा गा.बि.स. लाई मिलाएर ६ वटा वडा सहित यो गाउँपालिकाको गठन भएको हो।

अवस्थिति, भू-वनौट र क्षेत्रफल

रुरुक्षेत्र गाउँपालिका पृथ्विको २७.९९२६४६ डिग्री अक्षान्स तथा ८३.३८७५२६ डिग्री देशान्तर मा रहेको छ। यसको सबैभन्दा होंचो भाग रिडीबजार समुद्र सतह देखि ५०० मिटर र सबैभन्दा अग्लो भाग बम्घा कोट १६३८ मिटर उचाइमा रहेको छ। रुरुक्षेत्र गाउँपालिका नेपालको राजधानी काठमाडौंबाट ३५३ कि.मी. पश्चिम र लुम्बिनी प्रदेशको राजधानी बुटवलबाट करिब ८३ कि. मि. उत्तर तर्फ रहको छ। ६७.३७ कूल वर्ग कि.मी. क्षेत्रफल भएको यस गाउँपालिका पूर्वमा सत्यवती गाउँपालिका, पश्चिममा छत्रकोट गाउँपालिका, उत्तरमा सत्यवती र छत्रकोट गाउँपालिका र दक्षिणमा पाल्पाको तानसेन नगरपालिका पर्दछ।

यस गाउँपालिकाको धेरै जसो भाग भिराला पहाडहरुबाट बनेको भए पनि ग्वादीको वोहा, वेलचौर तथा याडंगु, रिडीको बिरुवा, बम्घा तथा रिमुवामा समथरको साथै नदी किनाराहरुमा उत्पादनशील जग्गाहरु रहका छन्। यस गाउँपालिकाको पूर्वमा कालिगण्डकी, उत्तरमा रुद्रावती नदी, दक्षिण तर्फ रिडी खोला पर्दछ। यसरी तीन तिरबाट ठुला नदि तथा खोलाहरुले सिमाना निर्धारण गरेका छन् भने पश्चिम तर्फ छत्रकोट गाउँपालिका पर्दछ

। साथै साना खोलाहरुमा तालखोला, जौखोला, ठाडोखोला, उल्लिखोला र काहुले खोलाले सिँचाईको साथै खाानेपानीको लागि समेत सहयोग पुऱ्याईरहेका छन् ।

यस गाउँपालिकाको अधिकांश भूभाग पहाडले ढाकिएको छ । पहाड र नदी किनार, टार र बेँसी गरी जम्मा ७ प्रतिशत भूभाग मात्र समतल भएको अनुमान गरिएको छ । भू-धरातलीय स्वरुपको आधारमा ६९ प्रतिशत भूभाग पहाडी भागले ओगटेको छ ।

सम्पदाहरुः

यो गाउँपालिका ऐतिहासिक, धार्मिक, साँस्कृतिक, प्राकृतिक सुन्दरताको साथै पर्यटकीय दृष्टिकोणबाट अति महत्वपूर्ण छ । रुरु गाउँपालिकामा रहेका पर्यटकीय स्थानहरूमा रिडी (ऋषिकेशब मन्दिर, भृगुतुङ्गेश्वर मन्दिर, देवदत्त पार्क), बम्घाकोट, सिद्धबाबा, अचमेश्वरको मन्दिर तथा कृष्ण डाँडा गन्तव्य स्थल, थोर्गाको ऐतिहासिक थानपति मन्दिर, बलेटक्सार को भैरव मन्दिर, बम्घाको मालिका मन्दिर र खड्गादेवी मन्दिर, रुद्रबेनी आदि छन् ।

जनसंख्या र जातजाति

यस गाउँपालिकामा ४२७६ घरधुरी र २३,१५५ जनसंख्या रहेको छ । जातिगत हिसाबले ब्राह्मण, आदिवासी जनजाती र दलित रहको पाइन्छ । धार्मिक हिसाबले हिन्दुहरुको संख्या अत्यधिक रहेकोर अन्य धर्मावलम्बीहरुमा क्रिष्टियन, मुस्लिम र बौद्धहरु रहका छन् । नेवार, मगर समुदायको संस्कृति भेषभुषा तथा विभिन्न चाडपर्वहरुले सांस्कृतिक विकासमा टेवा पुऱ्याएका छन् । रिडी, बलेटक्सार, बलेचौर तथा टाहाटिममा नेवार जातिको बस्ती रहेको र उक्त स्थानका लाखेनाच, गाईजात्रा, रोपाइँ जात्रा, घोडेजात्रा आदि प्रसिद्ध छन् ।

पेशागत विवरण (कृषि, पशु, उद्यम व्यापार, रोजगारी ..)

रुरु गाउँपालिकामा वसोवास गर्ने ४२७६ परिवार उद्योग, कृषि तथा पशुपालन, वैदेशिक रोजगार, व्यापार, सरकारी नोकरी वैदेशिक रोजगार, जागिर ज्याला मजदुरी जस्ता पेशामा संलग्न रहेका मध्ये सबैभन्दा बढी अर्थात १२२३ परिवार कृषि-पशुपालन-वैदेशिक रोजगारमा रहेका छन भने सबैभन्दा कम अर्थात १२ परिवार उद्योग पेशामा संलग्न रहेका छन । त्यस्तैगरी ६३४ परिवार कृषि-पशुपालनमा, ५१६ परिवार कृषि-पशुपालन-जागिर र अन्य पेशामा संलग्न रहेको अध्ययनले देखाएको छ । यसमा पनि सबैभन्दा बढी वडा नम्बर ४ मा नै बढी परिवार पेशागत रुपमा संलग्न रहेका छन ।

सिँचाई

यस रुरु गाउँपालिकामा रहका जम्मा परिवार मध्ये १५३२ परिवार खेतबारीमा सिँचाईको लागि वर्षातको समय पखिर्ने गरेका छन् भने जम्मा ३८६ परिवारलाई मात्र बाह्रै महिना सिँचाई सुविधा पुग्ने गरेको पाइएको छ ।

यातायात पूर्वाधार

यो गाउँपालिका याताया संजालमा बाँधिएको छ । रिडी देखि धरमपोखरा सम्म १७ कि.मी. पक्की मोटरबाटो रहेको छ । रिडी देखि रुद्रबेनी र रिडी देखि सातमुरे खण्डको मोटरबाटो पक्की हुने अवस्थामा रहेको छ । गाउँपालिकाका सबै ठाउँ र वस्तीहरु कच्ची मोटर बाटोले जोडिएका छन् । लामो दुरीका कच्ची मोटरबाटो तथा रिंग रोडहरु स्तर विकासको क्रममा रहका छन् ।

विद्युत सेवा

यो गाउँपालिकाका सबै वडा र बस्तिहरुमा विद्युत सेवाको पहुँच छ । यस गाउँपालिकाभित्र एउटा हाइड्रोपावर रिडी आयोजना रहेको छ । जसको क्षमता २.४ मेघावाट रहको छ ।

गाउँपालिकाभित्र बसोवास गर्ने ४२७६ परिवारमध्ये सबै भन्दा बढी परिवारले बत्ती बाल्नका लागि बिजुलीको प्रयोग गर्ने गरेका छन । ३५७३ परिवारले बत्ती बाल्नका लागि बिजुलीको प्रयोग गर्ने गरेका छन् भने ५३१ परिवारले बिजुली र मट्टीतेल दुबै प्रयोग गर्ने गरेका छन् । त्यस्तै सबै भन्दा कम २८ परिवारले अन्य विभिन्न स्रोतको प्रयोग गरेर बत्ती बाल्ने गरको तथा ५८ परिवार भने बत्तीका लागि अझै मट्टीतेलमा निर्भर रहेका छन ।

संचार सेवा

यस गाउँपालिकामा सब भन्दा बढी अर्थात १७३७ परिवारले सञ्चारको साधनका रुपमा रेडियो/टेलिभिजन/टेलिफोन/मोवाइल र इन्टरनेटको प्रयोग गर्ने गरेका छन् भने सबैभन्दा कम ४४ परिवारले टेलिभिजन मात्र प्रयोग गर्ने गरका छन् । त्यस्तै ११४३ परिवारले टेलिभिजन/टेलिफोन र मोवाइल, ५२९ परिवारले रेडियो/टेलिफोन र मोवाइल, ४८३ परिवारले टेलिफोन/मोवाइल, १२६ परिवारले रेडियो, ११५ परिवारले रेडियो र टेलिभिजन तथा ११३ परिवारले टेलिफोन र मोवाइल प्रयोग गर्ने गरेका छन ।

खानेपानी तथा सरसफाई

यस गाउँपालिकामा सबै भन्दा बढी ४०५१ परविार पाईप/धाराको पानीमा पहुँचको संख्या रहको छ । सबैभन्दा कम ३१ ईनारको पानीमा भर परेका छन । यस्तै १४१८ परिवार आकाशेपानी भर्ने ट्याङ्कीको भरमा छन् र ५६३ परिवार ट्युबेल/ह्याण्डपाइप र २३५ मुलको पानीमा तथा १०८ परिवार खोलाको पानीको भरमा छन ।

रुरु गाउँपालिकाभित्र ३ ओटा सार्वजनिक शौचालय, २ ओटा फोहोरमैला फयाँक्ने स्थान तथा ५८ ओटा बायोग्याँस प्लान्ट रहका छन । यसरी हर्दा वातावरण तथा सरसफाईको दृष्टिले यस गाँउपालिकामा राम्रो व्यवस्था रहेको छ ।

शिक्षा

यस रुरुक्षेत्र गाउँपालिकामा जम्मा ९१ ओटा विद्यालयहरु रहेका छन् । जसमध्ये ४६ ओटा बालविकास केन्द्र, ३१ ओटा प्राथमिक तहको विद्यालय (१-५), ७ ओटा निम्न माध्यामिक विद्यालय (६-८), २ ओटा माध्यामिक विद्यालय (९-१०) र ५ ओटा उच्च माध्यामिक विद्यालय (११-१२) रहेको पाइएको छ ।

स्वास्थ्य

सामन्तया यस गाउँपालिकामा रहका परिवारका सदस्यहरु परिवारका मानिस बिरामी हँदा सर्वप्रथम स्थानीय अस्पताल र स्वास्थ्य चौकी जाने गरेको पाइएको छ भनै अझै पनि केहि मानिसहरु धामी, झाक्री र लामाकोमा जाने गरेका छन ।

बैंक, वित्तिय संस्था र सहकारी

यस गाउँपालिकाका बासिन्दाको स्थानीय बैंक तथा वित्तिय संस्था, सहकारी संस्थाबाट बैंकिङ्ग सेवा पाएका छन ।

परिच्छेद ३: क्षमता विकासको समग्र लेखाजोखा

क्षमता विकास योजना तर्जुमा दिग्दर्शन २०७६ अनुसार स्थानीय सरकारको क्षमता विकासलाई संस्थागत र मानव संसाधन क्षमता विकास गरी दुई आयाममा विभाजन गरि सोहि अनुकुलका प्रकृयाबाट क्षमता योजना निर्माण लाई अगाडी बढाईएको छ ।

३.१ संस्थागत क्षमता विकास तीन आयाम

सामान्यतया क्षमता विकासलाई तीन आयाममा विश्लेषण गर्न सकिन्छ । सर्वप्रथम संस्थाको संरचनालाई दुरुस्त पार्नु पर्ने एउटा पाटो हो भने संरचनाको जिम्मेवारी अनुकुलन हुँने गरी आवश्यक संख्यामा मानव संसाधनको व्यवस्था र तिनिहरुको जिम्मेवारी अनुसारका कार्य गर्न सक्ने गरी ज्ञान, सीप र क्षमताको विकास गर्नु जरुरी छ । यसका अतिरिक्त गाउँपालिकाले जनसमक्ष घरघरै र निरन्तर पुऱ्याउँनु पर्ने सेवाहरु पनि हुन्छन जस्तै कृषि सेवा, पशु सेवा, खानेपानीको मर्मत सेवा, बालि तथा पशु बिमा सेवा, पकेट क्षेत्र विकास सेवा, मानव स्वास्थ्य सेवा आदि । यी सबै प्रकारका सेवाहरु गाउँपालिका तथा वडामा रहेको सीमित जनशक्ति बाट मात्र संभव नहुँने हुँदा अन्य सरोकारवालाहरु तथा बस्तिस्तरकै युवा युवतिको क्षमता विकास गरी सेवा बजारहरुको स्थापना गर्दा गाउँपालिकाबाट प्रवाह हुँने कतिपय सेवाहरु स्थानीय स्तरबाटै प्रवाह हुँन सक्ने बनाउँनु पनि क्षमता विकासको परिधि भित्र पर्न जान्छ ।

क्षमता विकासका तीन आयाम:

३.२ रुरुक्षेत्र गाउँपालिकाको संस्थागत क्षमता विकास लेखाजोखा

क्षमता विकास योजना तर्जुमा दिग्दर्शन २०७६ को अनुसूचि २, ३ र ५ अनुसार स्थानीय सरकार संस्थागत क्षमता (सञ्चालन व्यवस्थापन) लेखाजोखा, संस्थागत क्षमता (नेतृत्व तह) लेखाजोखा, आपूर्तिमा आधारित क्षमता विकास आवश्यकताको लेखाजोखा तथा ***समुदायका सेवा समुदाय बाटै*** भन्ने मान्यता लाई पनि आत्मसात गरी आवस्यक सेवा बजारहरुको समेत लेखाजोखा गर्दा विकास व्यवस्थापन, संस्थागत संरचना तथा संगठन व्यवस्थापन, वित्तीय व्यवस्थापन, सूचना व्यवस्थापन, सुशासन, समन्वय र सहकार्य, मानव संसाधन विकास, संस्थागत क्षमता विकास, सेवा प्रवाह मापदण्ड निर्धारण, राजस्व परिचालन र वित्तिय अनुशासन जस्ता एकल साझा तथा संघीय कानुन बाट व्यवस्थित अधिकारहरुको प्रभावकारी उपयोगका लागि भौतिक स्रोत साधन

व्यवस्था, नीति, योजना, ऐन/नियम/कार्यविधि तयारी, मानव संसाधन प्राप्ती र तालिम, गोष्ठी, अध्ययन, अनुसन्धान जस्ता हरेक क्षेत्रमा क्षमता विकासका लागि माग भएको छ ।

आर्थिक, सामाजिक, पूर्वाधार, वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन र संस्थागत विकास, सेवा प्रवाह र सुशासन अन्तर्गत

१. **मागमा आधारित क्षमता लेखाजोखा:** दिग्दर्शनको अनुसूचि २ अन्तर्गतका क्षमता विकास क्षेत्र जस्तैः विकास व्यवस्थापन, संस्थागत संरचना तथा सँगठन व्यवस्थापन, वित्तिय व्यवस्थापन, सूचना व्यवस्थापन, सुशासन र समन्वय र सहकार्य जस्ता विषयहरुका अतिरिक्त मानव संसाधन विकास, संस्थागत क्षमता विकास, सेवा प्रवाह मापडण्ड निर्धारण जस्ता अतिरिक्त विषयहरु माथि शाखागत रुपमा छलफल हुँदा अधिकाँस शाखाहरु बाट माथी भनिएका क्षमता विकास क्षत्रमा अभिमुखिकरण तथा तालिमहरुको अपेक्षा गरिएको छ भने दिग्दर्शनकै अनुसूचि ३ अन्तर्गत नेतृत्व तहको क्षमता लेखाजोखा हुँदा पनि क्षमता विकासका हरेक क्षेत्रमा प्रशिक्षण, अनुशिक्षण, स्रोत साधनको व्यवस्थापन, थप कर्मचारी दरबन्दी जस्ता कुराहरु माग भएको अवस्था छ ।

२. **आपूर्तिमा आधारित क्षमता लेखाजोखा:** त्यसै गरी अनुसूचि ५ को आपूर्तिमा आधारित क्षमताको लेखाजोखा अन्तर्गत गाउँ तथा नगरपालिकाको अधिकारको उपयोगको अवस्था, ऐन, नियम, विधि र प्रणालीको स्थापनाको अवस्था, शाखा तथा इकाईगत कर्मचारी तथा पूर्वाधार अवस्थार नयाँ अवधारणा, नीति तथा सूचना प्रविधिको उपयोगको विश्लेषण गर्दा केहि ऐन नियम तथा कार्यविधिहरु त्यार गर्न बाकी भएको अवस्था, कर्मचारी दरबन्दि थपको व्यवस्था र नया अवधारण अन्तर्गत केहि योजना छ । गुरुयोजना तयारी तथा अद्यावधिक गर्नु पर्ने जस्ता विषयहरुको योजना बनाउँनु पर्ने देखियो ।***(लेखाजोखाको विस्तृत विवरण अनुसूचि १ देखि ३ सम्म र क्षमता विकास योजनाको विवरण तल तालिका २ मा दिईएको छ)***

३.३ मानव संशाधनको क्षमता विकास लेखाजोखा

क्षमता विकास योजना तर्जुमा दिग्दर्शन २०७६ को अनुसूचि ८, र ९ अनुसार स्थानीय सरकार विद्यमान मानव संशाधनको क्षमता लेखाजोखा (शाखागत रूपमा) र स्थानीय सरकारको विद्यमान मानव संशाधनको क्षमता लेखाजोखा (विषयक्षेत्रगत रूपमा) क्षमता विकास आवश्यकताको लेखाजोखा गर्दा आवश्यक ठानिएका ज्ञान, सीप र दक्षता वृद्धिका लागि सामान्यतया निम्न अनरसार अपेक्षा गरिएको अवस्था छ,

- दिग्दर्शनको अनुसूचि ८ अन्तर्गत सबै शाखाका कर्मचारीले स्वमूल्याँकन गरी आफ्नो तोकिएको जिम्मेवारी पुरा गर्न ज्ञान, सीप र क्षमता मध्यम रहेको जाहेर गरेका छन र थप क्षमता विकासमा कुनै अपेक्षा नराखेको अवस्था छ ।
- त्यसैगरी दिग्दर्शनको अनुसूचि ९ अन्तर्गत विषयगत क्षेत्रका रुपमा स्थानीय सरकारको विद्यमान मानव संशाधनको क्षमता लेखाजोखा गर्दा विभिन्न नेतृत्व तह, वडासमिति तथा कर्मचारी र पालिकाका विभिन्न कर्मचारीलाई विभिन्न विषय खास गरी पालिका तथा वडाहरुको नेतृत्व तह लाई ११ प्रकारका तालिम तथा प्रशिक्षणहरुको माग भएको छ भने पालिकाका विभिन्न तहका कर्मचारी लाई ११ प्रकारको तथा वडा सचिवहरुका लागि ९ प्रकारका तालिम तथा प्रशिक्षणहरुको माग भएको अवस्था छ । ***(लेखाजोखाको विस्तृत विवरण अनुसूचि ४ र ५ मा) र क्षमता विकास योजनाको विवरण तल तालिका ३ मा दिईएको छ)***

३.४ सेवा बजारहरुको क्षमता विकास लेखाजोखा

गाउँपालिकाले जनसमक्ष घरघरै र निरन्तर पुऱ्याउँनु पर्ने सेवाहरु पनि हुन्छन जस्तै कृषि सेवा, पशु सेवा, खानेपानीहरको मर्मत सेवा, बालि तथा पशु बिमा सेवा, पकेट क्षेत्र विकास सेवा, मानव स्वास्थ्य सेवा आदि। यी सबै प्रकारका सेवाहरु गाउँपालिका तथा वडामा रहेको सीमित जनशक्ति बाट मात्र संभव नहुँने हुँदा बस्तिस्तरकै युवा युवतिको क्षमता विकास गरी सेवा बजारहरुको स्थापना गर्दा गाउँपालिकाबाट प्रवाह हुँने कतिपय सेवाहरु स्थानीय स्तरबाटै प्रवाह हुँन सक्ने र स्थानीय सीपले स्थानीय रुपमै बजार पाउँने हुँदा ***समुदायको सेवा समुदायबाटै*** बनाउँनु पनि क्षमता विकासको परिधि भित्र पर्न जान्छ। यसैलाई ध्यानमा राखी गाउँपालिकाका जिम्मेवार पदाधिकारीहरुको समन्वयमा निम्न अनुसारको सेवा बजार विकासको योजना बनाईएको छः

तालिका १ आवश्यक सेवा बजारको विवरण

सि.नं	विकास गरिने सेवा	आवश्यक संख्या	यसबाट पर्ने प्रभाव
१	ग्रामिण कृषि प्राविधिक जनशक्ति तयारी	२४	कृषकले स्थानीय स्तरमै न्युनतम कृषि सेवा पाउँने र २४ जना युवा स्थानीय स्तरमै रोजगार हुँने।
२	ग्रामिण पशु प्राविधिक जनशक्ति तयारी	२४	पशुपालक कृषकले स्थानीय स्तरमै न्युनतम पशु सेवा पाउने र २४ जना युवा स्थानीय स्तरमै रोजगार हुँने।
४	खानेपानीका लागि ग्रामिण मर्मत संभार कार्यकर्ता तयारी र परिचालन	२४	खानेपानी उपभोक्ताले स्थानीय स्तरमै न्युनतम प्लम्बिङ्ग सेवा पाउँने र २४ जना युवा स्थानीय स्तरमै रोजगार हुँने।
समग्रमा समुदायलाई आवश्यक सेवा प्रवाह चुस्त हुँने छ र बजार सेवाको विकास हुँने छ।			

परिच्छेद ४: समग्र योजना खाका

४.१ संस्थागत क्षमता विकास एक परिचय

स्थानीय सरकारको संस्थागत क्षमता विकास भित्र उसको भूमिका तथा जिम्मेवारी पूरा गर्नका लागि तथा उसको प्रत्यक्ष पहुँचभित्र रहेको दक्षता, सीप, बुझाइ, धारणा, मूल्य, सम्बन्ध, व्यवहार, स्रोत र साधनको समग्र अवस्था हो । क्षमता विकासले भूमिका तथा जिम्मेवारी पूरा गर्नका लागि व्यक्ति, संगठन तथा समाजमा रहेको त्यस्तो ज्ञान, सीप र धारणा सीप, क्षमता तथा स्रोतको उपयोगितामा वृद्धि गर्ने, बुझाइ तथा सम्बन्धलाई सुदृढ बनाउने र दीगोपनाका लागि मूल्य, धारणा र उत्प्रेरणाका मुद्दाहरूलाई सम्बोधन गर्नु पर्ने हुदा यसलाई व्यक्तिको ज्ञान, सिप र धारणामा सकारात्मक प्रभाव ल्याउनुका साथै समग्र संस्था र प्रणालीको कार्य दक्षता र प्रभावकारिता वृद्धि गर्ने उपायको रुपमा उपयोग गर्नु पर्ने हुन्छ ।

त्यसैले संस्थागत क्षमता विकासले संगठनको उद्देश्य हासिल गर्नका लागि संगठन संरचना, नीति तथा कार्य प्रक्रिया, स्रोत तथा व्यवस्थापनका मुद्दाहरूलाई सम्बोधन गर्दछ गर्नु पर्ने हुदा सो को विश्लेषणलाई बढि ध्यान दिइएको थियो जसको माध्यमले व्यक्ति, संगठन र समाजमा आइपर्ने समस्याहरु समाधान गर्न, सम्भावनाहरुको उपयोग गर्न तथा समय सापेक्ष विकासका निर्धारित उद्देश्यहरू प्राप्त गर्न आवश्यक ज्ञान, सीप र धारणा प्राप्त गर्न मद्दत मिल्ने अपेक्षा गरिएको छ ।

तसर्थ पुराना तथा अनुपयुक्त क्षमताहरूलाई हटाउने वा रूपान्तरण गर्न विद्यमान क्षमतालाई अधिकतम प्रयोग गर्न, विद्यमान क्षमताको विकास तथा सुदृढीकरण गर्न र नयाँ क्षमता स्थापना गर्ने विषयमा विश्लेषण र योजना तयारी लाई भौतिक स्रोत साधन, ऐन, नियम, विधि र प्रणाली, मानव संशाधन व्यवस्था गरी चार भागमा छुट्याएर विश्लेषण गरिएको छ ।

४.२. स्थानीय सरकारको क्षमता विकास योजना (अनुसूचि ७)

क्षमता विकास योजना तर्जुमा दिग्दर्शन २०७६ अनुसार गाउँपालिकाका कर्मचारी तथा प्रतिनिधि तथा वडा सचिवहरु लगायत र सरोकारवालाहरु लाई एक दिने अनुशिक्षण पश्चात दिग्दर्शनको अनुसूचि २ देखी ५ सम्मका फारमहरु प्रयोग गरी लेखाजोखा गर्नु पर्नेमा कोभिड १९ का कारण लामु समयको लकडाउँन भएर ठूलो समूहमा भौतिक रुपमा उपस्थित भएर लेखाजोखा गर्न असहज परिस्थिति भएको हुँदा भर्च्युअल मध्ये र सानु समूह छलफलका आधारमा तालिका २ अनुसारको योजना तयार गरिएको छ ।

तालिका २ स्थानीय सरकारको संस्थागत क्षमता विकास योजनाको ढाँचा (अनुसूचि ७ मा आधारित)

क्षमता विकासका क्रियाकलापहरू	एकाई	परिमाण	मुख्य जिम्मेवारी	समयावधि			बजेट				लागत व्यहोर्ने स्रोत	
				२०७८।७९	२०७९।८०	२०८०।८१	जम्मा	२०७८।७९	२०७९।८०	२०८०।८१	आन्तरिक	बाह्य
१. भौतिक स्रोत साधन व्यवस्थापनसँग सम्बन्धित												
अभिलेख व्यवस्थापनका लागि छुट्टै इकाई स्थापना	संख्या	१	हाल: सुचना प्रविधि शाखा	०	०	१	१	०	०	३६००००	३६००००	०
टोटल स्टेसनको व्यवस्था	संख्या	१	प्राविधिक शाखा	०	१	०	१	०	५०००००	०	०	५०००००
लेवल मेशिनको व्यवस्था	संख्या	१	प्राविधिक शाखा	१	०	०	१	६०,०००	०	०	६००००	०
एम.बि. लेवलको व्यवस्था	संख्या	१	प्राविधिक शाखा	१	०	०	१	५०००	०	०	५०००	०
जि.पि.एस को व्यवस्था	संख्या	१	प्राविधिक शाखा	१	०	०	१	६०००	०	०	६०००	०
अल्टिमिटरको व्यवस्था	संख्या	१	प्राविधिक शाखा	१	०	०	१	५०००	०	०	५०००	०
ल्यापटप को व्यवस्था	संख्या	१	प्राविधिक शाखा	१	०	०	१	८००००	०	०	८००००	०
भौतिक स्रोत साधन सँग सम्बन्धित जम्मा बजेट रु								**१५६०००**	**५०००००**	**३६००००**	**५१६०००**	**५०००००**
२. नीति, योजना, ऐन/नियम/कार्यविधि प्रक्रियासँग सम्बन्धित												
पालिकाको ५ बर्षे आवधिक योजना र मध्यकालिन खर्च संरचना तयारी	संख्या	१	योजना शाखा	१	०	०	१	२००००००	०	०	५०००००	१५०००००
पालिकाको O & M सर्भे	संख्या	१	प्रशासन शाखा	१	०	०	१	५०००००	०	०	२५००००	२५००००
समावेशी विकास नीतिको तयारी	संख्या	१	सामाजिक विकास शाखा/ महिला	०	१	०	१	०	२०००००	०	०	२०००००

			वालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक इकाइ									
वातावरण, जलवायु परिवर्तन व्यवस्थापन नीति तयारी	संख्या	१	पूर्वाधार विकास तथा वातावरण व्यवस्थापन शाखा	०	०	१	१	०	०	२२५०००	०	२२५०००
कर्मचारीहरूको आचार संहिता तयारीका लागि स्थानीय सेवा ऐन निर्माण	संख्या	१	प्रशासन शाखा	१	०	०	१	२०००००	०	०	०	२०००००
अन्तर स्थानीय सरकार सँग समन्वय र सहकार्यका लागि नीति तयार गर्ने ।	संख्या	१	गाउँपालिका र कार्यपालिका	०	०	१	१	०	०	२०००००	०	२०००००
घरवहाल कर व्यवस्थापन कार्यविधि तयार गर्ने	संख्या	१	गाउँपालिका र कार्यपालिका	०	०	१	१	०	०	२०००००	०	२०००००
उपभोक्ता समिति गठन, परिचालन तथा व्यवस्थापन कार्यविधि तयारी	संख्या	१	गाउँपालिका र कार्यपालिका	०	१	०	१	०	२०००००	०	०	२०००००
उर्जा विकास सम्बन्धी निर्देशिका तयारी	संख्या	१	गाउँपालिका र कार्यपालिका	०	०	१	१	०	०	२०००००	०	२०००००
स्थानीय वातावरण तथा प्राकृतिक स्रोत संरक्षण ऐन तयारी	संख्या	१	गाउँपालिका र कार्यपालिका	१	०	०	१	२०००००	०	०	०	२०००००
पूर्ण सरसफाईका लागि आधारभूत स्वास्थ्य र सरसफाइ	संख्या	१	गाउँपालिका र कार्यपालिका	१	०	०	१	२०००००	०	०	०	२०००००

उत्थानशील स्थानीय समुदायका लागि रणनीति तयारी	संख्या	१	गाउँपालिका र कार्यपालिका	०	०	१	१	०	०	२०००००	२०००००	०
गाउँपालिका आपतकालिन कार्यसञ्चालन विधि	संख्या	१	गाउँपालिका र कार्यपालिका	१	०	०	१	२०००००	०	०	२०००००	०
बालकल्याण गृह कार्यविधि तयारी	संख्या	१	गाउँपालिका र कार्यपालिका	०	०	१	१	०	०	२०००००	२०००००	०
गरीबी निवारणका लागि लघु उद्यम विकास कार्यक्रम सञ्चालन कार्यविधि तयारी	संख्या	१	गाउँपालिका र कार्यपालिका	०	१	०	१	०	२०००००	०	२०००००	०
अन्तर स्थानीय सरकार समन्वय तथा सहकार्य नीति तयारी	संख्या	१	गाउँपालिका र कार्यपालिका	०	०	१	१०	०	०	२०००००	०	२०००००
नीति, योजना, ऐन/नियम/कार्यविधि प्रक्रियासँग सम्बन्धित जम्मा बजेट रु								**३३०००००**	**६०००००**	**१४२५०००**	**१३५००००**	**३९७५००००**
३. मानव संशाधन प्राप्तिसँग सम्बन्धित												
सब ईन्जिनियरको व्यवस्था	संख्या	१	प्राविधिक शाखा	०	०	१	१	०	०	४८००००	४८००००	०
अ.स. ई.	संख्या	२	प्राविधिक शाखा	०	१	०	१	०	४२००००	४२००००	८४००००	०
अ.हे.ब.	संख्या	६		०	०	१	१	०	०	१८०००००	१८०००००	०
हे.अ	संख्या	५		१	२	२	१	३०००००	६०००००	१५०००००	२४०००००	०
ल्याव अशिष्टेण्ट	संख्या	१		१	०	०	१	३०००००	३१००००	३२००००	९३००००	०
न्याय समिति र विषय क्षेत्रगत नीति नियम तयार गर्न कानुन विज्ञको व्यवस्था	संख्या	१	न्यायिक समिति	०	१	०	१	०	४८००००	५०००००	९८००००	०
प्रत्येक वडा र गाउँपालिकामा समेत मेलमिलापकर्ता स्वयंसेवकको व्यवस्था	संख्या	७	न्यायिक समिति	२	२	३	७	२४००००	४८००००	८५००००	१५७००००	०

ग्रामिण कृषि प्रविधि लाई एक पटकका लागि टुल किट र औषधि सहयोग	संख्या	२४	७ वटा वडा	८	८	८	२४	२०००००	२२००००	२३००००	६५००००	०
ग्रामिण पशु प्रविधि लाई एक पटकका लागि टुल किट र औषधि सहयोग	संख्या	२४	७ वटा वडा	८	८	८	२४	२०००००	२२००००	२३००००	६५००००	०
खानेपानीका लागि ग्रामिण मर्मत संभार कार्यकर्ताका लाई एक पटकका लागि औजार सहयोग	संख्या	२४	७ वटा वडा	८	८	८	२४	२०००००	२२००००	२३००००	६५००००	०
मानव संशाधन प्राप्तिसँग सम्बन्धित जम्मा बजेट रु								**१६४००००**	**२९५००००**	**७४६००००**	**१२०५००००**	**०**
४. तालिम, गोष्ठी, अध्ययन, अनुसन्धानसँग सम्बन्धित												
गुनासो व्यवस्थापन बारे वडा समिति, वडा सचिव र न्यायिक समितिलाई ३ दिने प्रशिक्षण	संख्या	११	गाउँपालिका र कार्यपालिका	११	०	०	११	३३००००	०	०	०	३३००००
संघ, प्रदेश र स्थानीय निकाय बिच ब्यापक अन्तरकृया	कार्यक्रम संख्या	९	गाउँपालिका र कार्यपालिका	३	३	३	९	६०००००	७०००००	८०००००	०	२१०००००
गाउँपालिका र विकास साझेदरहरु बिच अन्तरकृया	कार्यक्रम संख्या	९	गाउँपालिका र कार्यपालिका	२	२	२	६	२०००००	२०००००	२२५०००	०	६२५०००
तालिम, गोष्ठी, अध्ययन, अनुसन्धानसँग सम्बन्धित जम्मा बजेट रु								**११३००००**	**९०००००**	**१०२५०००**	**०**	**३०,५५,०००**

४.३ मानव संसाधन विकास एक परिचय

भनिन्छ **"Any value add to an employee is value added to organization"** तसर्थ मानव संसाधनको क्षमता विकास भनेको गाउँ तथा नगरपालिकाको खर्च नभई लगानी र कार्य क्षमता वृद्धि दुवै हो । त्यसैले भनिन्छ ज्ञान र सीपले संस्थालाई चलायमान बनाउँदछ। सामान्यतया मानव संशाधन विकास भनेको संस्थामा कार्यरत कर्मचारी तथा विविध कार्यमा सहयोग गर्ने सेवा बजारको व्यक्तिगत र संस्थागत सीप, ज्ञान र क्षमता किासको संरचना हो ।

यसले मानव संसाधन विकास केवल तालिम अध्ययन अवलोकन गोष्ठी, अन्तरक्रिया आदि मात्र नभै यो संगठनमा आवद्ध मानिस, संस्थाको आन्तरिक तथा बाह्य व्यवस्थापन, संरचना, विधि, प्रस्तुति समेत भएको हुँदा यो क्षमता विकास योजना बनाउँदा वर्तमानमा भएको जनशक्तिको विद्यमान क्षमताको मूल्यांकन तथा विश्लेषण गरी त्यस अनुरूप क्षमता विकास रणनीति तथा योजनाको तर्जुमा गरिएको छ । अध्ययन क्रममा पालिकका कर्मचारीसँग दुवै व्यक्तिगत र समूहगत रुपमा कर्मचारीको कार्यविवरण अनुसार गर्नुपर्ने कार्यका लागि आवश्यक पर्ने ज्ञान, सीप र धारणा तथा उनिहरुमा रहेको विद्यमान ज्ञान, सीप र धारणाबीचको अन्तर पहिचान गरी यसरी प्राप्त भएका सूचनाहरूको अध्ययन तथा विश्लेषण गरी मानव संशाधन विकासका लागि गर्नुपर्ने कार्यहरूको पहिचान गरी योजना बनाईएको हो ।

४.४ स्थानीय सरकारको मानव संसधन विकास योजना (अनुसूचि १०)

क्षमता विकास योजना तर्जुमा दिग्दर्शन २०७६ अनुसार गाउँपालिकाका कर्मचारी तथा प्रतिनिधि तथा वडा सचिवहरु लगायत र सरोकारवालाहरु लाई एक दिने अनुशिक्षण पश्चात दिग्दर्शनको अनुसूचि ८ र ९ का फारमहरु प्रयोग गरी लेखाजोखा गर्नु पर्नेमा कोभिड-१९ का कारण लामु समयको लकडाउन भएर ठूलो समूहमा भौतिक रुपमा उपस्थित भएर लेखाजोखा गर्न असहज परिस्थिति भएको हुँदा भर्च्युअल मध्ये र सानु समूह छलफलका आधारमा तालिका ३ अनुसारको योजना तयार गरिएको छ ।

तालिका ३ स्थानीय सरकारको मानव संसाधन विकास योजनाको ढाँचा (अनुसूचि १० मा आधारित)

मानव संशाधन विकास क्रियाकलापहरू	प्राप्त हुने सिकाइ	सेवा प्रवाहमा आउने प्रभावकारिता	मुख्य जिम्मेवारी	ईकाई	परिमाण	समयावधि				बजेट			
						२०७८।७९	२०७९।८०	२०८०।८१	जम्मा	२०७८।७९	२०७९।८०	२०८०।८१	जम्मा
१. निर्वाचित पदाधिकारीहरूका लागि													
१.१. स्थानीय शासनसम्बन्धी नीति, कानून र सार्वजनिक प्रशासन तथा सुशासन बारे निर्वचित पदाधिकारीहरु (नया निर्वाचित सहित) लाई प्रशिक्षण	सुशासन सहितको सेवा प्रवाहको ज्ञान	स्थानीय शासन सञ्चालनमा सहजता	प्र.प्र.अ., प्रशासन प्रमुख, समन्वय समिति	सहभागी संख्या	९४	४२	४२	१०	९४	५०००००	५२५०००	१५००००	११७५०००
१.२ न्याय सम्पादन तथा मध्यस्थता बारे न्यायिक समितिका पदाधिकारी लाई प्रशिक्षण प्रशिक्षण	न्याय सम्पादन मा सहजता र मेलमिलापमा वृद्धि	स्थानीय झै झगडा मिलाउन सक्षम हुँने	प्र.प्र.अ., प्रशासन प्रमुख, समन्वय समिति	सहभागी संख्या	७	७	०	०	७	२६००००	०	०	२६००००
१.३ नतिजामा आधारित योजना तर्जुमा र अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणाली बारे कार्यपालिका सदस्यहरु, वडाका सबै प्रतिनिधीहरु लाई तालिम	ग्रामिण योजना तर्जुमा, कार्यन्वयन र अनुगमन तथा मूल्याँकन बारे ज्ञान प्राप्त हुँने	योजना चक्र व्यवस्थापन तथा मुल्याङन प्रणलीमा सहजता आउँने ।	प्र.प्र.अ., प्रशासन प्रमुख, समन्वय समिति	सहभागी संख्या	४२	१४	१४	१४	४२	३०००००	३५००००	४०००००	१०५००००
१.४ शहरी भवन संहिता बारे कार्यपालिकाका तथा वडाका पदाधिकरी लाई अभिमुखिकरण	भवन आचार संहिता निर्माण तथा व्यवस्थित हुँन	भवन आचार संहिता व्यवस्थित ढंगबाट कार्यान्वयन हुँने ।	प्र.प्र.अ., प्रशासन प्रमुख, समन्वय समिति	सहभागी संख्या	२१	७	७	७	२१	१३००००	१६००००	१७००००	४६००००
१.५ सार्वजनिक र सामाजिक उत्तरदायित्व जवाफदेहिताका अवधारणा, औजारहरू र उपयोग सीप बारे कार्यपालिकाका तथा वडाका पदाधिकरी लाई तालिम	उत्तरदायित्वको संवेदनशिलता बढ्ने	सार्वजकि जवाफदेहितामा सुधार हुँने	प्र.प्र.अ., प्रशासन प्रमुख, समन्वय समिति	सहभागी संख्या	२१	७	७	७	२१	१५००००	१६००००	१७००००	४८००००

१.६ लैंगिक समानता र सामाजिक समावेशीकरण बारे कार्यपालिका र वडा समितिका पदाधिकारी लाई प्रशिक्षण	GESI बारे संवेदनशिलता आउँने	समावेशी विकास हुँने ।	प्र.प्र.अ., प्रशासन प्रमुख, समन्वय समिति	सहभागी संख्या	४२	१४	१४	१४	४२	४६००००	५०००००	५५००००	१५१००००
१.७ नेतृत्व सीप, Team Building, द्वन्द व्यवस्थापन बारे कार्यपालिका र वडा समितिका पदाधिकारी लाई अनुशिषण	समग्र नेतृत्व तथा कार्य क्षमता बढ्ने	टीम एकता र बिबाद रहित कार्य संचालमा बृद्धि हुँने ।	प्र.प्र.अ., प्रशासन प्रमुख, समन्वय समिति	सहभागी संख्या	४२	१४	१४	१४	४२	२०००००	२२५०००	२५००००	६७५०००
१.८ पूर्ण खोप, सरसफाई, साक्षर, बालविवाह, घटना दर्ता तथा छुवाछुत, भेदभाव, दाइजो, छाउपडी, बोक्सी, जस्ता विकृति बारे कार्यपालिका र वडा समितिका पदाधिकारी लाई प्रशिक्षण	स्थानीय परिवेसमा सुधारको ज्ञान प्रप्त हुँने	स्थानयि परिवेशमा सुधार हुँने र विकृति नियन्त्रण हुँने ।	प्र.प्र.अ., प्रशासन प्रमुख, समन्वय समिति	सहभागी संख्या	४२	१४	१४	१४	४२	३०००००	३५००००	४०००००	१०५००००
१.९ अनुगमन, मूल्यांकन, प्रतिवेदनप्रणलि बारे कार्यपालिका र वडा समितिका पदाधिकारी लाई प्रशिक्षण			प्र.प्र.अ., प्रशासन प्रमुख, समन्वय समिति	संख्या	२१	०	२१	०	२१	०	४०००००	०	४०००००
१.१० जनसम्पर्क तथा संवाद शैली र सूचना प्रविधि बारे कार्यपालिका र वडा समितिका पदाधिकारी लाई प्रशिक्षण			प्र.प्र.अ., प्रशासन प्रमुख, समन्वय समिति	संख्या	२१	०	०	२१	२१	०	०	४०००००	४०००००
निर्वाचित पदाधिकारीहरूका लागि रु										**२३०००००**	**२६७००००**	**२४९००००**	**७४६००००**
२. समिति, उपसमितिहरूका लागि													
२.१ विभिन्न उपभोक्ता समितिहरुलाई विकासमा जनसहभागिता बारे तालिम	जनसहभागिताको ज्ञान	जनसहभागिता जुट्ने	प्र.प्र.अ., प्रशासन प्रमुखको सहयोगमा	संख्या	८०	२०	३०	३०	८०	२५००००	३७५०००	४०००००	१०२५०००
२.२ विकासमा सहभगिता र सूचनाको हक बारे टोल सुधार	जनसहभागिताको ज्ञान	जनसहभागिता जुट्ने	प्र.प्र.अ., प्रशासन	कार्यक्रम संख्या	८०	२०	३०	३०	८०	२०००००	३२५०००	३७५०००	९०००००

समितिहरुलाई बस्तिस्तरको तालिम			प्रमुखको सहयोगमा										
२.३ पूर्ण खोप, सरसफाइ, साक्षर, बालविवाह, घटना दर्ता तथा छुवाछुत, भेदभाव, दाइजो, छाउपडी, बोक्सी, जस्ता विकृति बारे टोल सुधार समितिहरुलाई बस्तिरस्तरको तालिम	स्थानीय परिवेसमा सुधारको ज्ञान प्रप्त हुँने	स्थानयि परिवेसमा सुधार हुँने र विकृति नियन्त्रण हुँने ।	प्र.प्र.अ., प्रशासन प्रमुखको सहयोगमा	संख्या	८०	२०	३०	३०	८०	३०००००	४२५०००	५०००००	१२२५०००
२.४ गाउँपालिका भित्रका विभिन्न विषयगत समितिहरुलाई उनिहरुको औचित्य र जिम्मेवारी बारे प्रशिक्षण	जिममेवारी प्रष्ट हुँने	जिम्मेवारी निर्बाह हुँने ।	प्र.प्र.अ., प्रशासन प्रमुखको सहयोगमा	सहभागि संख्या	४०	२०	२०	०	४०	२५००००	२७००००	०	५२००००
जम्मा समिति, उपसमितिहरूका लागि रु										**१००००००**	**१३९५०००**	**१२७५०००**	**३६७००००**
३. कर्मचारीहरूका लागि													
१.१.स्थानीय शासनसम्बन्धी नीति, कानून र सार्वजनिक प्रशासन बारे गाउँपालिकाका अधिकृत र वडा सचिवहरु लाई ५ दिने प्रशिक्षण	सुशासन सहितको सेवा प्रवाहको ज्ञान	स्थानीय शासन सञ्चालनमा सहजता	प्र.प्र.अ., प्रशासन प्रमुखको सहयोगमा	संख्या	१५	०	१५	०	१५	०	४५००००	०	४५००००
१.२ न्याय सम्पादन तथा मध्यस्थता बारे न्यायिक समिति हेर्ने र्कचारी लाई ४८ घण्टे प्रशिक्षण	न्याय सम्पादन मा सहजता र मेलमिलापमा वृद्धि	स्थानीय भैं भगडा मिलाउन सक्षम हुँने	प्र.प्र.अ., प्रशासन प्रमुखको सहयोगमा	संख्या	५	५	०	०	५	२८००००	०	०	२८००००
१.३ नतिजामा आधारित योजना तर्जुमा र अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणाली बारेगाउँ पालिकोयोजना शाखा र प्रविधिक शाखाका कर्मचारी तथा वडा सचिव हरुलाई तालिम	ग्रामिण योजना तर्जुमा, कार्यन्वयन र अनुगमन तथा मूल्याँकन बारे ज्ञान प्राप्त हुँने	योजना चक्र व्यवस्थापन तथा मुल्याङन प्रणलीमा सहजता आउँने ।	प्र.प्र.अ., प्रशासन प्रमुखको सहयोगमा	संख्या	१५	१५	०	०	१५	०	३०००००	०	३०००००
१.४ कार्यालय व्यवस्थापन तथा अभिलेख प्रणाली बारे वडा सचिबहरु र गाउँपालिकाको प्रशासन र सूचना प्रविधि	सेवा प्रवाह सहज	जनता सेवामा चुस्तता महशुस गर्ने	प्र.प्र.अ., प्रशासन प्रमुखको सहयोगमा	संख्य	१५	०	१५	०	१५	०	३९००००	०	३९००००

शाखाका कर्मचारी लाई प्रशिक्षण													
१.५ लैंगिक समानता र सामाजिक समावेशीकरण बारे नगरपालिकाका अधिकृत कर्मचारी र वडा सचिवहरु लाई	GESI बारे संवेदनशिलता आउँने	समावेशी विकास हुँने ।	प्र.प्र.अ., प्रशासन प्रमुखको सहयोगमा	संख्या	१५	१५	०	०	१५	३०००००	०	०	३०००००
१.६ सूचना प्रविधि, अभिलेख व्यवस्थापन र तथा ज्ञान व्यवस्थापन बारे नगरपालिकाका कर्मचारी र वडा सचिवहरु लाई	प्राविधिक ज्ञान हासिल गर्न	कार्यहरु प्रविधि मैत्री हुँने	प्र.प्र.अ., प्रशासन प्रमुखको सहयोगमा	संख्य	१५	०	१५	०	१५	०	३०००००	०	३०००००
१.७ पूर्ण खोप, सरसफाइ, साक्षर, बालविवाह, घटना दर्ता तथा छुवाछुत, भेदभाव, दाइजो, छाउपडी, बोक्सी, जस्ता विकृति बारे नगरपालिकाका सामाजिक विकास तथा महिला वालवालिक, जेष्ठ नागरिक शाखाका कर्मचारी र वडा सचिवहरु लाई प्रशिक्षण	स्थानीय परिवेसमा सुधारको ज्ञान प्रप्त हुँने	स्थानयि परिवेसमा सुधार हुँने र विकृति नियन्त्रण हुँने ।	प्र.प्र.अ., प्रशासन प्रमुखको सहयोगमा	संख्या	१५	८	७	०	१५	१६००००	१५००००	०	३१००००
१.८ सकारात्मक सोच बारे नगरपालिकाका कर्मचारी र वडा वडा सचिवहरु लाई प्रशिक्षण	नेतृत्व तहमा सकारात्मकता आउँने	सकारात्मक कार्यहरु हुँने	प्र.प्र.अ., प्रशासन प्रमुखको सहयोगमा	संख्या	१५	०	०	१५	१५	०	०	३५००००	३५००००
१.९ लेखा व्यवस्थापन, आन्तरिक लेखापरीक्षण, बेरूजु फछ्र्यौट बारे लेखा शाखाका कर्मचारी र प्र.प्र.अे. लाई प्रशिक्षण	लेखा सम्वन्धी दैनिक कार्यसञ्चालन तथा लेखापरीक्षण ज्ञान	लेखा व्यवस्थापनमा कुसलता र बेरुजु रकम घटाउने	प्र.प्र.अ., प्रशासन प्रमुखको सहयोगमा	संख्या	५	०	५	०	५	०	२०००००	०	२०००००
१.१० सार्वजनिक खरीद व्यवस्थापन बारे जिन्सी हेर्ने कर्मचारी र प्र.प्र.अ.लाई अभिमुखिकरण	खरिदलाई व्यवस्थीत गन	सरकारी सम्पत्तीको व्यवस्थापन र आर्थिक पारदर्शिता	प्र.प्र.अ., प्रशासन प्रमुखको सहयोगमा	संख्या	५	०	०	५	५	०	०	२०००००	२०००००
१.११ सार्वजनिक समारोह व्यवस्थापनः अतिथी व्यवस्थापन, उद्घोषण बारे गाउँपालिकाका	सार्वजनिक कार्यक्रम	अतिथी सत्कार तथा उद्घोषण गर्न सक्षम	प्र.प्र.अ., प्रशासन	संख्या	१५	०	१५	०	१५	०	४५००००	०	४५००००

कर्मचारी र वडा सचिब लाई प्रशिक्षण	सञ्चालनका लागि		प्रमुखको सहयोगमा										
१.१२ अनुगमन, मूल्यांकन, प्रतिवेदन बारे गाउँपालिकाका कर्मचारी र वडा सचिव लाई प्रशिक्षण	योजना लगायत विभिन्न क्षेत्रः जस्तै वजार, खानी अनुगमन मुल्याङकन बारे जान्न	अनुगमनका चरणहरु, मुल्याङकनका विधिहरु र प्रतिवेदनका बुदाहरुका बारेमा जानकार हुने	प्र.प्र.अ., प्रशासन प्रमुखको सहयोगमा	संख्या	१५	१५	०	०	१५	४५००००	०	०	४५००००
१.१३ जनसम्पर्क तथा संवाद शैली र सूचना प्रविधि बारे गाउँपालिकाका कर्मचारी र वडा सचिब लाई प्रशिक्षण	समन्वय तथा सहकार्यका लागि, सुचना प्रविधि तथा इमेल, इन्टरनेट बारे जान्ने	आपसी समझदारी तथा समन्वय र पारस्पारिक सहअस्तीत्व, सुचना प्रविधिबारे ज्ञान हासिल	प्र.प्र.अ., प्रशासन प्रमुखको सहयोगमा	संख्या	१५	०	०	१५	१५	०	०	३५००००	३५००००
१.१४ सबै तहका कर्मचारी लाई सेवा प्रवेशको आधारभूत र जिम्मेवारीका आधारमा पुनरताजगी तालिम	जिम्मेवारी अनुकुलको ज्ञाँन हाशिल हुँने	पदको जिम्मेवारी राम्रो सँग बहन हुँने	प्र.प्र.अ., प्रशासन प्रमुखको सहयोगमा	संख्या	???	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	२०००००	२२००००	२५००००	६७००००
जनसम्पर्क तथा संवाद शैली र सूचना प्रविधि बारे वडा सचिवहरु र गाउँपालिकका कर्मचारी लाई अभिमुखिकरण	समन्वय तथा सहकार्यका लागि, सुचना प्रविधि तथा इमेल, इन्टरनेट बारे जान्न	आपसी समझदारी तथा समन्वय र पारस्पारिक सहअस्तीत्व, सुचना प्रविधिबारे ज्ञान हासिल	प्र.प्र.अ., प्रशासन प्रमुखको सहयोगमा	संख्या	१२	०	०	१२	०	०	०	२५००००	२५००००
सबै तहका नया कर्मचरीलाई सेवा प्रवेश तालिम			गाउँपालिका र कार्यपालिका	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	नियमित	५००००	५००००	५००००	१५०,०००
जम्मा कर्मचारीहरूका लागि रु										**१४४००००**	**२५१००००**	**१४५००००**	**५४०००००**

४.सेवाग्राही लक्षित क्षमता विकास													
४.१ ग्रामिण कृषि प्रविधि तयारी लाई तालिम	स्थानीय सेवा बजारको विकास	कृषकलाई घरदैलो सेवामा पहुँच	६ वटा वडा	संख्या	२४	८	८	८	२४	२५००००	२७५०००	३०००००	८२५०००
४.२ ग्रामिण पशु प्रविधि तालिम तयारी लाई तालिम	स्थानीय सेवा बजारको विकास	कृषकलाई घरदैलो सेवामा पहुँच	६ वटा वडा	संख्या	२४	८	८	८	२४	२५००००	२७५०००	३०००००	८२५०००
४.३ खानेपानीका लागि ग्रामिण मर्मत संभार कार्यकर्ता तालिम	स्थानीय सेवा बजारको विकास	खाानेपानी सेवहरु निरन्तर सुचारु हुँने	६ वटा कार्यालय	संख्या	२४	८	८	८	२४	२५००००	२७५०००	३०००००	८२५०००
४.४ महिला स्वयंसेविकाहरुलाई पोषण सुधार बारे प्रशिक्षण	पोषण सुधारका विविध उपायहरुको जानकारी हुँने	पोषण सुधारका उपायहरु अवलम्बन हुँने	६ वटा वडा कार्यालय	संख्या	४५	१५	१५	१५	४५	१२००००	१७००००	१८००००	४७००००
जम्मा सेवाग्राही लक्षित क्षमता विकास रु										**८७००००**	**९९५०००**	**१०८००००**	**२९४५०००**
५.साझेदारहरुको क्षमता विकास													
५.१ बिद्यालयका शिक्षकाहरुलाई वाल उद्यान स्थापना र वालमैत्री पूर्वाधारको आवश्यकता र उपयोगिता बारे अनुशिक्षण	वाल उदान र वालमैत्रि पूर्वाधारको ज्ञान	उद्यान स्थापना र वालमैत्रि पूर्वाधार निर्माण हुँने	६ वटा वडा कार्यालय	संख्या	३५	१५	२०	०	३५	२२५०००	२५००००	०	४७५०००
५५.२ स्थानीय स्वास्थ चौकिका कर्मचारीलाई स्वास्थ्य सेवाको डिजिटल विधिबाट एकिकृत अभिलेख सम्बन्धि तालिम	डिजिटल प्रविधिको ज्ञान	सेवाहरुको अभिलेखहरु डिजिटल विधिबाट अध्यावदिक हुँने	६ वटा वडा कार्यालय	संख्या	१५	०	७	८	१५	०	१५००००	१५००००	३०००००
५.३ स्थानीय सहकारीहरु लाई कृषि उद्यमबारे प्रशिक्षण	कृषि लाई उद्यमको रुपमा बुझाई हुँने	कृषिमा व्यवसायिकरण हुँने ।	६ वटा वडा कार्यालय	संख्या	३०	१०	१०	१०	३०	१५००००	१७००००	१९००००	५१००००
जम्मा साझेदारहरुको क्षमता विकास रु										**३७५०००**	**५७००००**	**३४००००**	**१२८५०००**

खर्च सारााँस

तालिका ४ संस्थागत क्षमता विकासको खर्च सारांस			आन्तरिक स्रोत बाट रु				बाह्य स्रोतको अपेक्षा रु			
सि.नं	संस्थागत क्षमता विकासका क्षेत्र	जम्मा लागत रु	२०७८।७९	२०७९।८०	२०८०।८१	जम्मा	२०७८।७९	२०७९।८०	२०८०।८१	जम्मा
१	भौतिक स्रोत साधन व्यवस्थापनसँग सम्बन्धित	१०१६०००	१५६०००	०	३६००००	५१६०००	०	५०००००	०	५०००००
२	नीति, योजना, ऐन/नियम/कार्यविधि प्रक्रियासँग सम्बन्धित	५३२५०००	९५००००	२०००००	२०००००	१३५००००	२३५००००	४०००००	१२२५०००	३९७५०००
३	मानव संसाधन प्राप्तिसँग सम्बन्धित	१२०५००००	१६४००००	२९५००००	७४६००००	१२०५००००	०	०	०	०
४	तालिम, गोष्ठी, अध्ययन, अनुसन्धानसँग सम्बन्धित	३०५५०००	०	०	०	०	११३००००	९०००००	१०२५०००	३०५५०००
	जम्मा	२१४४६०००	२७४६०००	३१५००००	८०२००००	१३९१६०००	३४८००००	१८०००००	२२५००००	७५३००००
	प्रतिशत					६४.८९				३५.११
तालिका ५ मानव संसाधन विकासको विकासको खर्च सारांस			**आन्तरिक स्रोत बाट रु**				**बाह्य स्रोतको अपेक्षा रु**			
सि.नं	**संस्थागत क्षमता विकासका क्षेत्र**	जम्मा लागत रु	२०७८।७९	२०७९।८०	२०८०।८१	जम्मा	२०७८।७९	२०७९।८०	२०८०।८१	जम्मा
१	निर्वाचित पदाधिकारीहरूका लागि	७४६००००	५७५०००	६६७५००	६२२५००	१८६५०००	१७२५०००	२००२५००	१८६७५००	५५९५०००
२	समिति, उपसमितिहरूका लागि	३६७००००	२५००००	३४८७५०	३१८७५०	९१७५००	७५००००	१०४६२५०	९५६२५०	२७५२५००

३	कर्मचारीहरूका लागि	५४००००००	३६०००००	६२७५००	३६२५००	१३५०००००	१०८०००००	१८८२५००	१०८७५००	४०५०००००
४	सेवाग्राही लक्षित क्षमता विकास	२९४५०००	२१७५००	२४८७५०	२७००००	७३६२५०	६५२५००	७४६२५०	८१००००	२२०८७५०
५	साझेदारहरुको क्षमता विकास	१२८५०००	९३७५०	१४२५००	८५०००	३२१२५०	२८१२५०	४२७५००	२५५०००	९६३७५०
	जम्मा	२०७६००००	१४९६२५०	२०३५०००	१६५८७५०	५१९००००	४४८८७५०	६१०५०००	४९७६२५०	१५५७००००
	प्रतिशत	१००				२५				७५
	कूल जम्मा रु	**४२२०६०००**	**४२४२२५०**	**५१८५०००**	**९६७८७५०**	**१९१०६०००**	**७९६८७५०**	**७९०५०००**	**७२२६२५०**	**२३१०००००**
	समग्र पतिसत					४५.२७				५४.७३

यी माथिका दुवै संस्थागत क्षमता विकास र मानव संसाधन विकासका लागि कूल रु ४,२२,०६,००० खर्च आउँछ जो गाउँपालिकाको क्षमता भन्दा धेरै माथि हुन्छ । माथि संस्थागत क्षमता विकास र मानव संसाधन विकासमा गरी गाउँपालिकाले रु १९१०६००० (४५.२७ प्रतिशत) व्यहोर्नु पर्ने हुन्छ । तसर्थ गाउँपालिकाको क्षमताले आन्तरिक स्रोतमै नपुग्ने हुन्छ भने बाह्य स्रोत समेतको पनि संभावना खोज्नु पर्ने भएको हुँदा सेवा र स्रोतको संभावना भएका सरोकारवालाहरुको खोजि गर्ने सिलसिलामा दिग्दर्शको अनुसूचि ६ अनुसारको क्षमता विकाससँग सम्बन्धित स्रोत व्यक्ति र सरोकारवाला पक्षहरू विश्लेषण गर्ने प्रयत्न गरिएको छ ।

४.५ क्षमता विकाससँग सम्बन्धित स्रोत व्यक्ति र सरोकारवाला पक्षहरूको पहिचान (अनुसूचि ६ सँग सम्बन्धित)

सामान्यतया संस्थागत क्षमता विकासका लागि गाउँपालिकाले व्यहोर्न सक्ने स्रोतको विश्लेषण गर्दा निम्न अनुसार हुँन आउँने देखिन्छ,

तालिका ६ क्षमता विकाससँग सम्बन्धित स्रोत व्यक्ति र सरोकारवाला पक्षहरू (अनुसूचि ६ सँग सम्बन्धित)

स्रोत व्यक्ति वा सरोकारवाला पक्षको नाम	क्षमता विकास सहकार्य वा सहयोगका क्षेत्र	सम्भावित भूमिका
संघिय सरकार	आर्थिक स्रोत	योजनामा आधारित विशेष अनुदान
प्रदेश सरकार	आर्थिक स्रोत र दातृनिकाय सँग समन्वय	योजनामा आधारित अतिरिक्त स्रोत, दातृ संस्था सँग सम्पर्क र समन्वय,
पि.एल.जि.एस पि.	अर्थिक र प्राविधिक सहयोग सँग	आर्थिक स्रोत, प्रविधिक सहयोग र विशेषज्ञ सेवाको व्यवस्था
प्रदेश योजना आयोग, लुम्बिनी	नीतिगत व्यवस्था विभिन्न पक्षसँग समन्वय	प्रदेशमा बजेट व्यवस्थापन, दातृ निकाय सँग समन्वय र सहयोगको वातावरण तयारी
प्रदेश प्रशिक्षण प्रतिष्ठान, लुम्बिनी	विविध विषयमा तालिम र प्रविधिक सहयोग	विशेषज्ञ सेवा उपलब्ध, सेवाग्राही लक्षित तथा सेवा बजारमा आधारित तालिम संचालन । निर्वाचित पदाधिकारी हरु, समिति तथा उपसमिति हरु, कर्मचारी र साझेदारहरु लक्षित विभिन्न क्षमता विकास तालिम, गोष्ठि तथा अनुशिक्षणहरु सहजिकरण
हेफर नेपाल	लागत साझेदारी विकास	२५ र ७५ प्रतिशतको रेसियोमा समूहस्तरका तालिम
काठमाडौं, बुटवल, पोखरा र अन्य स्थानमा रहेका कन्सल्टेन्सीहरु		सेवा सम्झौता भएमा निर्वाचित पदाधिकारी हरु, समिति तथा उपसमिति हरु, कर्मचारी र साझेदारहरु लक्षित विभिन्न क्षमता विकास तालिम, गोष्ठि तथा अनुशिक्षणहरु सहजिकरण तथा कार्यविधिहरु तयारी
अन्य दातृ निकाय		

परिच्छेद ५ क्षमता विकास योजना कार्यान्वयन रणनीति र कार्य योजना

५.१ पृष्ठभूमि

नेपालका सबै स्थानीय तहहरु नगरिकका घरदैलोका सरकार हुन र यिनलाई नेपालको संविधान २०७२ ले प्रसस्त विधायिकी, न्यायिक र कार्यकारी अधिकार प्रदान गरेको छ। तर नगरिकको जीवनस्तर सुधारका लागि यी अधिकारहरु उपयोग गर्न सबै स्थानीय तहहरु संस्थागत रुपमा सवल, संरचनागत रुपमा व्यापक र मानव संसाधनका रुपमा पर्याप्त र ज्ञान, सीप र क्षमता युक्त हुनु जरुरी छ।

अर्को अर्थमा भन्ने हो भने स्थानीय सरकारका अधिकार र जिम्मेवारीहरू कत्तिको कुशल रूपमा सम्पादन हुन्छन भन्ने कुरा स्थानीय सरकारको भौतिक सुसम्पन्नता, विभिन्न पदीय जिम्मेवारीमा रहेका जननिर्वाचित प्रतिनिधिहरू र मानव संसाधनको ज्ञान, सीप र क्षमतामा भर पर्दछ। तसर्थ यो क्षमता विकास योजना कार्यान्वयन गर्न केहि निश्चित रणनीति कार्यविधि अवलम्बन गरिनेछ जो तल दिईएको छ।

५.२ उद्देश्य

रुरुक्षेत्र गाउँपालिकाको २०७८ असारमा तयार भएको क्षमता विकास योजना २०७८ र पछिका वर्षहरुमा तयार हुने तथा भएका क्षमता विकास योजनाहरुको सफल र नतिजामूलक कार्यानयन भै योजनाले लिएको लक्ष्य तथा उद्देश्यहरु पुरा गर्न मदत पुऱ्याउने हो।

५.३ कार्य क्षेत्र

पालिकाको क्षमता विकासको कार्यक्षेत्र व्यापक छ। खास गरी योजनामा निर्दिष्ट भएका क्षमता विकासका कार्यहरु सम्पादन गर्न दुई भागमा प्रस्तुत गरिएका योजनाहरुलार्य कार्यान्वयन गर्ने हो।

चरण १: योजना स्वीकृती र बजेट सुनिश्चितता

क. क्षमता विकास योजना कार्यपालिका मार्फत् गाउँ सभाबाट पारित गराउने
ख. योजना कार्यान्वयनका लागि आन्तरिक स्रोतको बजेट सुनिश्चित गर्ने।
ग. बाहिरी सहयोगको खोजि र स्रोत पहिचान र सुनिश्चित गर्ने।

चरण २: सहयोगी संस्था तथा स्रोत व्यक्तिको पहिचन, लागत र कार्य संभ्कौता

क. क्षमता विकास सम्बन्धमा विभिन्न सहयोगी निकायहरूबीच समन्वय गर्ने।
ख. मानव संसाधनको ज्ञान तथा सीप विकासका लागि स्रोत व्यक्ति तथा संस्थाको पहिचान
ग. संस्थागत तथा मानव संसाधन विकासलाई निश्चित गरिएका गतिविधिहरुका लागि आवश्यक पर्ने लागत तयारी
घ. संस्थागत क्षमता विकास तथा मानव संसाधन विकासको स्रोत व्यक्ति वा संस्था सँग कार्य सम्झौता

चरण ३: क्षमता विकास योजना कार्यान्वयन चरण

क. थप मानव संसाधन व्यवस्थापनको लागि नीति नियम र दरबन्दि मातहतमा रहेर भर्ना प्रकृया पुरा गर्ने ।

ख. संस्थगत संरचना भित्रको तथा समुदाय स्तरको मानव संसाधनको क्षमता विकासको हकमा आवश्यक स्थान तथा सामाग्री व्यवस्थापन ।

ग. तालिम, गोष्ठि, सेमिनार वा अन्य सीप विकास तालिम संचालनमा सहजिकरण ।

घ. संस्थागत संरचनामा सुधारका कार्यहरु सम्पन्न गर्ने ।

चरण ४: अनुगमन, अध्ययन तथा अध्यावधिक

क. क्षमता विकास कार्यक्रम कार्यान्वयनको नियमित अनुगमन र समिक्षा गर्ने ।

ख. क्षमता विकास योजनालाई वार्षिक रुपमा अध्यावधिक गर्ने गराउने

ग. क्षमता विकास बाट आएको परिवर्तन तथा सेवा प्रवाह र सुसाशनमा आएको सुधार बारे अध्ययन गराउने ।

५.४ योजना कार्यान्वयनको रणनीति

रणनीति १: **पालिकाबाट योजनाको समित्व ग्रहण:** यो योजना पालिका संगको सहभागितामा तयार भएको हुदा यसको स्वामित्व यस पालिकाले ग्रहण गर्दछ ।

रणनीति २: **क्षमता विकास योजना कार्यान्वयनका लागि कार्यविधि तयारी:**यो योजना कार्यन्वयनका लागि आवश्यक परे छुट्टै कार्यविधि बनाईने छ ।

रणनीति ३: **बजेट सुनिश्चित गर्ने:** यो योजना कार्यान्वयनका लागि बजेटको सुनिश्चितता गर्न पालिकाको वार्षिक चालु खर्चको कम्तिमा पनि १.५ प्रतिसत बजेट पालिकाले विनियोजन गर्ने छ ।

रणनीति ४ **नयाँ निर्वाचत पदाधिकारी लाई अनिवार्य अनुशिक्षण:** आगामी वर्ष चुनावको वर्ष भएको हुँदा नयाँ निर्वाचन पछि आएको सबै निर्वाचित प्रतिनिधिहरुलाई पालिकाका एकल तथा साझा अधिकारहरु, तिनिहरुको प्रयोग, संघिया कानुनले प्रदान गरेका कार्यहरु र ऐन नियम र प्रतिनिधहरुका कार्य जिम्मेवारी बारे निर्वाचन लगतै सेवा प्रवेश अनुशिक्षण प्रदान गरिने छ ।

रणनीति ५: **सम्पर्क व्यक्तिको व्यवस्था:** क्षमता विकास योजना समन्वय समितिको व्यवस्था गरिएको छ र योजनामा अतिरिक्त व्यक्तिहरुलाई पनि जिम्मेवारी दिईएको छ । तथापी योजनाको संवेदनशिलतालाई ध्यानमा राखी यसका समग्र प्रशासनिक जटिलताहरुको व्यवस्थापन, कार्य योजना अनुसारका कार्यहरु चलायमान बनाउन र भएका कार्यहरुको दस्ताबेज सहितको व्यवस्था तथा योजना कार्यान्वयनको अनुगमन, मूल्याँकलन तथा प्रतिवेदनको व्यवस्थापनका लागि सिनियर कर्मचारी मध्दे कसै एकलाई सम्पर्क व्यक्तिका रुपमा कार्य तोकिने छ ।

रणनीति ६: **पहिलो सुरुवात संस्थागत संरचनामा सुधार:** संस्थागत क्षमता भनेका संस्थाको भौतिक स्रोत साधन, ऐन, नियम, विधि तथा प्रणाली, आवश्यक मात्रामा मानव संशाधन व्यवस्था

र मानव संशाधनको क्षमता विकास पर्न जाने हुँदा यो क्षमता विकास योजना तयार गर्दा माथि भनिएझै सर्बप्रथम संस्थागत संरचनाको सुधार गर्न प्राथमिकता दिईने छ ।

रणनीति ७: **दोस्रो आयाम मानव संससाधनको विकास:** संस्थागत संचरना जतिसुकै चुस्त भए पनि यदि त्यसको उपयोग गर्ने क्षमता संस्थागत संरचना भित्र भएन भने विकास व्यवस्थापन, सेवा प्रवाह र सुशासनमा असर पर्दछ । तसर्थ क्षमता विकासको दोस्रो प्राथमिकतास्वरुप मानव संसाधनको विकासलाई अगाडी बढाईने छ । अर्थात संस्थागत स्रोत विकास र मानव संसाधन विकास संग संगै लगिने छ ।

रणनीति ८ **तेस्रो आयाम सेवा बजारहरुको ब्यापकिकरण अथवा क्षमता उपयोको दायरा विस्तार:** संस्थागत क्षमता विकास लाई व्यक्तिको ज्ञान, सिप र धारणामा सकारात्मक प्रभाव ल्याउनुका साथै समग्र संस्था र प्रणालीको कार्य दक्षता र प्रभावकारिता वृद्धि गर्ने उपाय भनिन्छ । तसर्थ गाउँ तथा नगरपालिकाले आफ्ना सेवाहरु पालिका भित्रका मानव स्रोत संग मात्र भर पर्दा सेवा प्रवाहको दायरा सीमित भै जनताका आवश्यक न्युनतम सेवाहरुमा शंकुचन आउँछ । तसर्थ यो क्षमता विकास योजना कार्यान्वयन गर्दा गाउँ तथा नगरपालिका भित्रका नेतृत्व तह तथा कर्मचारी मात्र नभै जनता लाई आवश्यक परेका हरेक सेवाहरुका लागि स्थानीय सरोकारवालाहरु वा निजि क्षेत्र तथा समुदायलाई समेत समेटिने छ। त्यसैले **समुदाय स्तरका सेवा समुदाय स्तर बाटै भन्ने मूल्य र मान्यता लाई अगालिने छ ।** कतिपय समुदाय स्तरमा घर दैलोमा नै सेवा प्रवाह जरुरी पर्दछ जस्तो खानेपानीको मर्मत संभार कार्यकर्ता, पशु सेवा कार्यकर्ता, कृषि सेवा कार्यकर्ता, कृषि तथा पशु बिमा सहजकर्ता आदि । यस्ता सेवाहरु केवल गाउँ तथा नगरपालिकामा रहेका सीमित जनशक्तिमाथि भर पर्नु पर्दा सेवामा चुस्तता आउँदैन । तसर्थ यो क्षमता विकास योजना कार्यान्वयन गर्दा समुदायस्तरका सेवा समुदाय बाटै भन्ने मान्यता लाइ कार्यान्वयनमा ल्याईने छ ।

५.५ र्यान्वयनका सिद्धान्तहरु

सिद्धान्त १ **विभेद शुन्य:** संस्था भित्र वा संसथा बाहिरका सरोकारवालाहरु र समुदाय स्तरका सेवा समुदाय स्तर बाटै भन्ने मान्यता अनुसार मानव संसाधनको क्षमता विकास गर्दा नेर्तत्व, सानु वा ठूलो कर्मचारी वा समुदाय सदस्यमा कुनै भेदभाव गरिने छैन ।

सिद्धान्त २ **पारदर्शित:** यो योजना कार्यान्वयन पूर्ण पारदर्शि ढंगबाट संचालन हुँने छ र हाम्रा गराई, प्रकृया र खर्चहरु गाउँ तथा नगरपालिकाको सार्बजनिक सुनुवाई तथा चासो राख्नेलाई सूचना दिएर पूर्ण पारदर्शि बनाईने छ ।

सिद्धान्त ३ **समन्वय र सहकार्य:** यो योजना कार्यान्वयन गर्दा गाउँ तथा नगरपालिका एक्लै अगाडी नबढि विधिन्न रोकारवालाहरु, सेवा प्रदायक तथा स्रोत दाताहरु संगको सहकार्यमा कार्यान्वयन गरिने छ ।

सिद्धान्त ४ **योगदानमा आधारित कार्यक्रम:** यो क्षमता विकास योजनालाई केवल डोनर निर्भर नबनाई गाउँ तथा नगरपालिकाको योगदान लाई पनि संग संगै लगिने छ ।

५.६ कार्यान्वयन तालीका प्रथम वर्ष

यो क्षमता विकास योजनाको कार्यान्वयन एकल प्रयासबाट संभव हुँदैन । यसमा सबै सरोकारवाला, विषयगत कार्यालयहरु, गाउँपालिका भित्रका विषयगत विभाग तथा शाखाहरु समेत सबै निर्वाचित जनप्रतिनिधि र राजनीतिक दलहरुको जिम्मेवारी हुन्छ । यो क्षमता विकास योजनाका मूल कार्यहरुका लागि निम्न अनुसार जिम्मेवारी बहनको अपेक्षा गरिएको छ ।

आगामी आ.व. २०७८/२०७९ को कार्ययोजना

तालिका ७ पहिलो वर्षका कार्य योजना

कार्यान्वयन चरण	योजना कार्यान्वयन गतिविधि	प्रथम त्रैमासिक	दोस्रो त्रैमासिक	तेस्रो त्रैमासिक	चौथो त्रैमासिक	मूल जिम्मेवारी
चरण १: योजना स्वीकृती र बजेट सुनिश्चितता						
१.१	क्षमता विकास योजना कार्यपालिका मार्फत गाउँ सभाबाट पारित गराउने					क्षमता विकास समन्वय समिती र प्र.प्र अधिकृत
१.२	योजना कार्यान्वयनका लागि कार्यान्वयनका लागि आन्तरिक स्रोतको बजेट सुनिश्चित गर्ने ।					क्षमता विकास समन्वय समिती र प्र.प्र अधिकृत
१.३	बाहिरी सहयोगको खोजि र स्रोत पहिचान र सुनिश्चित गर्ने					क्षमता विकास समन्वय समिती र प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत
चरण २: सहयोगी संस्था तथा स्रोत व्यक्तिको पहिचन, लागत र कार्य संभौता						
२.१	क्षमता विकास सम्बन्धमा विभिन्न सहयोगी निकायहरूबीच समन्वय गर्ने ।					क्षमता विकास समन्वय समिती र प्रशासन प्रमुख
२.२	मानव संसाधनको ज्ञान तथा सीप विकासका लागि स्रोत व्यक्ति तथा संस्थाको पहिचान ।					क्षमता विकास समन्वय समिती र प्रशासन प्रमुख
२.३	संस्थागत तथा मानव संसाधन विकासलाई निश्चित गरिएका गतिविधिहरुका लागि आवश्यक पर्ने लागत तयारी					क्षमता विकास समन्वय समिती र प्रशासन प्रमुख
२.४	संस्थागत क्षमता विकास तथा मानव संसाधन विकासको स्रोत व्यक्ति वा संस्था सँग कार्य सम्झौता					क्षमता विकास समन्वय समिती र प्रशासन प्रमुख
चरण ३: क्षमता विकास योजना कार्यान्वयन चरण						
३.१	थप मनव संसाधन व्यवस्थापनको लागि नीति नियम र दरबन्दि मातहतमा रहेर भर्ना प्रकृया पुरा गर्ने ।					प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत

३.२	संस्थागत संरचना भित्रको तथा समुदाय स्तरको मानव संसाधनको क्षमता विकासको हकमा आवश्यक स्थान तथा सामाग्री व्यवस्थापन ।					प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत र प्रशासन प्रमुख ।
३.३	तालिम, गोष्ठि, सेमिनार वा अन्य सीप विकास तालिम संचालनमा सहजिकरण ।					प्रशासन प्रमुख ।
३.४	संस्थागत संरचनामा सुधारका कार्यहरु सम्पन्न गर्ने ।					प्रशासन प्रमुख ।
चरण ४: अनुगमन, अध्ययन तथा अध्यावधिक						
४.१	क्षमता विकास कार्यक्रम कार्यान्वयनको नियमित अनुगमन र समिक्षा गर्ने ।					क्षमता विकास समन्वय समिति
४.२	क्षमता विकास योजनालाई वार्षिक रुपमा अध्यावधिक गर्ने गराउने					क्षमता विकास समन्वय समिति
४.३	क्षमता विकास बाट आएको परिवर्तन तथा सेवा प्रवाह र सुसाशनमा आएको सुधार बारे अध्ययन गराउँने ।					क्षमता विकास समन्वय समिति

परिच्छेद ६: अनुगमन तथा मूल्याँकन

६.१ कार्यक्रम व्यवस्थापन

यस गाउँपालिकाको क्षमता विकास योजना कार्यान्वयनका मूल जिम्मेवारी निम्न जिम्मेवारीका साथ क्षमता विकास समन्वय समितिले गाउँ तथा नगपालिकाका प्रमुख/अध्यक्ष, प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत सँगको समन्वयमा क्षमता विकास समन्वय समितिमा रहने छ ।

क्षमता विकास समन्वय समितिको जिम्मेवारी:

- क्षमता विकाससम्बन्धी नीति तथा रणनीतिहरू कार्यपालिका मार्फत् सभाबाट पारित गराउने र कार्यान्वयनका लागि बजेटको सुनिश्चितता गर्ने,
- क्षमता विकास योजनालाई वार्षिक रुपमा अध्यावधिक गर्ने गराउने,
- क्षमता विकासका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने गराउने,
- स्थानीय सरकारको क्षेत्रभित्र सञ्चालन हुने क्षमता विकासका कार्यक्रमहरू बीच समन्वय गर्ने गराउने,
- समितिले सूचकमा आधारित भई क्षमता विकास कार्यक्रमको अनुगमन गर्ने,
- कार्यक्रमको गुणस्तर सुनिश्चित गर्न नियमित रूपमा कार्यक्रमको अनुगमन र समीक्षा गर्ने,
- क्षमता विकास सम्बन्धमा अन्य सहयोगी निकायहरूबीच समन्वय गर्ने,
- क्षमता विकास सम्बन्धी अध्ययन, अन्वेषण गर्ने गराउने,
- क्षमता विकास सम्बन्धी अन्य आवश्यक कार्यहरू गर्ने ।

६.२ योजना कार्यान्वयनको अनुगमन तथा मूल्याँकन

गाउँ तथा नगरपालिका स्थानीय तह संचालन ऐन २०७४ को परिधी भित्र रही कार्य गर्ने संस्था भएको हुँदा सोहि ऐनको परिधिमा रहि गाउँ तथा नगरपालिकाबाट आयोजना कार्यान्वयनको अनुगमन तथा मूल्याँकन गरिनेछ । यो क्षमता विकास योजनाको कार्यान्वयनबाट लक्षित उद्देश्य तथा आयोजनाबाट हुनु पर्न विकास प्रयास र सेवा प्रवाहमा भएको परिवर्तन कुन हद सम्म भयो वा भएन तथा अपक्षित नतिजा प्राप्त भए नभएको बारे निम्न अनुसार अनुगमन तथा मूल्याँकन गरिनेछ ।

६.२.१ नियमित अनुगमन: क्षमता विकास योजनाको कार्यान्वयन चरणमा नियमित अनुगमन गरिनेछ । कार्यान्वयन चरणमा योजनाका गतिविधिहरुको लागत, परिमाण, समय सीमा तथा गुणस्तर लगायत कार्यान्वयन चरणमा आई परेका समस्या तथा संभावित विकल्पहरु समेतको पहिचान गरी गाउँ कार्यपालिका लाई पृष्ठपोषण दिन यो अनुगमन गरिनेछ । यो अनुगमनको जिम्मेवारी गाउँ तथा नगरपालिकाको मौजुदा अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण समितिले क्षमता विकास योजना समन्वय समितिको सहकार्यमा गर्ने छ ।

योजना कार्यान्वयनको अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण निम्न अनुसार गरिनेछ,

- योजनाको प्रत्येक वर्षको कायकम स्वीकृत भएपछि कार्यान्वयनका लागि सम्बन्धित शाखाहरु बाट कार्यपालिकामा पेश भएको एकिकृत कार्य योजनाका आधारमा अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण समितिले वार्षिक अनुगमन कार्ययोजना बनाई कार्यान्वयन गर्ने छ ।
- अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण समितिले गरेको अनुगमन प्रतिवेदन प्रत्ये २ महिनामा कार्यपालिका बैठकमा पेश गरी छलफल गरिनेछ ।

- यसरी कार्यपालिकामा पेश भएर छलफल गर्दा योजना कार्यान्वयनमा त्रुटिहरु सच्याउँन तथा समय व्यवस्थापन र गुणस्तर कायम राख्न सम्बन्धित पक्षहरुलाई आवस्या निर्देशन दिईनेछ र यो मान्नु सबैको कर्तव्य हुँनेछ ।

६.२.२ मध्यवधिक समिक्षाः यो क्षमता विकास योजनाले लिएको गति तथा समग्र कार्यान्वयनको अवस्थाको समिक्षा तेस्रो पक्षको तेतृत्वमा योजना सुरु भएको दोस्रो वर्षको अन्त्यमा क्षमता विकास योजना समन्वय समिति समेतको सहभागितामा संयुक्त कार्यदल बाट गराईने छ । यो समिक्षबाट ३ वर्षमा सम्पन्न गर्नु पर्ने कार्यहरुको गति मापन गरी आवश्यक परे क्षमता विकास योजनाको लक्ष्यहरुको समिक्षा गरी थप वा घट गरी योजनाको नयाँ प्रारुप पनि तयार गर्न सकिनेछ ।

६.२.३ आयोजना कार्यन्वयन समाप्ति पछिको मूल्याङ्कनः यो ३ वर्षे क्षमता विकास योजनाले तया गरेका लक्ष्यहरु कुन तह सम्म पुरा भयो र स्रोत साधनको उपयोग, त्यसको तात्पर्यता, प्रभावकारिता, पारदर्शिता, योजनाको कार्यन्वयनबाट निक्लिएका नतिजाहरु तथा तिनिहरुको दिगोपनाको बारेमा यो योजनाको कार्य समाप्ती लगत्तै तेस्रो पक्षबाट मूल्याँकन गराईनेछ र यसका सिकाईहरुलाई आगामी योजनाहरुमा कार्यान्वयनमा ल्याईनेछ ।

६.२.४ प्रभाव मूल्याँकनः यो क्षमता विकास योजनाले समाज तथा समग्र गाउँपालिकामा पारेको प्रभाव बारेमा योजना कार्यन्वयन समाप्तिको १ वर्ष तेस्रो पक्षबाट मूल्याँकन गराईनेछ ।

सन्दर्भ सामाग्रीहरु

१. नेपालको ग्रामिण २०७२
२. सङ्घिय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मंत्रालय बाट तयार पारिएको स्थानीय तहहरुको क्षमता विकास योजना तर्जुमा सम्बन्धि दिग्दर्शन २०७६
३. स्थानीय तह संचालन ऐन २०७४ र स्थानीय तह संचालन कार्यविधि २०७६
४. गाउँपालिकाको पार्श्वचित्र २०७५
५. कर्मचारी संरचना
६. विगत ३ वर्षको नीति तथा कार्यक्रम
७. विभिन्न वर्षहरुको बजेट प्रस्तुतिहरु
८. गाउँपालिका बाट उपलब्ध दस्तावेजहरु जस्तै गाउपालिकाको भवन, मेसिन, उपकरण तथा भौतिक स्रोत साधनहरू, गाउपालिकाले पारित गरेका ऐन, नियम, कार्यविधिहरू, गाउपालिकाको प्रगति प्रतिवेदनहरू आदि ।

अनुसूचिहरुः

अनुसुचि १ स्थानीय सरकारको संस्थागत क्षमता (सञ्चालन व्यवस्थापन) लेखाजोखा संक्षिप्त विवरण (एकल तथा साझा आधिकार सँग सम्बन्धित)

१.आर्थिक विकासः कृषि, उद्योग तथा वाणिज्य, पर्यटन, सहकारी, वित्तीय क्षेत्र (संघीय ऐनको थप व्यवस्थाः घरेलु तथा साना उद्योग समेत)
२.सामाजिक विकासः शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी तथा सरसफाई, संस्कृति, लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण ।
३. भौतिक पूर्वाधारः सडक तथा पुल, झोलुङ्गे पुल, सिंचाइ, भवन तथा शहरी विकास, ऊर्जा, लघु तथा साना जलविद्युत, वैकल्पिक ऊर्जा, सञ्चार
४. वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापनः वन तथा भूसंरक्षण, जलाधार संरक्षण, वातावरण संरक्षण, जलवायु परिवर्तन, फोहरमैला व्यवस्थापन, जलउत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण, विपद् व्यवस्थापन

क्षमता विकास क्षेत्र	भूमिका हुने महाशाखा, शाखा तथा इकाइ र वडा नं सहित	कार्य सम्पादनलाई प्रभाव पारेको विषय	क्षमता विकासका उपायहरु (शाखा तथा वडागत रुपमा)	आवश्यक पर्ने बजेट रु	बजेट ब्यहोर्ने स्रोत	कार्यान्वयन हुँने वर्ष (१,२ र ३)
(क) विकास व्यवस्थापन						
विषयक्षेत्रगत विकास आवधिक/गुरू योजना तथा नीति नियमहरू	योजना शाखा/प्रशासन शाखा	आवधिक योजना निर्माण भएकाले योजना अनुरुप कार्य गर्न सहज भएको	समग्र गाउँपालिकाको गुरुयोजना निर्माणका लागि विज्ञबाट अभिमुखिकरण आवश्यक भएको	५०००००/-	बाह्य	२,३
समावेशी विकास नीति (लैंङ्गिक, बालबालिका, सीमान्तीकृत वर्ग, गरीबमुखी विकास)	सामाजिक विकास शाखा/ महिला बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक इकाइ	नीति निर्माणका लागि छाता कानुनको अभाव भएको, लक्षित वर्गको विकासका लागि स्रोत साधन र जनशक्तिको अभावका कारण	आवश्यक बजेटको व्यवस्थापन र विभिन्न नीति नियमहरुको बारेमा अभिमुखीकरण गर्नुपर्ने, जसले गर्दा नीति निर्माणमा सहजता हुनेछ ।	१०००००/-	बाह्य	२,३
वातावरण, जलवायु परिवर्तन व्यवस्थापन नीति	पुर्वाधार विकास तथा वातावरण व्यवस्थापन शाखा	मार्गदर्शक निर्देशिका र विज्ञ जनशक्तिको अभावका कारणले जलवायु परिवर्तन व्यवस्थापन नीति निर्माण गर्न नसकिएको	मर्गादर्शक निर्देशिकाहरुको उपलब्धता र विज्ञहरुबाट तालिमको व्यवस्थापन	१०००००/-	बाह्य	२,३
वार्षिक योजना तर्जुमा	गाउँसभा/ गाउँपालिका/ वडा समिति	नागरिकहरुलाई योजना तर्जुमा बारे पुर्ण जानकारी नभएकाले योजना चक्र प्रभावित भएको, जनसहभागिता जुटाउन गाह्रो	वडा तहै सम्म योजना तर्जुमामा सहभागी हुने सरोकारवालाहरुलाई अभिमुखिकरण गरिनुपर्ने	१०००००/-	बाह्य	२,३

दिगो विकास लक्ष्यको स्थानीयकरण	गाउँपालिका र विषयगत शाखा सबै	स्थानीयहरुको आवश्यकताहरु फरकफरक हुने, दिगो विकासका लागि पर्याप्त वजेटको समस्या हुने	विभिन्न दिगो विकासका नीतिहरुको तर्जूमा गर्नका लागि अभिमुखिकरण गरिनुपर्ने, आवश्यकताको विविधिकरण	१०००००/-	बाह्य	२,३
वार्षिक योजना कार्यान्वयन	योजना शाखा	जनसहभागिता जुटाउन गाह्रो भैरहने	जनप्रतिनिधि र कर्मचारीको क्षमता विकासका साथै नागरीकहरुलाई योजनाको अपनत्वका लागि जनचेतनाका साथै अभिमुखिकरणको आवश्यकता भएको	२००००००	बाह्य	१,२,३
मर्मत सम्भार व्यवस्थापन	योजना शाखा	उपभोक्ता समितिले जिम्मेवारी नलिने साथै उक्त समितिले योजनाको स्वामित्व नलिने समस्या	जनचेतनाका माध्यमबाट योजना अपनत्व लिन सके राम्रो हुने	५०००००	बाह्य	१,२,३
अनुगमन तथा मूल्यांकन प्रणाली तथा प्रतिवेदन प्रणाली	योजना शाखा /प्रशासन शाखा	IT जनशक्तिको अभाव र वजार अनुगमन तथा अन्य विभिन्न क्षेत्रको अनुगमनका लागि स्रोत र मानवीय साधनको समस्या भएको	योजनामा ज्ञानन हुनका लागि तालिम / नागरिक सचेतनाको आवश्यकता	५०००००	बाह्य	१,२,३
(ख) संस्थागत संगठन रसंरचना व्यवस्थापन						
कर्मचारी संगठनर संरचना तथा कार्यविभाजन	प्रशासन शाखा	जनशक्तिको कमी / प्राविधिक क्षमताको अभाव				
आन्तरिक सञ्चार	सुचना प्रविधि शाखा	ग्रामिण भेग भएकाले इन्टरनेट र प्रविधि भरपर्दो नभएको	प्राविधिक ज्ञान तथा आन्तरिक संचारका लागि प्रशिक्षणको आवश्यक भएको	५०००००	बाह्य	१,२,३
कर्मचारीहरूको आचार संहिता	प्रशासन शाखा	स्थानीय सेवा ऐन नवनेकाले संघिय कानुन अनुसारको आचारसहिता लागू भएको	स्थानीय सेवा ऐन निर्माण भए पश्चात कार्यन्वयनमा आउने	५०००००	बाह्य	१,२,३
कर्मचारीको कार्यविवरण र कार्यसम्पादन मूल्यांकन	प्रशासन शाखा	आंसिका भएको	स्थानीय सेवा ऐन निर्माण हुनुपर्ने	१००००००	बाह्य	१,२,३

(ग) वित्तीय व्यवस्थापन						
बजेट र आम्दानी तथा खर्च प्रणाली	गाउँसभा/कार्यपालिका/लेखा र योजना शाखा	न्युन वजेटको आधारमा असिमित योजना तथा कार्यक्रम सञ्चालन गर्नुपर्दा पर्याप्त काम गर्न समस्या	स्रोत साधनको उचित व्यवस्थापन हुनुपर्ने	४०००००	बाह्य	१,२,३
खरिद प्रणाली	जिन्सी शाखा	घटिघटाउमा जाँदा गुणस्तरमा कमी हुने सार्वजनीक खरिद ऐन अनुसार	समयसापेक्ष खरिद ऐन संशोधन हुनु पर्ने	१००००००	बाह्य	१,२,३
सम्पत्ति व्यवस्थापन	जिन्सी शाखा	भौतिक पुर्वाधारको अभावले सम्पती व्यवस्थापन कुशल हुन नसकेको	भौतिक पुर्वाधार विकासमा ध्यान पुर्याउनु पर्ने	५०००००	आन्तरिक	१,२,३
आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली र लेखा परिक्षण	आलेप शाखा	लेखा परीक्षण सम्वन्धी सेवा प्रवेश पछि कुनै पनि तालिम नभएकाले कार्यसम्पादनमा समस्या	सेवा सम्वन्धी कम्तीमा एउटा तालिम/अभिमुखिकरण वा प्रशिक्षण आवश्यक भएको	५०००००	बाह्य	१,२,३
प्रतिवेदन प्रणाली	प्रशासन शाखा	तालिम नभएको,	तालिम आवश्यक भएको	५०००००	बाह्य	१,२,३
(घ) सूचना व्यवस्थापन						
अभिलेख व्यवस्थापन	सुचना प्रविधि शाखा	पुरानो अभिलेखीकरण बाहेक फरक प्रविधि अनुसार वेभसाइटमा राखिने हुदा सहज भएतापनी नेटको समस्याले खासै प्रभावकारी नभएको	अभिलेख व्यवस्थापनका लागि छुट्टै शाखा खडा गरी व्यवस्थीत गरिनुपर्ने	८०००००	बाह्य	१,२,३
सूचना प्रविधिको उपयोग	सुचना प्रविधि शाखा	जनशक्ति अभाव/ ज्ञान सिपको समस्या	प्रविधि प्रयोग संम्वन्धी तालिम/ कर्मचारीको क्षमता अभिवृदि गर्नुपर्ने	९०००००	बाह्य	१,२,३
(ङ) सुशासन						
जनसहभागिता (नितिगत तह र कार्यान्वयन तह) योजना चक्र, समावेशी, सरोकारवाला	योजना शाखा/वडा कार्यालय/उपभोक्ता समिति	योजना कार्यन्वयन तहमा जनसहभागिता एकदमै न्युन भएको/नाम मात्रको जनसहभागीता भएको	योजना अपनत्वको लागि नागरिक चेतनाका साथै उपभोक्ता समितिहरुलाइ विकास सम्वन्धी तालिमा सञ्चालन गर्नुपर्ने	५०००००	बाह्य	१,२,३
पारदर्शिता तथा सूचना प्रवाह	गाउँपालिका/वडा/सबै शाखा	सुचना प्रविधिको पुर्णतया प्रयोग हुन नसकेको/योजनाको सामाजिक परिक्षण गरिकाले पारदर्शिता कायम भएको	सुचना प्रविधिका बारेमा जनचेता तथा प्रयोग सम्वन्धमा अभिमुखिकरण गर्नुपर्ने/ सुचनाको हक बारे नागरिक सचेतना गर्नुपर्ने	५०००००	बाह्य	१,२,३

जवाफदेहिता र गुनासो व्यवस्थापन	प्रशासन शाखा/कार्यालय प्रमुख	गुनासो व्यवस्थापनका लागि पेटिका राखिएको साथै जवाफदेहिताका लागि विषयगत शाखा मार्फत गरिएको /गुनासोबारे केहि नागरिक अन्योल	गुनासो गर्ने सम्वन्धमा सबै जसो नागरिकहरु अन्योल भएकोले समग्र अभिमुखिकरण आवश्यक भएको	२०००००	बाह्य	१,२,३
(च) **समन्वय र सहकार्य**						
संघीय निकायहरू तथा प्रदेश सरकार	प्रशासन/योजना/सुचना प्रविधि शाखा	गापाबाट गरिएको समन्वय तथा अनुरोधबारे प्रदेश र संघिय कार्यालहरुबाट त्यति वास्ता नभएको	संघ तथा प्रदेश कार्यालयहरु र स्थानीय तहको समन्वय र सहकार्यका लागि वेलाबेलामा गोष्ठि तथा सेमिनार र वार्षिक योजना समिक्षा जस्ता कार्यक्रमहरु सञ्चालन हुनु पर्ने	२०००००	बाह्य	१,२,३
सम्बन्धित कार्यक्रम तथा परियोजनाहरू	विषयगत सबै शाखा	कार्यक्रम तथा परियोजनाहरुका सरोकारवालाहरु समन्वय गर्दागर्दै पनि कार्यक्रम सञ्चालनमा ढिलो गर्ने	सरोकारवालाहरुका लाागी वेलाबेलामा अन्तरक्रिया गर्नुपर्ने	५०००००	बाह्य	१,२,३
गैसस तथा समुदायमा आधारित संस्थाहरू	प्रशासन शाखा/ छुट्टै शाखा नभएको	खासै जानकारीमा नआएको	गाउँपालिकाबाट समन्वयकारी नीति निर्माण हुनुका साथै संघसस्थालाई गापामा समन्वयको आधार बनाउनु पर्ने	५०००००	बाह्य	१,२,३
निजी क्षेत्र						
अन्तर स्थानीय सरकार						
अन्तर विभाग वा महाशाखा वा शाखा						

५.संस्थागत विकास, सेवा प्रवाह तथा सुशासनः मानव संशाधन विकास, संस्थागत क्षमता विकास, सेवा प्रवाह मापदण्ड निर्धारण, सेवा प्रवाहमा विद्युतीय सूचना प्रणालीको प्रयोग, लेखाङ्कन, राजस्व परिचालन, वित्तीय अनुशासन, लेखा परीक्षण, बेरुजु फछ्र्यौट, आन्तरिक नियन्त्रण (**एकल तथा साझा आधिकार सँग सम्बन्धित**)

संघीय ऐनको थप व्यवस्थाः भूमि व्यवस्थापन, वडा समितिहरूको कार्य, साझेदारी वा संयुक्त व्यवस्थापनमा कार्य, बजेट तर्जुमा प्रक्रिया, स्थानीय संञ्चत कोष व्यवस्थापन अख्तियारी, लेखा, लेखा परीक्षण, आन्तरिक नियन्त्रण, सूचना प्रविधि), सार्वजनिक खरिद, स्थानीय सरकारको सम्पत्ति संरक्षण

क्षमता विकास क्षेत्र	भूमिका हुने महाशाखा, शाखा तथा इकाइ र वडा सहित	कार्य सम्पादनलाई प्रभाव पारेको विषय	क्षमता विकासका उपायहरु (शाखा तथा वडागत रुपमा)	आवश्यक पर्ने बजेट रु	बजेट व्यहोर्ने स्रोत	कार्यान्वयन हुँने वर्ष (१,२ र ३)
(क) (क) मानव संसाधन विकास						
विषय क्षेत्रगत नीति नियमहरू	प्रशासन शाखा	संघ प्रदेशले छाता ऐन कानुन निर्माण नगरेकाले विषयगत नीतिनिर्माणमा समस्या	प्रदेशले कानुन निर्माण गर्नु पर्ने , विज्ञ टोली गठन गरी अभिमुखिकरण नभएको, गापामा कानुन सँग सम्वन्धीत जनशक्तिको अभाव भएकाले त्यसको व्यवस्थापन गर्नुपर्ने	५०००००	बाह्य	१,२,३
समावेशी विकास नीति (लैंङ्गिक, बालबालिका, सीमान्तीकृत वर्ग, गरीबमुखी विकास)	सामाजिक विकास शाखा/वडाहरु /महिला बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक इकाई	गरिव पहिचानको उचित आधार नभएको/ सबै वर्गका लागि पर्याप्त वजेट, स्रोत साधनको कमी	गरिव पहीचानको उपर्युक्त आधार हुनुपर्ने, लक्षित वर्गको विकासका लागि स्रोतसाधनमा वृदि हुनुपर्ने	५०००००	बाह्य	१,२,३
वार्षिक योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन	गाउँसभा / गाउँपालिका/ वडा समिति	नागरिकहरुलाई योजना तर्जुमा बारे पुर्ण जानकारी नभएकाले योजना चक्र प्रभावित भएको, जनसहभागिता जुटाउन गाह्रो	वडा तहै सम्म योजना तर्जुमामा सहभागी हुने सरोकारवालाहरुलाई अभिमुखिकरण गरिनुपर्ने	५०००००	बाह्य	१,२,३
अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणाली	योजना शाखा /प्रशासन शाखा	IT जनशक्तिको अभाव र वजार अनुगमन तथा अन्य विभिन्न क्षेत्रको अनुगमनका लागि स्रोत र मानवीय साधनको समस्या भएको	योजनामा ज्ञानन हुनका लागि तालिम / नागरिक सचेतनाको आवश्यकता	५०००००	बाह्य	१,२,३
विषय क्षेत्रगत नीति नियमहरू	प्रशासन शाखा	संघ प्रदेशले छाता ऐन कानुन निर्माण नगरेकाले विषयगत नीतिनिर्माणमा समस्या	प्रदेशले कानुन निर्माण गर्नु पर्ने , विज्ञ टोली गठन गरी अभिमुखिकरण नभएको, गापामा कानुन सँग सम्वन्धीत जनशक्तिको अभाव भएकाले त्यसको व्यवस्थापन गर्नुपर्ने	२०००००	बाह्य	१,२
(ख) संस्थागत क्षमता विकास						
सेवा पहिचान र सेवा प्रवाहको लागि कर्मचारीको क्षमता विकास	प्रशासन शाखा	गुणस्तरिय सेवा प्रवाहका लागि लाागी परेपनी तालिम र नयाँ विषयहरुका बारेमा जानकारी कम	कर्मचारीका लागि सेवा प्रवेश तालिम र सेवाकालीन तालिमका साथै पुनर्ताजकी तालिम आवश्यक भएको	५०००००	बाह्य	१,२,३

		हुने भएकाले सेवा प्रवाह प्रभावित भएको				
आन्तरिक सञ्चार	सुचना प्रविधि शाखा	ग्रामिण भेग भएकाले इन्टरनेट र प्रविधि भरपर्दो नभएको	प्राविधिका ज्ञान तथा आन्तरिक संचारका लागि प्रशिक्षणको आवश्यक भएको	५०००००	बाह्य	२,३
कर्मचारीहरूको आचार संहिता	प्रशासन शाखा	स्थानीय सेवा ऐन नवनेकाले संघिय कानुन अनुसारको आचारसहिता लागू भएको	स्थानीय सेवा ऐन निर्माण भए पश्चात कार्यन्वयनमा आउने	५०००००	बाह्य	१,२,३
कर्मचारीको कार्यविवरण र कार्यसम्पादन मूल्याङ्कन	प्रशासन शाखा	आंसिक भएको	स्थानीय सेवा ऐन निर्माण हुनुपर्ने	१००००००	बाह्य	१,२,३
(ग) सेवा प्रवाह मापदण्ड निर्धारण						
कार्यक्रम, बजेट र खर्च प्रणाली	गाउँसभा/कार्यपालिका/लेखा र योजना शाखा	न्युन वजेटको आधारमा असिमित योजना तथा कार्यक्रम सञ्चालन गर्नुपर्दा पर्याप्त काम गर्न समस्या	स्रोत साधनको उचित व्यवस्थापन हुनुपर्ने	४०००००	बाह्य	१,२,३
सार्वजनिक खरिद प्रणाली	जिन्सी शाखा	घटिघटाउमा जाँदा गुणस्तरमा कमी हुने सार्वजनीक खरिद ऐन अनुसार	समयसापेक्ष खरिद ऐन संशोधन हुनु पर्ने	५०००००	आन्तरिक	१,२,३
सम्पत्ति व्यवस्थापन	जिन्सी शाखा	भौतिक पुर्वाधारको अभावले सम्पती व्यवस्थापन कुशल हुन नसकेको	भौतिक पुर्वाधार विकासमा ध्यान पुर्याउनु पर्ने	५०००००	आन्तरिक	१,२,३
सेवाको गुणस्तर सुनिश्चितता	प्राविधिक/ प्रशासन शाखा	प्राविधिक कर्मचारीहरु प्रर्याप्त नभएकाले सेवा प्रवाह तथा अनुगमनमा जटिलता	प्राविधिक कर्मचारीको व्यवस्थापनका साथै प्राविधिक सामाग्रीको पहुँचमा वृदि गरिनुपर्ने	५०००००	बाह्य	१,२,३
आन्तरिक नियन्त्रण र लेखा परिक्षण	आलेप शाखा	लेखा परीक्षण सम्वन्धी सेवा प्रवेश पछि कुनै पनि तालिम नभएकाले कार्यसम्पादनम समस्या	सेवा सम्वन्धी कम्तीमा एउटा तालिम/अभिमुखिकरण वा प्रशिक्षण आवश्यक भएको	१००००००	बाह्य	१,२,३
(घ) सूचना व्यवस्थापन						
अभिलेख व्यवस्थापन	सुचना प्रविधि शाखा	पुरानो अभिलेखीकरण बाहेक फरक प्रविधि अनुसार वेभसाइटमा राखिने हुदा सहज भएतापनी नेटको	अभिलेख व्यवस्थापनका लागि छुट्टै शाखा खडा गरी व्यवस्थीत गरिनुपर्ने	५०००००	बाह्य	१,२,३

		समस्याले खासै प्रभावकारी नभएको				
सूचना प्रविधिको उपयोग	सुचना प्रविधि शाखा	जनशक्ति अभाव / ज्ञान सिपको समस्या	प्रविधि प्रयोग संम्वन्धी तालिम / कर्मचारीको क्षमता अभिवृदि गर्नुपर्ने	५०००००	बाह्य	१,२,३
(ङ) राजश्व परिचालन र वित्तीय अनुशासन						
जनसहभागिता (नितिगत तह र कार्यान्वयन तह) योजना चक्र, समावेशी, सरोकारवाला	योजना शाखा/वडा कार्यालय/उपभोक्ता समिति	योजना कार्यन्वयन तहमा जनसहभागिता एकदमै न्युन भएको / नाम मात्रको जनसहभागीता भएको	योजना अपनत्वको लागि नागरिक चेतनाका साथै उपभोक्ता समितिहरुलाइ विकास सम्वन्धी तालिमा सञ्चालन गर्नुपर्ने	६०००००	बाह्य	१,२,३
पारदर्शिता तथा सूचना प्रवाह	गाउँपालिका/वडा/सबै शाखा	सुचना प्रविधिको पुर्णतया प्रयोग हुन नसकेको /योजनाको सामाजिक परिक्षण गरिकाले पारदर्शिता कायम भएको	सुचना प्रविधिका बारेमा जनचेता तथा प्रयोग सम्वन्धमा अभिमुखिकरण गर्नुपर्ने /सुचनाको हक बारे नागरिक सचेतना गर्नुपर्ने	१००००००	बाह्य	१,२,३
जवाफदेहिता र गुनासो व्यवस्थापन	प्रशासन शाखा/कार्यालय प्रमुख	गुनासो व्यवस्थापनका लागि पेटिका राखिएको साथै जवाफदेहिताका लागि विषयगत शाखा मार्फत गरिएको /गुनासोबारे केहि नागरिक अन्योल	गुनासो गर्ने सम्वन्धमा सबै जसो नागरिकहरु अन्योल भएकोले समग्र अभिमुखिकरण आवश्यक भएको	५०००००	बाह्य	१,२,३
(च) समन्वय र सहकार्य						
संघीय निकायहरू तथा प्रदेश सरकार	प्रशासन/योजना/सुचना प्रविधि शाखा	गापाबाट गरिएको समन्वय तथा अनुरोधबारे प्रदेश र संघिय कार्यालहरुबाट त्यति वास्ता नभएको	संघ तथा प्रदेश कार्यालयहरु र स्थानीय तहको समन्वय र सहकार्यका लागि वेलाबेलामा गोष्ठि तथा सेमिनार र वार्षिक योजना समिक्षा जस्ता कार्यक्रमहरु सञ्चालन हुनु पर्ने	५०००००	बाह्य	१,२,३
सम्बन्धित कार्यक्रम तथा परियोजनाहरू	विषयगत सबै शाखा	कार्यक्रम तथा परियोजनाहरुका सरोकारवालाहरु समन्वय गर्दागर्दै पनि कार्यक्रम सञ्चालनमा ढिलो गर्ने	सरोकारवालाहरुका लाागी वेलाबेलामा अन्तरक्रिया गर्नुपर्ने	५०००००	बाह्य	१,२,३
गैसस तथा समुदायमा आधारित संस्थाहरू	प्रशासन शाखा/ छुट्टै शाखा नभएको	खासै जानकारीमा नआएको	गाउँपालिकाबाट समन्वयकारी नीति निर्माण हुनुका साथै संघसस्थालाई गापामा समन्वयको आधार बनाउनु पर्ने	१०००००	बाह्य	१,२,३

निजी क्षेत्र	सहकारी शाखा	सबै नीजिसस्थासँग समन्वय गर्न गाह्रो,	नागरिक जागरुकताका साथै नीजि क्षेत्रसँग समन्वय गर्न आवश्यक नीति तथा नियमहरु र तालिमहरु आयेजना गर्नु पर्ने	२०००००	बाह्य	१,२,३
अन्तर स्थानीय सरकार	गाउँपालिका/कार्यपालिका	प्रर्याप्त कानुन र अन्तर पालिका व्यय सम्वन्धी कानुन र नीतिगत समस्या	अन्तरपालिका तर्फका कानुन तथा नीतिहरुको छाता कानुन बाट आवश्यक नीति निर्माण गनुपर्ने	५०००००	बाह्य	१,२,३
अन्तर विभाग वा महाशाखा वा शाखा	गाउँपालिका/कार्यपालिका					

एकल, साझा अधिकार तथा ंघीय ऐनको थप व्यवस्थाः :

१. आर्थिक विकासः कृषि, उद्योग तथा वाणिज्य, पर्यटन, सहकारी, वित्तीय क्षेत्र एकल अधिकार अन्तर्गतः सहकारी संस्था, स्थानीय बजार व्यवस्थापन (हाटबजार, स्थानीय स्तरका व्यापारिक फर्म), कृषि, कृषि उत्पादन व्यवस्थापन, पशुपालन, पशु स्वास्थ्य, बेरोजगारको तथ्यांक संकलन (रोजगार सूचना केन्द्र, वैदेशिक रोजगार), कृषि प्रसारको व्यवस्थापन, सञ्चालन र नियन्त्रण र संघीय ऐनको थप व्यवस्थाः घरेलु तथा साना उद्योग

२. सामाजिक विकासः शिक्षा, स्वास्थ्य, खाानेपानी तथा सरसफाई, संस्कृति, लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणः एकल अधिकार अन्तर्गतः आधारभूत शिक्षा तथा माध्यमिक शिक्षा, आधारभूत स्वास्थ्य र सरसफाइ (खाद्य गुणस्तर, प्रदूषण, स्वास्थ्यजन्य फोहरमैला व्यवस्थापन), खाानेपानी, भाषा, संस्कृति र ललितकलाको संरक्षण र विकास, जेष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति र असक्तहरूको व्यवस्थापन र साझा अधिकार अन्तर्गतः खेलकुद, पत्रपत्रिका, स्वास्थ्य (स्वास्थ्य संस्था दर्ता अनुमति, औषधीजन्य वनस्पति, औषधी खरिद, आकस्मिक सेवा), समाजिक सुरक्षा तथा गरीबी निवारण (लक्षियत समूह)

३. भौतिक पूर्वाधारः सडक तथा पुल, झोलुङ्गे पुल, सिंचाइ, भवन तथा शहरी विकास, ऊर्जा, लघु तथा साना जलविद्युत्, वैकल्पिक ऊर्जा, सञ्चार : एकल अधिकार अन्तर्गतः स्थानीयस्तरका विकास आयोजना तथा परियोजना (विकास योजना, शहरी विकास, भवन, वस्ती, सार्वजनिक भवनहरू, पर्यटन क्षेत्रको विकास, घ वर्गको ठेक्का इजाजत आदि), स्थानीय सडक, ग्रामीण सडक, कृषि सडक, सिँचाई, साना जलविद्युत् आयोजना, वैकल्पिक ऊर्जा, साझा अधिकार अन्तर्गतः स्थानीयस्तरमा पुरातत्व, प्राचीन स्मारक र संग्राहलय संरक्षण, सम्वर्द्धन र पुनर्निर्माण तथा संघीय ऐनको थप व्यवस्थाः यातायात सेवा, सञ्चार सेवा, न्यूनतम दररेट निर्धारण, भवन निर्माण इजाजत तथा सडक व्यवस्थ

४. वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापनः वन तथा भूसंरक्षण, जलाधार संरक्षण, वातावरण संरक्षण, जलवायु परिवर्तन, फोहरमैला व्यवस्थापन, जलउत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण, विपद् व्यवस्थापः एकल अधिकार अन्तर्गतः वातावरण संरक्षण र जैविक विविधता (फोहरमैला व्यवस्थापन, वातावरण मैत्री, हरित क्षेत्र), विपद् व्यवस्थापन, खानी तथा खनिज पदार्थ संरक्षण, जलाधार संरक्षण, वन्यजन्तु तथा साझा अधिकार अन्तर्गतः वन, जंगल, वन्यजन्तु, चराचुरूंगी, जैविक विविधता संरक्षण, जल उपयोग, वातावरण, पर्यावरण संरक्षण

अनुसुचि २ स्थानीय सरकारको संस्थागत क्षमता (नेतृत्व तह) लेखाजोखा (नेतृत्व तहको क्षमता विकास आवश्यकताको लेखाजोखा अनुसूचि ३ मागमा आधारित)

क्षमता विकास क्षेत्र	भूमिका हुने प्रमुख/उपप्रमुख समिति/उपसमिति	कार्यसम्पादनलाई प्रभाव पारेको विषय	क्षमता विकासका उपायहरु	आवश्यक पर्ने बजेट रु	बजेट व्यहोर्ने स्रोत	कार्यान्वयन हुँने वर्ष (१,२ र ३)
स्थानीय सभा व्यवस्थापन	सभाअध्यक्ष/ सभासचिव	सबै सदस्यलाई सभा सञ्चालन ज्ञानको अभाव,	सभा सञ्चालन सम्वन्धी प्रशिक्षण	५०००००	बाह्य	१,२,३
कार्यपालिका बैठक व्यवस्थापन र निर्णय प्रक्रिया	सभाअध्यक्ष/ सभासचिव		बैठक सञ्चालन र निर्णय प्रक्रियाको चरणबद्ध तालिम	१००००००	बाह्य	१,२,३
दूरदृष्टि र रणनीतिक (आवधिक वा गुरु वा एकीकृत) पालिका/नगर विकास योजना	गाउँसभा/कार्यपालिका/योजना शाखा	५ वर्षे आवधिक योजना निर्माण गरी योजना अनूरुप काम गरेकाले विकासको चरण सुरु भएको	समायानुकुल संशोधन गर्नुपर्ने भएकाले विज्ञ व्यक्तिबाट प्रशिक्षण आवश्यक भएको	४०००००	बाह्य	१,२,३
आवश्यक ऐन कानून तर्जुमा र कार्यान्वयन	गाउँसभा/कार्यपालिका	कानुनको दक्ष जनशक्तिको अभाव	कानुनको जनशक्तिको व्यवस्थापन गरी गाउँसभाका सदस्यहरुलाई कानुनका बारेमा प्रशिक्षण गर्नुपर्ने	५०००००	बाह्य	१,२,३
संरचना तथा व्यवस्थापन विकास	गाउँपालिका/अभिलेख शाखा	सिमित वजेटका कारणं पर्याप्त संरचनाको अभावमा सेवा प्रवाहमा समस्या	संरचना निर्माणका र पालिका व्यवस्थापनका लागि आवश्यक स्रोत साधनको व्यवस्थापन आवश्यक			
वडा कार्यालय व्यवस्थापन	गाउँपालिका	सिमित वजेटका कारणं पर्याप्त संरचनाको अभावमा सेवा प्रवाहमा समस्या	संरचना निर्माणका र वडा व्यवस्थापनका लागि आवश्यक स्रोत साधनको व्यवस्थापन आवश्यक	१००००००	बाह्य	१,२,३
न्यायिक समितिको कार्यप्रणाली तथा कार्य सम्पादन	उपाध्यक्ष/न्यायिक समिति संयोजक	गाउँपालिकामा कानुन सम्वन्धी जनशक्ति वा कर्मचारीको अभाव	कानुनको कर्मचारी दरबन्दी, मेलमिलापकर्ताको उत्पादन, पदाधिकारी लाई न्याय सम्पादन सम्वन्धी आधारभुत तालिम र	५०००००	बाह्य	१,२,३

			बेलाबेलामा कानुनी विषयमा अभिमुखिकरण गरिनुपर्ने			
समिति, उपसमितिहरूको परिचालन	समिति संयोजक/उपसंयोजक	क्षेत्राधिकारभित्रको ज्ञानको कमी	आफ्नो समिति भित्रको कार्यविवरणको बारेमा जानकारी र क्षेत्राधिकारका बारेमा प्रशिक्षकको आवश्यकता भएको	५०००००	बाह्य	१,२,३
सामाजिक समावेशीकरण तथा निर्णय प्रक्रियामा सहभागिता	कार्यपालिका	सकृय सहभागिता नभएको	नागरिक तथा GESI तालिमको व्यवस्थापन गरिनुपर्ने	५०००००	बाह्य	१,२,३
सहकार्य, समन्वय र साझेदारिता	अध्यक्ष / उपाध्यक्ष/वडा अध्यक्ष	समन्वय सहकार्य भएपनि सोहि अनुरुप कार्यसफलतामा कमी	नीजि क्षेत्रसंगको साझेदारीताका लागि लगानी सम्मेलन तथा लघुउद्यम व्यवस्थापन जस्ता कार्यक्रम बनाउनु पर्ने	४०००००	बाह्य	१,२,३
पारदर्शिता तथा गुनासो सुन्ने प्रणाली	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत			१०००००	बाह्य	१,२,३
अनुगमन तथा मूल्यांकन	उपाध्यक्ष/प्राविधिक कर्मचारी	प्राविधिक कर्मचारीको केहि कमीले गर्दा प्रभावित भएको	जनशक्तिको व्यवस्थापन र अनुगमन फारमको प्रयोग तथा अन्तरक्रिया	३०००००	बाह्य	१,२,३
संस्थागत मूल्य तथा मान्यता	कार्यपालिका/कर्मचारी सबै/सभासदस्य		संस्थागत मुल्य मान्यता सम्वन्धमा तालिम तथा प्रशिक्षणको आवश्यकता	४०००००	बाह्य	१,२,३

(क) गाउँ/नगरपालिकाको अधिकारको उपयोगको अवस्था

गाउँ/नगरपालिकाको अधिकार	उपयोग भए/नभएको	जनशक्ति भए/नभएको
(क) एकल अधिकार क्षेत्र		
नगर प्रहरी	नभएको	नभएको
सहकारी संस्था	भएको	भएको
एफ.एम. संचालन	नभएको	नभएको
स्थानीय कर, सेवा शुल्क, दस्तुर	भएको	भएको
स्थानीय सेवा व्यवस्थापन	भएको	भएको
स्थानीय तथ्यांक र अभिलेख व्यवस्थापन	भएको	आंसिक भएको
स्थानीय स्तरका विकास आयोजना तथा परियोजना	भएको	भएको
आधारभूत र माध्यमिक शिक्षा	भएको	भएको
आधारभूत स्वास्थ्य र सरसफाइ	भएको	भएको
स्थानीय बजार व्यवस्थापन, वातावरण संरक्षण र जैविक विविधता	भएको	आंसिक भएको
स्थानीय सडक, ग्रामिण सडक, कृषि सडक र सिंचाइ	भएको	नभएको
नगरसभा, मेलमिलाप र मध्यस्थताको व्यवस्थापन	भएको	भएको
स्थानीय अभिलेख व्यवस्थापन	भएको	कम भएको
जग्गाधनी दर्ता प्रमाणपुर्जा वितरण	नभएको	नभएको
कृषि तथा पशुपालन, कृषि उत्पादन व्यवस्थापन, पशु स्वास्थ्य, सहकारी	भएको	आंसिक भएको
ज्येष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति र अशक्तहरूको व्यवस्थापन	आंसिक भएको	भएको
बेरोजगारको तथ्यांक संकलन	भएको	भएको
कृषि प्रसारको व्यवस्थापन, सञ्चालन र नियन्त्रण	भएको	नभएको
खाानेपानी, साना जलविद्युत् आयोजना, वैकल्पिक ऊर्जा	आंसिक भएको	आंसिक भएको
विपद् व्यवस्थापन	भएको	भएको
जलाधार, वन्यजन्तु, खानी तथा खनिज पदार्थको संरक्षण	नभएको	नभएको
भाषा, संस्कृति र ललितकलाको संरक्षण र विकास	नभएको	नभएको
(ख) साझा अधिकारबाट प्राप्त अधिकार		
खेलकुद र पत्रपत्रिका	नभएको	नभएको
स्वास्थ्य	भएको	भएको
विद्युत्, खाानेपानी तथा सिंचाइ जस्ता सेवाहरू	भएको	भएको
वन, जंगल, वन्यजन्तु, चराचुरूङ्गी, जल उपयोग, वातावरण, पर्यावरण तथा जैविक विविधता	भएको	नभएको
सामाजिक सुरक्षा र गरीबी निवारण	भएको	भएको
व्यक्तिगत घटना, जन्म, मृत्यु, विवाह र तथ्याङ्क	भएको	भएको
स्थानीय स्तरमा पुरातत्व, प्राचीन स्मारक र संग्रहालय संरक्षण, संवर्द्धन र पुनर्निर्माण	भैरहेको	नभएको

सुकुम्बासी व्यवस्थापन	नभएको	नभएको
प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त रोयल्टी	भएको	भएको
सवारी साधन अनुमति	नभएको	नभएको
संघसंस्था दर्ता तथा नवीकरण	भएको	भएको
भूमि व्यवस्थापन	नभएको	नभएको
सञ्चार सेवा	भएको	नभएको
यातायात सेवा	नभएको	नभएको
घरेलु तथा साना उद्योग	भएको	नभएको

(ख) ऐन, नियम, विधि र प्रणालीको स्थापनाको अवस्था

गाउँ/नगरपालिकाको नीति, कानून तथा मापदण्ड बनाउने अधिकारका क्षेत्रहरू	नमूना कानूनहरूको उपलब्धता (२०७६ माघ)	मौजुदा कानून, मापदण्ड, कार्यविधि
(क) एकल अधिकार क्षेत्र		
नगर प्रहरी		
सहकारी संस्था	– स्थानीय सरकार सहकारी ऐन	सहकारी ऐन-२०७४
स्थानीय कर, सेवा शुल्क, दस्तुर	– स्थानीय सरकारको आर्थिक ऐन	रुरुक्षेत्र गाउँपालिकाको आर्थिक ऐन
	– व्यवसाय कर सम्बन्धसम्बन्धी कार्यविधि	व्यवसाय कर सम्बन्धी कार्यविधि ,२०७७
	– घरवहाल कर व्यवस्थापन कार्यविधि	
	– स्थानीय सरकारको कर तथा गैरकर सम्बन्धी कानून	रुरुक्षेत्र गाउँपालिकाबाट कर तथा गैर कर राजश्व लगाउने र उठाउने सम्वन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको कानुन
स्थानीय सेवा व्यवस्थापन	– गाउँ/नगरपालिकाका (कार्य विभाजन) नियमावली	रुरुक्षेत्र गाउँपालिकाको कार्यविभाजन नियमावली २०७४
	– स्थानीय सरकारमा करारमा जनशक्ति व्यवस्थापन गर्ने सम्बन्धी कार्यविधि	रुरु गाउँपालिकामा करारमा प्राविधिक कर्मचारी व्यवस्थापन गर्ने सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५
स्थानीय तथ्यांक र अभिलेख व्यवस्थापन		
स्थानीय स्तरका विकास आयोजना तथा परियोजना	– "घ" वर्गको निर्माण व्यवसायी इजाजतपत्र सम्बन्धी कार्यविधि	रुरुक्षेत्र गाउँपालिकाको निर्माण व्यवसायको व्यवस्थापन र नियमन गर्न बनेको निर्देशिका ,२०७७
	– स्थानीय सरकारको उपभोक्ता समिति गठन, परिचालन तथा व्यवस्थापन कार्यविधि	
आधारभूत र माध्यमिक शिक्षा	– शिक्षा नियमावली	रुरु गाउँपालिकाको शिक्षा ऐन, २०७५
आधारभूत स्वास्थ्य र सरसफाइ		रुरु गाउँपालिकाको स्वास्थ्य तथा सरसफाई ऐन २०७५

स्थानीय बजार व्यवस्थापन, वातावरण संरक्षण र जैविक विविधता	–स्थानीय सरकारबाट गरिने बजार –अनुगमन निर्देशिका नदी तथा अन्य सार्वजनिक क्षेत्रको सरसफाई सम्बन्धी कार्यविधि	रुरुक्षेत्र गाउँपालिकाबाट गरिने बजार अनुगमन निर्देशिका २०७७
	–स्थानीय वातावरण तथा प्राकृतिक स्रोत संरक्षण ऐन	
स्थानीय सडक, ग्रामीण सडक, कृषि सडक र सिंचाइ		
गाउँसभा, मेलमिलाप र मध्यस्थताको व्यवस्थापन	–न्यायिक समितिले उजुरीको कारवाही किनारा गर्दा अपनाउनुपर्ने कार्यविधि	रुरुक्षेत्र गाउँपालिकाको न्यायिक समिति कार्यविधि सम्वन्धी ऐन २०७५ रुरुक्षेत्र गाउँपालिकाको न्यायिक समिति कार्यविधि सम्वन्धी संसोधन ऐन २०७७
	–गाउँ/नगर सभा सञ्चालन कार्यविधि	रुरु गाउँ कार्यपालिकाको गाउँसभा संचालन कार्यविधि २०७४
स्थानीय अभिलेख व्यवस्थापन		
कृषि तथा पशुपालन, कृषि उत्पादन व्यवस्थापन, पशु स्वास्थ्य, सहकारी		कृषि तथा पशुपंक्षी विकास कार्यक्रम संचालन कार्यविधि २०७५
कृषि प्रसारको व्यवस्थापन, सञ्चालन र नियन्त्रण	–कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन ऐन	रुरु गाउँपालिकाको कृषि व्यवसाय पर्वद्धन सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको ऐन २०७५
खाानेपानी, साना जलविद्युत् आयोजना, वैकल्पिक ऊर्जा	–उर्जा विकास सम्बन्धी निर्देशिका	
विपद् व्यवस्थापन	–गाउँ/नगर विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन	रुरु गाउँपालिकाको विपद् जोखिम न्यूनिकरण तथा व्यवस्थापन गर्न बनेको ऐन २०७६
	–उत्थानशील स्थानीय समुदायका लागि रणनीति	
	–गाउँ/नगरपालिका आपतकालिन कार्यसञ्चालन विधि	
	–स्थानीय विपद् व्यवस्थापन कोष सञ्चालन कार्यविधि	रुरुक्षेत्र गाउँपालिकाको विपद कोष व्यवस्थापन २०७४
जलाधार, वन्यजन्तु, खानी तथा खनिज पदार्थको संरक्षण		
भाषा, संस्कृति र ललितकलाको संरक्षण र विकास		
(ख) साझा अधिकारबाट प्राप्त अधिकार		

वन, जंगल, वन्यजन्तु, चराचुरूङ्गी, जल उपयोग, वातावरण, पर्यावरण तथा जैविक विविधता		
सामाजिक सुरक्षा र गरीबी निवारण	– बालकल्याण गृह कार्यविधि	
	– बाल विवाह विरूद्ध कार्यक्रम सञ्चालन खर्च कार्यविधि	लक्षित वर्ग कार्यक्रम सञ्चालन कार्यविधि २०७४
	– सडक बालबालिका व्यवस्थापन खर्च कार्यविधि	असंगठित क्षेत्रमा कार्यरत श्रमिक वर्ग तथा असहायहरुलाई उपलब्ध गराइने राहत सम्बन्धी मापदण्ड २०७६
	– गरीबी निवारणका लागि लघु उद्यम विकास कार्यक्रम सञ्चालन कार्यविधि	
प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त रोयल्टी		
सवारी साधन अनुमति		
संघसंस्था दर्ता तथा नवीकरण		व्यवसाय कर सम्बन्धी कार्यविधि २०७७
(ग) व्यवस्थापन		
कार्यविभाजन र कार्य सम्पादन	– स्थानीय सरकारको प्रशासकीय कार्यविधि नियमित गर्ने ऐन	रुरुक्षेत्र गाउँपालिकाको प्रशासकीय कार्यविधि (नियमित गर्ने) ऐन २०७६
	– स्थानीय राजपत्रको नमूना	स्थानीय राजपत्र प्रकाशन सम्बन्धी कार्यविधि २०७६
	– गाउँ/नगरपालिकाको कार्यसम्पादन नियमावली	रुरुक्षेत्र गाउँपालिकाको कार्यसम्पादन नियामावली २०७४
	– गाउँ/नगरपालिकाको बैठक सञ्चालन कार्यविधी	रुरु गाउँपालिकाको बैठक सञ्चालन कार्यविधि २०७४
भवन निर्माण तथा सडक सम्बन्धसम्बन्धी व्यवस्था		
स्थानीय सञ्चित कोष	– गाउँ/नगरपालिकाको आर्थिक गतिविधि नियमित तथा व्यवस्थित गर्न बनेको कानून – स्थानीय सरकारको विनियोजन ऐन – सार्वजनिक खरिद नियमावली	रुरु गाउँपालिकाको सार्वजनिक खरिद नियमावली २०७६
आकस्मिक कोष		

(ग) कर्मचारी तथा पूर्वाधार अवस्थाको विश्लेषण महाशाखा/शाखाको नाम वा वडा नं

विद्यमान महाशाखा/शाखा	कर्मचारीहरू (तह, सेवा र संख्या)		भवन/स्थान, फर्निचर तथा मुख्य उपकरणहरू (यन्त्र– machine), सवारी साधन, सूचना प्रविधि सफ्टवेयर समेत र अन्य)		आवश्यक पुरा गर्नु पर्ने वर्ष (१,२ र ३)
	विद्यमान	थप आवश्यक	विद्यमान	थप आवश्यक	
प्रशासन शाखा	प्र.प्र.अ रा प तृतिय १ जना अधिकृत छैठौ १ जना सहायक पाँचौ २ जना का.स १ जना		कम्प्युटर २, ल्यापटप ३ फोटोकपि १, प्रिन्टर २ टेवल ३, कुर्सी ३, दराज ३, सोफासेट १		
योजना शाखा	अधिकृत छैठौ १ सहायक पाँचौ १		कम्प्युटर १, ल्यापटप १ फोटोकपि १, टेवल २, कुर्सी २, दराज १		
आर्थिक प्रशासन शाखा	लेखा अधिकृत १ लेखा सहायक १		मोटरसाइकल १, कम्प्युटर १, ल्यापटप १ प्रिन्टर २, फोटोकपि १, टेवल २, कुर्सी २, दराज ३, सुत्र सफ्टवयर		
प्राविधिक शाखा	इन्जिनियर १ सव ओवरसियर १ ख.पा.स.टे १ अ.स.ई. ४	सब इन्जिनियर १ अ.स.इ. २	थेडोलाइट १,लेवल मेशिन १, :MB level १, जिपीयस १,अल्टिमीटर १,ल्यापटप ६, मोटरसाइकल ३, कम्प्युटर २,प्रिन्टर ३, फोटोकपि १, टेवल ५, कुर्सी ६, दराज ३	लेवल मेशिन १, :MB level १, जिपीयस १,अल्टिमीटर १,ल्यापटप १, टोटल स्टेशन १	
सुचना प्रविधि शाखा	अधिकृत छैठौ १ क.अ. १		मोटरसाइकल १, टेवल २, कुर्सी १, प्रिन्टर १, स्कानर १, ल्यापटप १, क्यामरा १		
शिक्षा युवा तथा खेलकुद शाखा	शिक्षा अधिकृत १ प्राविधिक सहायक १		टेवल २, कुर्सी २, प्रिन्टर १, स्कानर १, ल्यापटप १, कम्प्युटर १		
स्वास्थ्य शाखा	मेडिकल अधिकृत १ अहेव ९ अनमी १४ हे.अ २ स्टार्फ नर्स १ कास १० पाले २ माली १	अहेव ६ हे.अ ५ ल्याब असिस्टेन्ट १ ल्याब असिस्टेन्ट १	कम्प्युटर १० कुर्सि २७ प्रीन्टर ३, ल्यापटप २ , स्क्यानर ८ तथा अन्य स्वास्थ्यजन्य सामाग्रीहरु		
कृषी तथा पशुसेवा शाखा	कृषी अधिकृत १ पशु अधिकृत १ सहायक चौथो भेट २ सहायक चौथो कृषी ३	कृषी चौथो ६ भेटनरी चौथो ४	फ्रीज १, माइक्रोस्कप १, ल्यापटप १, कम्प्युटर १,प्रिन्टर १,फोटोकपि १, टेवल		

			४, कुर्सी ४, ल्याब १, कृषी हल १, फोल्डिङ कुर्सी ३५		
पन्जीकरण शाखा	सहायक पाचौ १ सहायक चौथो १		ल्यापटप १, फोटोकपि १, कम्प्युटर १, प्रिन्टर १, कुर्सी २, टेवल २		
रोजगार सेवा केन्द्र	रोजगार संयोजक १ प्राविधिक साहायक १		मोटरसाइकल १,ल्यापटप १, दराज १, टेवल २, कुर्सी २, कम्प्युटर १, प्रिन्टर १		
आयुर्वेद शाखा	बैद्य १ कविराज २ कास २	कविराज १			
आलेप शाखा	सहायक पाचौ १		दराज १, टेवल १, कुर्सि १, कम्प्युटर १, प्रिन्टर १		
महिला, बालबालिका तथा समाज कल्याण इकाई		स.म.वि.नि १	दराज १, ल्यापटप१, कुसी १, टेवल १		
रुरुक्षेत्र गाउँपालिका वडा नं १	सहायक चौथो १ सब ओभरसियर १ कास १		मोटरसाइकल १, कम्प्युटर १,ल्यापटप १, पिन्टर २, दराज ४,टेवल ५,कुर्सी ५, सोफासेट १		
रुरुक्षेत्र गाउँपालिका वडा नं २	सहायक पाचौ १ कार्यालय सहायक १ कास १	सब ओभरसियर १	ल्यापटप १, पिन्टर २, दराज ४,टेवल ५,कुर्सी ५, सोफासेट १		
रुरुक्षेत्र गाउँपालिका वडा नं ३	सहायक चौथो १ सब ओभरसियर १ कास १		मोटरसाइकल १, कम्प्युटर १,ल्यापटप १, पिन्टर २, दराज ४,टेवल ५,कुर्सी ५, सोफासेट १		
रुरुक्षेत्र गाउँपालिका वडा नं ४	सहायक पाचौ १ सब ओभरसियर १ कास १		कम्प्युटर १,ल्यापटप १, पिन्टर २, दराज ४,टेवल ५,कुर्सी ५, सोफासेट १		
रुरुक्षेत्र गाउँपालिका वडा नं ५	सहायक तेस्रो १ कार्यालय सहायक १ कास १	सब ओभरसियर १	मोटरसाइकल १, कम्प्युटर १,ल्यापटप १, पिन्टर २, दराज ४,टेवल ५,कुर्सी ५, सोफासेट १		
रुरुक्षेत्र गाउँपालिका वडा नं ६	सहायक तेस्रो १ सब ओभरसियर १ कास १		मोटरसाइकल १, कम्प्युटर १,ल्यापटप १, पिन्टर २, दराज ४,टेवल ५,कुर्सी ५, सोफासेट १		

(घ) **नयाँ अवधारणा, नीति तथा सूचना प्रविधिको उपयोगको अवस्था (प्र. प्र.अ. वा कुनै जिम्मेवार कर्मचारी बाट)**

नयाँ अवधारणा, नीति तथा सूचना प्रविधि	**हालको अवस्था**	**अब के गर्ने**	**लाग्ने बजेट रु**	**ब्यहोर्ने स्रोत**	**कार्यान्वयन वर्ष (१,२ र३)**
राजस्व सुधार योजना तथा राजस्व प्रक्षेपण	निर्माण भइ कार्यान्यनमा	समयानुकुल संशोधन गर्ने	५०००००	बाह्य	१,२,३
आवधिक रणनीतिक योजनाहरू	नबनेको	बनाउन लागेको	१००००००	बाह्य	१,२,३
गुरु योजनाहरू	नवनेको	बनाउनका लागि विज्ञ सँग परामर्श गर्ने	२००००००	बाह्य	१,२,३
मध्यावधि खर्च संरचना	बन्ने क्रममा रहेको	केहि समयभित्रै अन्तिमरुप दिने	५०००००	बाह्य	१,२,३
वार्षिक बजेट तर्जुमा प्रणाली	आगामी बजेट स्रोत अनुमान भएको		५०००००	बाह्य	१,२,३
नतिजामुखी अनुगमन प्रणालीको स्थापना	हरेक योजना तथा कार्यक्रमको स्थलगत अनुगमन नियमित भएको		५०००००	बाह्य	१,२,३
लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरण	लक्षित वर्ग,समुदायमा केन्द्रित बजेट विनियेजन भएका, हरेक योजना,नीति निर्माण र वजेट निर्माण प्रक्रियामा समावेशिकरण भएको	केहि विषयमा छुट भएको भए आगामी वर्ष समावेश गर्दै लगीने ।	१००००००	बाह्य	१,२,३
उत्थानशीलता (आर्थिक, विपद्, निर्माण, सामाजिक आदि)	विदेशबाट फर्केकालाई उत्पादनमा आधारित अनुदान,कृषी कार्यक्रम,नमुना वस्ती निर्माण अध्ययन, कोरोना महामारी नियन्त्रणका प्रयासहरु, वाढि पहिरो न्यूनीकरण	नमुना वस्ती निर्माण,पुर्वाधार निर्माण, विद्यालयमा शैक्षिक गुणस्तरमा अत्याधिक वृद्धि	५०००००	बाह्य	१,२,३
जलवायु परिवर्तन तथा कार्वन उत्सर्जन न्यूनीकरण	गाउँपालिकाका विभिन्न स्थानमा	वडास्तरमा वृक्षारोपणका	५०००००	बाह्य	१,२,३

	पोखरी निर्माण, वृक्षारोपण,नागरिक सचेतना कार्यक्रम,पुर्ण सरसफाई घोषणा कार्यक्रम	उल्लेख्य वृद्धि,गाउँपालिका नै पुर्ण सरसफाईको क्षेत्र घोषणा कार्यक्रम			
निर्माण मापदण्ड तथा भवन संहिता	भवन निर्माण आचारसंहिता तैयार भएको		५०००००	आन्तरिक	१,२,३
सूचना प्रविधि तथा सफ्टवेयरहरू (सुत्र, राजस्व, घटना दर्ता, इ–विडिङ्ग आदि)	सुत्र मात्र प्रयोग भएको	अरु खरिद गर्ने तयारिमा रहेको	५०००००	बाह्य	१,२,३
उत्तरदायित्वका संयन्त्रहरू तथा उपयोग			५०००००	बाह्य	१,२,३
फोहरमैला व्यवस्थापन	ल्याण्डफिल्डसाइड बनेको, फोहोर बोक्ने गाडी नभएको,	जनशक्तिको व्यवस्थापन, उपकरण खरिद, प्रविधि निर्माण	१००००००	बाह्य	१,२,३
आर्थिक विकास र निजी क्षेत्रसँगको साझेदारी अपाङ्गमैत्री कार्यस्थानको व्यवस्था आदि ।	उपलब्ध कार्यालयको भवन अपाङ्गमैत्री, पुर्वाधार विकासमा नीजिक्षेत्रसँग साझेदारी गर्दै ठेक्का प्रक्रियामा रहेको	विभिन्न निजिक्षेत्रसँग समन्वय गरि आर्थिक विकासमा सहयोग गर्नुपर्ने	५०००००	बाह्य	

अनुसुचि ४ स्थानीय सरकारको विद्यमान मानव संशाधनको क्षमता लेखाजोखा फाराम (शाखागत रूपमा अनुसूचि ८) (सबै शाखा र वडा कार्यालय बाट)

शाखाको नाम तथा वडा नं	पदीय जिम्मेवारी	कार्यविवरण अनुसार गर्नुपर्ने मुख्य कार्यहरू	कार्यसम्पादनमा देखिएका कठिनाइहरू	विद्यमान ज्ञान, सीप र दक्षता (स्वमूल्याङ्कन)			ज्ञान, सीप र दक्षता वृद्धिका लागि अपेक्षा गरिएको क्षमता विकास कार्यक्रम (विषयवस्तु)	कार्यान्वयन वर्ष (१,२ र ३)
				उच्च	मध्यम	न्यून		
प्रशासन शाखा	अधिकृत छैठौ	स्थानीय सेवाको व्यवस्थापन सम्वन्धी नीति, मापदण्ड सेवा, शर्त, योजना, कार्यान्वयन र नियमन स्थानीय सेवाको व्यवस्थापन सम्वन्धी कार्य मानव संशाधन विकासका लागि अल्पकालीन तथा दिर्घकालिन योजना तर्जूमा स्थानीय शान्ति समिति सम्वन्धी कार्यहरु			✓			
योजना शाखा	अधिकृत छैठौ	विकास आयोजना तथा परियोजना सम्वन्धि नीति कानून मापदण्ड योजना र नियमन विकासका योजनाहरुको वातावरणीय प्रभाव मुल्यांकन उपभोक्ता समितिको विवरण, क्षमता विकास विकास आयोजनाको अनुगमन आवधिक प्रगति तथा प्रतिफलको समिक्षा			✓			
आर्थिक प्रशासन शाखा	अधिकृत छैठौं	कारोबारको लेखा राख्ने, पारदरर्शिता, प्रतिवेदन तयार गर्ने, लेखा परिक्षण गराउने आर्थिक कार्यविधि निति कानून मापदण्ड कार्यान्वयन र नियमन, आर्थिक प्रशासन र व्यवस्थापन			✓			
प्राविधिक शाखा	इन्जिनीयर	सडक तथा यातायात व्यवस्थापन भवन तथा भवन संहिता एवं निर्माण इजाजत(डिजाइन समेत) सिचाई तथा जलउत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण			✓			

		वातावरण, प्रयावरण एवं जलाधारक्षेत्र संरक्षण तथा फोहोरमैला व्यवस्थापन						
सुचना प्रविधि शाखा	सुचना प्रविधि अधिकृत	सूचना तथा सञ्चार प्रविधिमा आधारित तथ्यांक व्यवस्थापन आफ्नो क्षेत्रभित्र पत्रपत्रिकाको प्रकाशन अनुमानित, अभिलेख तथा नियमन अभिलेख व्यवस्थापनमा नविनतम सूचना प्रविधिको प्रयोग			✓			
शिक्षा युवा तथा खेलकुद शाखा	शिक्षा अधिकृत	प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिमको योजना तर्जूमा, सञ्चालन, अनुमति र नियमन विद्यालय शिक्षक तथा कर्मचारी व्यवस्थापन विद्यार्थी प्रोत्साहन तथा छात्रवृतिको व्यवस्थापन खेलकुदको विकास र प्रर्वद्धन			✓			
स्वास्थ्य शाखा	स्वास्थ्य संयोजक	आधारभुत स्वास्थ्य र सरसफाई सम्वन्धी नीति, कानून, मापदण्ड, योजनाको निर्माण, कार्यान्वियन तथा नियमन आधारभुत स्वास्थ्य सेवाको सञ्चालन र प्रर्वद्धन जनस्वास्थ्य निगरानी स्वास्थ्य सूचना प्रणलीको व्यवस्थापन			✓			
कृषी तथा पशुसेवा शाखा	कृषी अधिकृत पशु अधिकृत	कृषिजन्य प्राकृतिक प्रकोप तथा महामारी रोगको नियन्त्रण उच्च मुल्ययुक्त कृषि जन्य वस्तुको प्रर्वद्धन, विकास तथा बजारीकरण कृषि विउविजन नश्ल, मलखाद र रसायनतथा औषधीहरुको आपूर्ति उपयोग र नियमन पशुपन्छी जन्य प्राकृतिक प्रकोप तथा महामारी रोगको नियन्त्रण			✓			

		पशु आहारको गुणस्तर नियमन पशुवधशाला र शितभण्डारको व्यवस्थापन र नियमन						
पन्जीकरण शाखा	एम.आइ.एस. अपरेटर	सामाजिक सुरक्षा सम्वन्धि स्थनीय नीति, कानून, मापदण्ड, नियमन र अध्यायन अनुसन्धान गर्ने संघ तथा प्रदेशले निर्धारण गरेको मापदण्ड बमोजिम सामाजिक सुरक्षा सम्वन्धी कार्यक्रम कार्यान्वयन			✓			
रोजगार सेवा केन्द्र	रोजगार संयोजक	बेरोजगारको तथ्यांक संकलन र व्यवस्थापन तथ्यांक अद्यावधि र प्रसारण			✓			
आयुर्वेद शाखा	कविराज	आधारभुत स्वास्थ्य सेवाको सञ्चालन र प्रर्वद्धन जनस्वास्थ्य निगरानी स्वास्थ्य सूचना प्रणलीको व्यवस्थापन			✓			
आलेप शाखा	आलेप (सहायक पाँचौ)	आन्तरिक तथा पूर्व लेखा परिक्षण - लेखा परिक्षण विवरण -लेखापालन सम्वन्धी क्षमता विकास कार्य			✓			
महिला, बालबालिका तथा समाज कल्याण इकाई	सहायक पाँचौ	महिलाको आर्थिक, सामाजिक , राजनितिक शसक्तिकरण, क्षमता विकास बालबालिकाको हकहित संरक्षण सम्वन्धि स्थानीय निति, कानून, मापदण्ड, योजना , कार्यान्वियन र नियमन ज्येष्ठ नागरिकको लगत, परिचयपत्र, सम्मान, स्वास्थ्य सुविधा, सामाजिक सुरक्षा सम्वन्धि कार्य अपाङ्गता भएका व्यक्ति र अशक्तहरुको व्यवस्थापन सम्वन्धी अन्य कार्य			✓			
सहकारी शाखा	सहायक पाँचौ (क.अ.)	सहकारी संस्थाको दर्ता, अनुगमन, खारेजी सम्वन्धी नियमन र व्यवस्थापन गर्ने सम्वन्धी कार्य			✓			

रुरुक्षेत्र गाउँपालिका वडा नं १	वडा सचिव	वडा स्तरिय तथ्यांकन संकलन तथा अध्यावधिक गर्ने वडाका विकास निर्माणका योजना तर्जूमा, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा आवधिक प्रगति समिक्षा गर्ने अभिलेख व्यवस्थापन, सिफारिस तथा प्रमाणित गर्ने			✓			
रुरुक्षेत्र गाउँपालिका वडा नं २	वडा सचिव	वडा स्तरिय तथ्यांकन संकलन तथा अध्यावधिक गर्ने वडाका विकास निर्माणका योजना तर्जूमा, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा आवधिक प्रगति समिक्षा गर्नेअ अभिलेख व्यवस्थापन, सिफारिस तथा प्रमाणित गन			✓			
रुरुक्षेत्र गाउँपालिका वडा नं ३	वडा सचिव	वडा स्तरिय तथ्यांकन संकलन तथा अध्यावधिक गर्ने वडाका विकास निर्माणका योजना तर्जूमा, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा आवधिक प्रगति समिक्षा गर्नेअ अभिलेख व्यवस्थापन, सिफारिस तथा प्रमाणित गन			✓			
रुरुक्षेत्र गाउँपालिका वडा नं ४	वडा सचिव	वडा स्तरिय तथ्यांकन संकलन तथा अध्यावधिक गर्ने वडाका विकास निर्माणका योजना तर्जूमा, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा आवधिक प्रगति समिक्षा गर्नेअ अभिलेख व्यवस्थापन, सिफारिस तथा प्रमाणित गन			✓			
रुरुक्षेत्र गाउँपालिका वडा नं ५	वडा सचिव	वडा स्तरिय तथ्यांकन संकलन तथा अध्यावधिक गर्ने			✓			

		वडाका विकास निर्माणका योजना तर्जूमा, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा आवधिक प्रगति समिक्षा गर्नेअ अभिलेख व्यवस्थापन, सिफारिस तथा प्रमाणित गन						
रुरुक्षेत्र गाउँपालिका वडा नं ६	वडा सचिव	वडा स्तरिय तथ्यांकन संकलन तथा अध्यावधिक गर्ने वडाका विकास निर्माणका योजना तर्जूमा, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा आवधिक प्रगति समिक्षा गर्नेअ अभिलेख व्यवस्थापन, सिफारिस तथा प्रमाणित गन			✓			

अनुसुचि ५ स्थानीय सरकारको विद्यमान मानव संशाधनको क्षमता लेखाजोखा फाराम (शाखागत रूपमा अनुसूचि ८) (सबै शाखा र वडा कार्यालय बाट)

क्षमता विकासका क्षेत्र	प्रशिक्षण/ अभिमुखीकरण/ अन्तरक्रिया/ अन्य	कार्यक्रम किन आवश्यक परेको हो ?	कार्यक्रम कसका लागि (कृपया ठीक चिन्ह लगाउनु होला, एक भन्दा बढी पनि हुन सक्दछ)					अपेक्षित उपलब्धि	समय अवधि	कार्यक्रम सञ्चालन गर्न उपयुक्त महिना	लाग्ने खर्च रु	खर्च व्यहोर्ने स्रोत
			कार्यपालिका पदाधिकारी	वडा समितिका अध्यक्ष तथा सदस्यहरू	कर्मचारीहरू (कुन स्तरका कर्मचारी)	वडा कार्यालयका कर्मचारीहरू	अन्य (खुलाउने)					
स्थानीय शासनसम्बन्धी नीति, कानून र सार्वजनिक प्रशासन	प्रशिक्षण	सेवा प्रवाहमा सहजता	✓	✓	✓	✓		स्थानीय शासन सञ्चालनमा सहजता	७ दिन	भाद्र,असोज	२लाख	
स्थानीय न्यायिक तथा मध्यस्थता	प्रशिक्षण	न्यासम्पादनका लागि	✓	✓	✓न्यायिक समिति हेर्ने			स्थानीय भै झगडा मिलाउन सक्षम	४८ घन्टा	पुष, माघ	१लाख	
नतिजामा आधारित योजना तर्जुमा र अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणाली	तालिम	योजना तर्जूमा, अनुगमन तथा मुल्याङकनबारे ज्ञान हासिल गर्न	✓	✓	✓	✓		योजना चक्र तथा मुल्याङ्कन प्रणलीमा सहजता	३ दिन	भाद्र,असोज	२लाख	
शहरी भू–उपयोग नीति तर्जुमा तथा कार्यान्वयन	अभिमुखिकरण	नीति निर्माण गर्न	✓	✓					१ दिन	साउन	३लाख	
शहरी भवन संहिता	अभिमुखिकरण	भवन संहिता निर्माण गर्न	✓	✓				सहरी विकासको अवधारणाबारे ज्ञान	१ दिन	साउन	३लाख	
कार्यालय व्यवस्थापन तथा अभिलेख प्रणाली	प्रशिक्षण	सेवा प्रवाह			✓	✓		सेवा प्रवाह	५ दिन	कार्तिक,मंसिर	२लाख	
सार्वजनिक र सामाजिक उत्तरदायित्व जवाफदेहिताका											५लाख	

अवधारणा, औजारहरू र उपयोग सीप												
लैंगिक समानता र सामाजिक समावेशीकरण	प्रशिक्षण	GESI बारे जान्न	✓	✓	✓	✓			५ दिन	कार्तिक,मंसिर	२लाख	
सूचना तथा ज्ञान व्यवस्थापन (Information & Knowledge Management)	प्रशिक्षण	प्राविधिक ज्ञान हासिल गर्न			✓ सुचना प्रविधि र क.अ कर्मचारी				५ दिन	साउन, भाद्र	३ लाख	
नेतृत्व सीप, Team Building, द्वन्द व्यवस्थापन	अभिमुखिकरण	सिपविकास	✓	✓					१ दिन	कार्तिक	५ लाख	
स्थानीय परिप्रेक्ष्यसँग सम्बन्धित विषयहरू जस्तैः पूर्ण खोप, सरसफाइ, साक्षर, बालविवाह, घटना दर्ता, र नियन्त्रणमुखी कार्य जस्तैः छुवाछुत, भेदभाव, दाइजो, छाउपडी, बोक्सी, आदि	प्रशिक्षण	विभिन्न सबालबारे जानकारी लिन	✓	✓	✓	✓	✓		५ दिन	मंसिर,पुष	१०लाख	
सकारात्मक सोच (appreciative Inquiry)	प्रशिक्षण		✓	✓	✓	✓	✓		५ दिन	मंसिर,पुष	२लाख	
लेखा व्यवस्थापन, आन्तरिक लेखापरीक्षण, बेरूजु फछ्र्यौट	प्रशिक्षण	लेखा सम्वन्धी दैनिक कार्यसञ्चालन तथा लेखापरीक्षण			✓ लेखा शाखाका कर्मचारी र प्र.प्र.अ.			लेखा व्यवस्थापनमा कुसलता र बेरुजु रकम घटाउने	३ दिन	मंसिर, पुष	३ लाख	

सार्वजनिक खरीद व्यवस्थापन	अभिमुखिकरण	खरिदलाई व्यवस्थीत गर्न			✓ जिन्सी हेर्ने,लेखा हेर्ने कर्मचारी र प्र.प्र.अ.			सरकारी सम्पत्तीको व्यवस्थापन र आर्थिक पारदर्शिता	३ दिन	साउन, भाद्र	५लाख	
सार्वजनिक समारोह व्यवस्थापनः अतिथी व्यवस्थापन, उद्घोषण)	प्रशिक्षण	सार्वजनिक कार्यक्रम सञ्चालनका लागि	✓	✓	✓	✓		अतिथी सत्कार तथा उद्घोषण गर्न सक्षम	५ दिन	पुष,माघ	२लाख	
अनुगमन, मूल्यांकन, प्रतिवेदन	प्रशिक्षण	योजना लगायत विभिन्न क्षेत्रः जस्तै वजार,खानी .. अनुगमन मुल्याङकन बारे जान्न	✓	✓	✓	✓		अनुगमनका चरणहरु, मुल्याङकनका विधिहरु र प्रतिवेदनका बुदाहरुका बारेमा जानकार हुन	५ दिन	पुष,माघ	५लाख	
जनसम्पर्क तथा संवाद शैली (Community Relations & Negotiation SkillsS) सूचना प्रविधि (Computer Skills, Email, internet navigation, website)	अभिमुखिकरण	समन्वय तथा सहकार्यका लागि, सुचना प्रविधि तथा इमेल, इन्टरनेट बारे जान्न	✓	✓	✓	✓		आपसी समझदारी तथा समन्वय र पारस्पारिक सहअस्तीत्व, सुचना प्रविधिबारे ज्ञान हासिल	३ दिन	मंसिर		
फोहोर मैला तथा वातावरण व्यवस्थापन	प्रशिक्षण	वातावरण संरक्षण र कार्वन उत्सर्जन ँन्यूनिकरण	✓	✓	✓	✓		वातावरण प्रदुषण न्युनीकरण, व्यवस्थापनबारे	७ दिन	माघ, फागुन	५लाख	
अन्य												

अनुसुचि ६ योजना प्रस्तुतिकरणमा सहभागिको विवरण

आज मिति २०७८।०३।१५ गते मंगलबार कुन्केश्वर गाउँपालिकाको कार्यालयमा लुम्बिनी योजना प्रशिक्षण प्रतिष्ठान ले आयोजना गोरखकाली उपकायमता अध्ययन अनुसन्धान केन्द्रले [illegible] गरेको यस गाउँपालिकाको ५ वर्षे क्षमता विकास योजना को केन्द्रले पेश गरेको मस्यौदा प्रतिवेदन उपर छलफल गर्दै प्राप्त सुझावहरु समावेश गरी योजना पास गर्ने निर्णय गरियो ।

उपस्थिति:

श्री नीलकण्ठ गौतम (गा. पा. अध्यक्ष)
श्री लक्ष्मी देवी पन्थ (गा. पा. उपाध्यक्ष)
श्री छत्र बहादुर अधिकारी (प्र. प्र. अ.)
श्री डा. माधव अधिकारी (GMSC
श्री सुर्य प्रसाद नेपाल ''
श्री राजन घिमिरे
श्री निर्मल पोखरेल (अधिकृत छैटौं)
श्री मनिषा पाण्डे (अधिकृत छैटौं)
श्री रूद्रहरि पुरी (सहायक पाँचौं)

प्रस्तुत

रामपुर नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
लुम्बिनी प्रदेश, पाल्पा

प्रस्तुतकर्ता

गोरखकाली मनकामना अध्ययन अनुसन्धान केन्द्र
सानोठिमी भक्तपुर